

BANCA
NAȚIONALĂ
A ROMÂNIEI

România – Zona Euro Monitor

UE: provocări uriașe și constrângeri
financiare tot mai severe

Nr. 16 | An 6 | 2024

România – Zona Euro Monitor

UE: provocări uriașe și constrângeri
financiare tot mai severe

Echipa de proiect

Coordonator:

Academician Daniel DĂIANU

Grup de lucru:

Amalia FUGARU

Anca GĂLĂȚESCU

Dorela MACEDON

Gabriela MIHAILOVICI

Bogdan MOINESCU

Ioana MUNTEAN

Florian NEAGU

Iulian PANAIT

Mirela ROMAN

Contribuții invitate (Banca Națională a României):

David ORȚAN

Georgiana PLEȘA

Dragoș SÎRBU

Tudor GROSU

Grigoraș VEACESLAV

Copyright pentru document © Banca Națională a României |

Str. Lipscani nr. 25, cod 030031 |

Note:

Opiniile exprimate nu angajează decât autorii și nu pot fi considerate ca reprezentând o luare de poziție oficială a Băncii Naționale a României.

Reproducerea informațiilor este permisă numai în scopuri educative și necomerciale și numai cu indicarea sursei. Drepturile rezervate pentru textele individuale © autorilor.

Sursa datelor statistice utilizate în texte, grafice și tabele este indicată numai atunci când acestea sunt furnizate de alte instituții decât Banca Națională a României.

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR	5
Introducere	7
SINTEZA – TEME DE ANALIZĂ ȘI MATRICEA RISCURILOR	12
A] Teme de analiză	12
B] Tabloul de bord al robusteții/rezilienței în UE și România	16
PARTEA 1: PROVOCĂRI ȘI PRIORITĂȚI ALE UNIUNII EUROPENE ÎN ACTUALUL CONTEXT INTERNAȚIONAL	20
1. Uniunea Europeană după 9 iunie 2024	21
1.1. Noua distribuție de putere legislativă europeană: rezultatele alegerilor pentru Parlamentul European în legislatura 2024-2029	21
1.2. Noua distribuție de putere executivă europeană: negocieri pentru numiri în instituții europene cheie	22
1.3. Implicații pentru politicile economice europene	23
1.4. Începe implementarea noului cadru de guvernare fiscală	24
1.5. Către schimbarea modelului economic al UE?	36
2. Elemente de politică industrială în UE	42
2.1. „Noua Strategie industrială pentru Europa”	42
2.2. Principalele provocări pentru noua Strategie industrială	45
2.3. Competitivitatea pe termen lung a UE	51
3. Dispariția <i>dividendului păcii</i> : câteva gânduri	53
3.1. Un nou „război rece”	53
3.2. Context și tendințe de durată	54
3.3. Pierderea dividendului păcii în termeni concreți	56
3.4. Presiuni pe bugetul României	57
3.5. Observații finale	59
PARTEA 2: EVOLUȚII MACROECONOMICE	60
4. Evoluția convergenței nominale	61
5. Evoluția deficitelor bugetare și datorii guvernamentale după criza pandemică în statele Uniunii Europene	65
5.1. Evoluția deficitelor bugetare	65
5.2. Evoluția datorii guvernamentale	68

PARTEA 3: SECTORUL FINANCIAR	71
<u>6. Sectorul financiar</u>	<u>72</u>
6.1. Evoluția sectorului bancar	72
6.2. Finanțarea companiilor nefinanciare din România	75
6.3. Euro digital	80
<u>7. Sectorul financiar nebancar</u>	<u>83</u>
7.1. Evoluții în general favorabile pe piețele bursiere	83
7.2. Proiectul de realizare a Uniunii Piețelor de Capital revine în prim-plan	86
<u>8. Securitatea alimentară</u>	<u>88</u>
8.1. Insecuritatea alimentară crește în cifre absolute	88
8.2. Agricultură în Uniunea Europeană	90
PARTEA 4: POLITICI PUBLICE ÎN ACTUALUL CONTEXT INTERNAȚIONAL	92
<u>9. Acțiuni pentru abordarea provocărilor generate de schimbările climatice</u>	<u>93</u>
9.1. Banca Centrală Europeană	93
9.2. Banca Națională a României: modelarea efectelor economice ale politicilor climatice	99
BIBLIOGRAFIE	105

LISTA ABREVIERILOR

AEM	Agenția Europeană de Mediu
BNR	Banca Națională a României
BCE/ECB	Banca Centrală Europeană/ <i>European Central Bank</i>
BEI/EIB	Banca Europeană de Investiții/ <i>European Investment Bank</i>
BRI/BIS	Banca Reglementelor Internaționale/ <i>Bank for International Settlements</i>
CE/EC	Comisia Europeană/ <i>European Commission</i>
CF	Consiliul Fiscal
CFM/MFF 2021-2027	Cadrul Fiscal Multianual/ <i>Multiannual Fiscal Framework 2021-2027</i>
CMU	<i>Capital Markets Union</i> /Uniunea Piețelor de Capital
CNSM	Comitetul Național pentru Supraveghere Macroprudențială
EA 20	<i>Euroarea member states 20</i>
ECR	Grupul Conservatorilor și Reformiștilor Europeni
ERR	Grupul European al Conservatorilor și Reformiștilor
ESMA	<i>European Securities and Markets Authority</i>
FAO	Organizația pentru Alimentație și Agricultură a Națiunilor Unite/ <i>Food and Agriculture Organisation of the United Nations</i>
FMI/IMF	Fondul Monetar Internațional/ <i>International Monetary Fund</i>
G7	Grupul celor șapte state puternic dezvoltate: Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord și Statele Unite ale Americii
GAEC	<i>Good agricultural and environmental conditions</i>
GRFC	<i>Global Report on Food Crises</i>
IPCC	Grupul Interguvernamental pentru Schimbări Climatice
IRA	Legea pentru reducere a inflației în SUA/ <i>Inflation Reduction Act</i>
IFN	Instituție financiară nebanară
IPC	Cadrul Integrat de Clasificare a Securității Alimentare/ <i>Integrated Food Security Phase Classification</i>
MCS 2/ ERM 2	Mecanismul Cursului de Schimb 2/ <i>Exchange Rate Mechanism 2</i>
MRR	Mecanismul de Redresare și Reziliență
NATO	<i>The North Atlantic Treaty Organization</i>
NGEU	<i>Next Generation EU</i>

NGFS	Rețeaua băncilor centrale și autorităților de supraveghere financiară pentru ecologizarea sistemului financiar/ <i>Network for Greening the Financial System</i>
ONU/UN	Organizația Națiunilor Unite/ <i>United Nations</i>
PAC	Politica Agricolă Comună
PE/EP	Parlamentul European/ <i>European Parliament</i>
PDE	Procedura de Deficit Excesiv
PNRR	Planul Național de Redresare și Reziliență
PPE	Partidul Popular European
PPP	Parteneriat Public-Privat
PSC	Pactul de Stabilitate și Creștere
RRF	<i>Recovery and Resilience Facility</i>
S&D	Alianța Progresistă a Socialiștilor și Democraților
SEAE	Serviciul European de Acțiune Externă/ <i>The European External Action Service (EEAS)</i>
SEC	<i>Securities and Exchange Commission</i>
STEP	Platforma Europeană de Tehnologii Strategice
SUA	Statele Unite ale Americii
TFUE	Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene
TUE/TEU	Tratatul privind Uniunea Europeană/ <i>Treaty on the European Union</i>
UB	Uniunea Bancară
UE/EU	Uniunea Europeană/ <i>European Union</i>
UEM	Uniunea Economică și Monetară
UAF	Fondul pentru asistență acordată Ucrainei/ <i>Ukraine Assistance Fund</i>
<i>UKraine Facility</i>	Facilitatea pentru Ucraina
WW2	<i>World War 2/Al Doilea Război Mondial</i>

Introducere

UE are în față provocări tot mai mari și opțiuni foarte complicate

UE a intrat în a doua parte a anului 2024 cu îngrijorări crescute și întrebări la care răspunsuri nu sunt clare, fie duc la compromisuri (*trade-offs*), opțiuni, complicate. Evoluții economice, sociale, politice, geopolitice, condiționează politica (ca *policy*) ce se va structura în mandatul noii Comisii Europene (CE). Mai concret, este vorba de alegerile europarlamentare și cele naționale în diverse țări din UE, provocări economice tot mai apăsătoare, noul cadru de guvernare economică și fiscală și, nu în cele din urmă, evoluții pe plan internațional (inclusiv efecte ale alegerilor prezidențiale din SUA), dinamica războaielor din Ucraina și Orientul Mijlociu.

Evoluții politice în UE

Alegerile europarlamentare au confirmat o alunecare a unei părți a electoratului către formațiuni eurosceptice, fie radicale, în țările cele mai importante din Uniune – Germania și Franța. Grupări din PE reprezentate de populari, socialiști/democrați și grupul Renew au totuși preeminență prin numărul de eurodeputați și conducerea unor comisii.

Alegerile naționale din Franța și Germania au schimbat raporturi de forțe, chiar dacă nu în mod decisiv; au accentuat însă factori de instabilitate politică și dificultăți în guvernare.

În ansamblu, se poate vorbi de o voce mai puternică a formațiunilor eurosceptice/suveraniste, care sunt mai puțin atașate viziunii ce dorește mai multă integrare europeană. Aici găsim cea mai mare tensiune lăuntrică în evoluția UE: între nevoia de a avea răspunsuri comune la provocări comune și capacitatea „politică” a statelor membre de a merge înainte cu procesul de integrare.

Provocări economice tot mai mari

Problematika economică este o temă proeminentă și complexă pentru noua Comisie (comisarii și portofoliile sunt de stabilit și validat de către PE în septembrie, a.c).

Energia trebuie inclusă în teritoriul de politică economică, în care a concilia trecerea la energie verde cu un cost rezonabil pentru societate creează o dilemă mare, iar răspunsurile nu sunt clare, ușoare.

Inflația coboară în UE chiar dacă în mod inegal (între state) și cu oscilații, în timp ce creșterea economică este firavă; este mai viguroasă în Europa centrală și de răsărit.

Energia mai scumpă și fragmentarea economiei globale nu ajută UE în competiția globală. De altfel, UE este precaută, ambivalentă, în relațiile comerciale cu China. Vizitele liderilor din țări mari din UE la Beijing sunt frecvente. Un exemplu de politică economică externă întortocheată este ieșirea Italiei din „Road and belt initiative”

(proiect geopolitic al Chinei), după care a urmat vizita cu fast a premierului Giorgia Meloni la Beijing – adică se iese pe o ușă și se reintră pe alta...

De mai bine de un deceniu se vorbește de nevoia ca UE să pună în mișcare o politică industrială care să îi permită să concureze de la egal la egal cu SUA și China, ce sunt superputeri globale. Sunt date (dinamica productivității, PIB/loc., etc.) ce arată pierdere de viteză în raport cu SUA în ultimul deceniu. În domeniul inteligenței artificiale (AI), UE este tot mai în urmă față de SUA și China.

Măsuri de politică industrială sunt de mulți ani evocate, dar nu au fost corelate și operaționalizate. Parțial, o explicație este logica intrinsecă a pieței unice, ce interzice subvenții (ajutor de stat) din dorința de a stimula competiția. Franța și Germania susțin că trebuie modificate regulile de funcționare a pieței interne pentru a favoriza companii mari din UE în competiția globală. Rapoartele Draghi și Letta, ce nu sunt publice încă, pledează în această direcție având în vedere și deficitul de investiții publice și private în Uniune. Este un paradox totuși că zona euro are o balanță a contului curent mult mai favorabilă decât cea a SUA. Inferența ar fi că deficitul de competitivitate (productivitate) se traduce în dinamici ale veniturilor/loc. inferioare pe termen lung și, de asemenea, că se simte deficitul bugetar mare în SUA (cca. 8 la sută din PIB).

„The inflation reduction act” din SUA, pus în mișcare de administrația Biden, este un indiciu elocvent că lumea a intrat într-o perioadă cu protecționism în creștere, ce derivă din rațiuni economice și din considerente geopolitice. Dacă fostul președinte Trump ar reveni la Casa Albă, protecționismul s-ar intensifica, inclusiv față de UE.

SUA se confruntă economic și strategic în primul rând cu China, într-o lume multipolară; nu trebuie subestimată în noua distribuție a puterii economice în lume India. Fără învigorare economică, UE riscă să fie sufocată tehnologic de cele două superputeri globale. Politică industrială a China este remarcată într-o analiză recentă din New York Times: „How China pulled so far ahead on industrial policy” (Cum a reușit China să avanseze atât de mult cu politica sa industrială)¹. Același text spune că „SUA și Europa (UE) caută să țină pasul cu un rival ce folosește toate pârghiile guvernamentale și financiare pentru a domina producția pe plan mondial”.

Rapoartele Draghi și Letta, alte documente ale UE, subliniază importanța dezvoltării pieței de capital în UE (*Capital Markets Union/CMU*) pentru a asigura surse de finanțare suplimentare pentru investiții². Dar de la vorbă la faptă drumul este lung. Cât timp nu ai o schemă colectivă de garantare a depozitelor (EDIS), cât nu există o capacitate fiscală comună (*joint fiscal capacity*), un activ financiar comun (*safe asset*), este foarte greu să avansezi către o CMU în mod serios. Există și jurisdicții fiscale naționale cu diferențe importante și abordări diferite în privința relației între *risk-sharing* (partajarea riscurilor) și *risk-reduction* (reducerea riscurilor), ceea ce nu facilitează crearea CMU. Aici întâlnim o slăbiciune instituțională mare față de SUA (care sunt stat federal) și China. Nu întâmplător, BCE este factor cheie pentru salvagardarea zonei euro în

¹ P. Cohen, K. Bradsher, J. Tankersley, New York Times, 27 Mai, 2024.

² Nota bene: în SUA piața de capital înseamnă cca. 3/4 din sistemul financiar, în timp ce UE depinde de bănci pentru cca. 2/3 din total finanțare.

momente dificile. Și Mecanismul de protecție a transmisiei monetare al BCE arată că așa stau lucrurile.

Un nou cadru de guvernare economică și fiscală

Cadru de guvernare economică și fiscală în UE a fost adaptat (și aprobat în aprilie a.c.) unei realități ce are în vedere nivelul foarte înalt al datoriilor publice în nu puține țări, insuficiențe ale regulilor fiscale din Pactul de Stabilitate și Creștere, presiuni mari pe bugetele publice ca urmare a schimbărilor climatice, tranziției energetice, necesității de a investi mai mult, de a crește cheltuieli de apărare. Noul cadru menține ca valori de referință 60 la sută din PIB pentru datoria publică și 3 la sută pentru deficitul bugetar și introduce ca variabilă operațională „cheltuieli publice nete” (cheltuieli totale din care se scad serviciul datoriei și cheltuieli temporare), cere statelor membre elaborarea de planuri fiscal-structurale care să asigure sustenabilitatea datoriei publice. Aceste planuri pun în relație reforme și investiții, dinamica demografică, cu datoria publică.

Cât de complicată este situația în UE după șocuri mari și suspendarea regulilor fiscale în 2020 (anul Pandemiei), este intrarea altor țări (Ungaria, Franța, Slovacia, Polonia, Belgia, Italia, Malta) în procedura de deficit excesiv în acest an. Noul cadru vrea să ofere statelor membre mai multă flexibilitate, în același timp încercând să înscrie evoluțiile macroeconomice pe traiectorii mai aproape de „optim”. CE a trimis în iunie guvernelor traiectorii de referință ce sunt examinate în capitale, după care se vor elabora planuri structural-fiscale ce vor fi trimise la Bruxelles în toamnă.

România a intrat sub incidența procedurii de deficit excesiv (PDE) în 2020, după ce fusese avertizată că trebuie să corecteze un deficit structural ce depășise 4 la sută din PIB. În 2020, din cauza efectelor Pandemiei, deficitul a trecut de 9 la sută din PIB, iar în anii următori (2021 și 2022) deficitul a scăzut la cca. 7,2 și respectiv 6,3 la sută din PIB – conform metodologiei ESA (pe angajamente). În 2023 deficitul măsurat de CE a fost în jur de 6,6 la sută, cel cash fiind de 5,7 la sută; acesta din urmă este mai puțin relevant întrucât a inclus amânări la plată și neefectuarea unor cheltuieli de capital.

Consiliul Fiscal (CF), în analiza draftului de buget (din decembrie 2023) a considerat că ținta programată de Guvern nu este plauzibilă și a anticipat un deficit probabil în jur de 6,4 la sută din PIB. Pentru anul acesta, în prognoza de primăvară CE vede deficitul bugetar la 6,9 la sută din PIB. La jumătatea acestui an, deficitul bugetar a fost de 3,6 la sută din PIB. CF a examinat execuția bugetară și vede acum deficitul la peste 7 la sută din PIB în 2024. În execuția bugetară sunt venituri nominale mai mari în timp ce cheltuielile au mers prea repede.

Nu peste mult timp, Guvernul va trimite planul fiscal-structural la CE. Având în vedere mărirea deficitului bugetar și că este necesară crearea de spațiu fiscal (cel puțin 1,5 la sută din PIB), o corecție bugetară ce acoperă o perioadă de peste 4 ani are sens. Aceasta și fiindcă reforme importante (pensii, salarii) au impact bugetar semnificativ. Dar reacția piețelor financiare este o necunoscută și nu trebuie să fie subestimată. Cum observă CF, banii europeni sunt în buget, în cea mai mare parte, atât pe partea de cheltuieli cât și pe cea de venituri. Unii bani din PNRR nu sunt granturi și există partea de co-finanțare la fonduri structurale, dar aceste componente bugetare nu explică mărirea deficitului.

În esență, deficitul bugetar derivă din exces de cheltuieli. Iar acest exces este mult peste cheltuielile de capital (în buget sunt prognozate la cca. 2,4 la sută din PIB în acest an). Este bine că se încearcă efectuarea de investiții cât mai mari din resurse europene, dat fiind că PNNR nu este repetabil, iar alocările de fonduri structurale și de coeziune este posibil să scadă în viitor.

Presiuni pe bugetul public vor crește dacă luăm în considerare și nevoile de apărare, angajamentul de a avea cheltuieli cu scop militar de 2,5 la sută din PIB (în 2023 acestea au fost potrivit datelor NATO de 1,6 la sută din PIB).

Dat fiind că ajustarea bugetului public nu se poate face numai pe parte de cheltuieli și având în vedere presiuni viitoare pe bugetul public (apărare, educație, sănătate publică, etc.), creșterea de venituri bugetare este absolut necesară. Această creștere nu se poate rezuma la o colectare de taxe și impozite mai bună, ci reclamă și schimbări în regimul fiscal.

Nivelul extrem de scăzut al veniturilor fiscale (26-27 la sută din PIB, inclusiv contribuții) este rezultat și al unui regim fiscal ce a favorizat evaziunea și evitarea plăților de taxe și impozite (*tax avoidance*); a favorizat practici rele ca includerea de cheltuieli personale în cheltuielile firmelor (vezi și analize ale BNR), plata de salarii la negru. Au fost comise greșeli flagrante în regimul fiscal cu ani în urmă, când reduceri de TVA au condus la diminuare de venituri fiscale de cca. 4 la sută din PIB. De aici creșterea contribuțiilor sociale pentru a se compensa pierderea de venituri. Un rezultat este că munca a devenit relativ suprataxată față de capital.

Afirmația unora că România este „suprataxată” este neavenită. Există însă o rezistență mare la corectarea deficitului bugetar, întrucât aceasta echivalează cu o diminuare a absorbției interne, a consumului, a unor venituri.

Fapt este că bugetul public se imprumută prea mult, că deficitul de cont curent este prea mare (în jur de 7 la sută din PIB) și are finanțare prin împrumuturi externe în jur de 50 la sută. Este de remarcat că atenuarea deficitului de cont curent se datorează și remiterilor de peste 6 miliarde euro anual din străinătate.

Problematika de securitate

Problematika de securitate, militară, a devenit în UE obsedantă după invadarea Ucrainei. Chiar dacă războiul din Ucraina ar înceta în viitorul nu îndepărtat, un nou *război rece* obligă UE la răspunsuri comune în materie de producție de apărare, dispozitive de descurajare, pregătirea personalului militar, operațiuni de *intelligence*. Acest deziderat pune mai mare presiune pe bugete naționale și bugetul UE, complică în plus alegeri de politică publică.

Europenii au nevoie de o capacitate militară, de apărare și descurajare, mai puternică, ceea ce nu este simplu de realizat. În domeniul apărării, statele naționale au prerogative la care nu vor, sau nu au cum să renunțe, iar NATO este mai degrabă un vehicul pentru colaborare pe planul apărării. În NATO, SUA dețin o pondere covârșitoare privind

cheltuielile militare și capacitatea de proiectare a forței militare. Ce s-ar întâmpla dacă SUA și-ar reduce prezența de ansamblu în Europa pentru a nu fi „suprasolicitate” („*overstretched*”)?

UE, Europa, au nevoie de aranjamente de securitate, care să prevină episoade tragice precum războiul din Ucraina. Asemenea aranjamente trebuie să fie judecate dintr-o perspectivă globală dată fiind rivalitatea geopolitică și strategică între SUA și China.

Este bine că SUA au canale de comunicare directă cu Rusia – vezi discuțiile telefonice între Lloyd Austin, ministrul apărării al SUA și Andrey Belousov, ministrul apărării al Rusiei, în ultimele luni. Oficiali înalți americani și chinezi discută în mod regulat pe diverse teme. Aceste contacte și altele sunt esențiale pentru a încerca să se țină, cât de cât, lucrurile sub control în lume.

Situația din Orientul Mijlociu este tot mai gravă și poate degenera într-un război regional cu reverberații globale.

Prin invitarea Ucrainei și Moldovei de începere a procesului de aderare, UE a semnalat dimensiunea sa geopolitică, care trece dincolo de ceea ce înseamnă politica de vecinătate. Extinderea UE nu este simplă și trebuie pusă în relație cu ceea ce reclamă menținerea unui grad de coeziune internă și coerența politicilor publice în Uniune; este aici vechea dilemă extindere vs. adâncire a integrării. Și încercarea de regândire a relației UE cu Regatul Unit poate fi citită în tipar geopolitic.

Academician Daniel Dăianu

SINTEZA – TEME DE ANALIZĂ ȘI MATRICEA RISCURILOR

A] Teme de analiză³

Noile conduceri ale instituțiilor europene rezultate în urma scrutinului electoral din 9 iunie 2024 își încep mandatele într-un moment crucial pentru continentul european. Atât provocările imediate, cât și cele pe termen lung afectează perspectivele macro și socioeconomice ale statelor membre și ale Uniunii, per ansamblu. Abordarea acestor provocări se află pe agenda noilor conduceri ale instituțiilor europene care, începând din această vară, vor examina și vor decide cum va fi canalizată finanțarea fondurilor publice și private europene pentru a face față actualelor și viitoarelor provocări. Ca la scrutinele anterioare, se speră că cele trei instituții (PE, Consiliul European și CE) vor putea genera un sentiment european mai profund pentru a stimula o Uniune mai competitivă și mai puternic concurențială în raport cu restul lumii.

Capitolul 1 analizează modul în care noua distribuție de putere legislativă (PE) și de putere executivă (CE) poate influența implementarea priorităților de politici economice din noua Agendă Strategică stabilită pentru perioada 2024-2029. Decizia politică din PE și din Consiliul European determină rigoarea cu care CE va aplica noul cadru de guvernare fiscală pentru credibilizarea regulilor de disciplină bugetară și de prevenție a PSC. Și tot de voința politică va depinde și regândirea noului CFM 2027-2034, astfel încât să acopere cât mai mult din necesarul de finanțare a obiectivelor din Agenda Strategică, inclusiv prin noi instrumente care vor avea la bază o *capacitate fiscală comună*. De asemenea, sunt obiective ambițioase și pentru adâncirea uniunii piețelor de capital, care să complementeze finanțarea tranziției verzi și digitale. La fel de mare influență are politicul în ceea ce privește progresul spre reforme structurale care să faciliteze micșorarea deficitului de competitivitate dintre UE și SUA/China. Aceste teme determină structura *Capitolului 1*: primele trei secțiuni prezintă noul peisaj politic din PE și CE; secțiunea a patra consacră un spațiu larg implementării cadrului de guvernare fiscală, atrăgând atenția asupra riscului de decredibilizare dacă politicul interferează cu rigoarea tehnică; ultima secțiune prezintă câteva din propunerile unor grupuri de lucru mandatate de Consiliu pentru reformarea pieței unice, a politicii de cercetare și inovare și de creștere a competitivității pe termen lung a Uniunii.

În *Capitolul 2* sunt analizate câteva elemente de politică industrială în UE. Principalul document pe care s-au bazat deciziile CE în domeniul politicii industriale, începând cu anul 2020, a fost comunicarea CE din luna martie 2020 intitulată „O nouă strategie industrială pentru Europa”. Strategia propune un parcurs pe trei direcții, astfel încât să se atingă obiectivele ca industria din UE să fie competitivă pe plan mondial, dar în același timp să pregătească atingerea neutralității climatice, respectiv să contribuie la viitorul digital al blocului comunitar. CE a actualizat Strategia industrială în luna mai 2021 punând accent pe reziliența pieței unice a UE, reducerea dependenței în domenii strategice cheie și sprijinul pentru întreprinderile mici și mijlocii. Criticile aduse inițiativei de politică industrială din UE se concentrează pe faptul că acestui plan îi lipsesc

³ Perioada de analiză este perioada mai-iulie 2024.

elemente componente ale unei strategii. În plus, se consideră că neclaritățile cu privire la instrumentele de intervenție pot duce la opțiuni de politică economică costisitoare pe plan fiscal. Un raport, realizat de o echipă coordonată de Mario Draghi și care urmează să fie publicat în septembrie a.c., va sublinia și faptul că politica industrială din UE ignoră concurența externă și avantajul statelor (de exemplu SUA sau China) care pot utiliza toate instrumentele aflate la dispoziția unei țări pentru a atinge obiective clare de politică industrială.

În *Capitolul 3* se vorbește, inclusiv de către lideri europeni, despre trecerea către regim de „economie de război”, pierderea *dividendului păcii*⁴. Aceasta se vede deja în creșterea de cheltuieli de apărare în țări europene după invazia Rusiei în Ucraina; ultimele date ale NATO (pentru anul 2023) sunt elocvente: 23 de țări depășind 2 la sută din PIB, între care Polonia făcând un salt la 3,9 la sută din PIB, iar țările baltice ajungând la între 2,4 la sută și 2,8 la sută din PIB. Media pentru statele NATO a depășit pentru prima dată 2 la sută din PIB. România este la jumătatea ierarhiei cu 1,6 la sută din PIB cheltuieli de apărare în 2023, în timp ce țări precum Belgia, Spania au puțin peste 1 la sută din PIB. În UE se încearcă adaptarea bugetului comun la nevoi de apărare și de descurajare a unor adversari militari.

Capitolul 4 descrie dinamica procesului de convergență nominală al României în primul semestru al anului 2024 și perspectivele sale pentru următorul an și jumătate. Analiza concluzionează că situația îndeplinirii criteriilor de la Maastricht a continuat să fie grevată de deviații notabile, cu excepția cursului de schimb care s-a menținut ca principală ancoră de macrostabilitate. În rest, evoluțiile derapajelor au fost mixte. Situația ratei inflației s-a ameliorat puternic, iar cea a ratei dobânzilor pe termen lung a consemnat o corecție notabilă, potențial conjuncturală pe fondul modificării integrale a componentei jurisdicțiilor incluse în baza de calcul. În același timp, poziția finanțelor publice s-a deteriorat, deficitul bugetar crescând semnificativ, fără o reflectare integrală în dinamica investițiilor publice, iar îndatorarea guvernamentală a trecut pragul de 50 la sută din PIB, inclusiv pe fondul majorării rezervei de prefinanțare. Perspectivele revenirii acestor indicatori la niveluri compatibile cu exigențele criteriilor de la Maastricht depășesc în continuare orizontul uzual de prognoză, potrivit celor mai recente proiecții economice ale CE.

Capitolul 5 prezintă câteva aspecte ale evoluției pozițiilor bugetare și datoriei guvernamentale în cadrul statelor din UE după declanșarea crizei pandemice. Pe fondul reducerii dramatice a activității economice din anul 2020, poziția bugetară a înregistrat o deteriorare pentru larga majoritate a statele din cadrul UE, aceasta avansând sau trecând în teritoriu negativ. În ansamblul statelor UE se remarcă o tendință de atenuare a deficitului bugetar ca pondere în PIB pe parcursul perioadei 2021-2023. Conform celor mai recente prognoze elaborate de CE în ediția din primăvara anului 2024, doar pentru patru state sunt estimate excedente bugetare pentru perioada 2024-2025. Pentru anul 2023, cele mai recente date publicate de Eurostat arată că România a înregistrat în această perioadă unul dintre deficitele bugetare cele mai înalte ca pondere în PIB din cadrul Uniunii (6,6 la sută), fiind depășită doar de Italia și Ungaria. România a continuat să facă parte din grupul statelor cu o pondere relativ redusă a datoriei guvernamentale

⁴ Kenneth Rogoff, laureat al Premiului Nobel pentru Economie, a vorbit imediat după invadarea Ucrainei despre pierderea acestui dividend („Is the peace dividend over?”, Project Syndicate, 2 March 2022). Tema a revenit în mod recurent în diverse scrieri economice și politice.

în PIB în anul 2023 (sub valoarea reper de 60 la sută conform criteriului de la Maastricht), chiar dacă acest indicator s-a majorat față de anul anterior. Ponderea în PIB a datoriei guvernamentale a înregistrat un salt semnificativ în cazul României în anul declanșării pandemiei, după care panta de creștere s-a aplatizat. În UE în ansamblu, după creșterea semnificativă din anul 2020, a urmat o perioadă în care ponderea în PIB a datoriei guvernamentale s-a înscris pe o pantă descendentă, către valorile înregistrate anterior pandemiei.

În *Capitolul 6* sunt detaliate câteva evoluții ale sectorului bancar românesc care continuă să mențină un nivel de prudență adecvat contextului actual caracterizat de traversarea fazei descendente a ciclului financiar, în condițiile unui mediu internațional marcat de tensiuni geopolitice și incertitudini cu privire la perspectivele economice. Atât poziția solvabilității, cât și cea a lichidității, au înregistrat îmbunătățiri în ultimele luni, valorile menținându-se la un nivel superior mediei europene, în timp ce calitatea portofoliului de credite a consemnat o deteriorare ușoară. Conduita politicii macroprudențiale s-a menținut adecvată și s-a finalizat perioada de tranziție pentru îndeplinirea cerințelor cadrului european privind redresarea și reziliența instituțiilor de credit. Nivelul intermedierei financiare continuă să fie la un nivel scăzut în comparație europeană, sectorul companiilor nefinanciare din România preferând finanțarea din surse interne și împrumuturile de la partenerii comerciali, acționari sau societăți afiliate. Acest tipar de finanțare al firmelor românești se distinge față de cel al companiilor din UE, România deținând prima poziție din punct de vedere al gradului de utilizare al creditării comerciale ca pondere în total bilanț. Continuarea proiectelor de îmbunătățire a educației financiare în rândul antreprenorilor, precum și a eforturilor de întărire a cadrului de guvernanță și disciplină la plată în economie (asemenea măsuri fiind deja inițiate și ca urmare a recomandărilor Comitetului Național pentru Supravegherea Macroprudențială), poate contribui la creșterea sustenabilă a gradului de intermediere financiară cu implicații pozitive asupra rezilienței sectorului companiilor nefinanciare și, implicit, asupra reducerii riscurilor la adresa stabilității financiare.

Totodată, BCE a publicat la mijlocul unii iunie primul raport de progres aferent fazei de pregătire a proiectului euro digital, ce se derulează în perioada octombrie 2023 – octombrie 2025. Scopul acestei etape este de a construi pe baza constatărilor fazei anterioare (de investigare) și de a pune bazele pentru posibila emisie și punere în circulație a euro digital, dacă rezultatele și concluziile obținute vor justifica această decizie. Faza de pregătire se derulează în paralel cu procesul legislativ ce are loc în Consiliul și Parlamentul European pe baza propunerii de regulament publicată de Comisia Europeană în data de 18 iunie 2023. Designul euro digital include o funcționalitate *offline* care ar oferi utilizatorilor un nivel de confidențialitate similar cu cel al numerarului, pentru plățile în magazinele fizice și între indivizi. Pentru a răspunde preocupărilor privind menținerea stabilității financiare și neafectării canalelor de transmisie a politicii monetare, deținerile de euro digital ale indivizilor nu vor fi remunerate cu dobândă și ar fi supuse unor limite cantitative.

Capitolul 7 analizează sectorul financiar nebanca european și internațional, cu evoluții în general favorabile pe piețele bursiere care au menținut și în ultimele luni același trend ascendent accelerat observat începând cu ultima parte a anului trecut. În ciclul actual de creștere, piețele dezvoltate, în special cele din zona Americii de Nord au consemnat un ritm mult mai rapid prin comparație cu piețele emergente și piețele dezvoltate

din Europa. În ceea ce privește valoarea tranzacționată și volatilitatea pe parcursul semestrului I 2024 evoluțiile au fost în general favorabile pe plan global. La nivel regional, indicele BET al Bursei de Valori București a înregistrat una dintre cele mai ample creșteri, dar lichiditatea lunară a tranzacțiilor rămâne semnificativ mai redusă comparativ cu Ungaria și Polonia (deși a trecut pe un palier superior ulterior listării Hidroelectrica). În partea a doua este abordat proiectul de realizare a Uniunii Piețelor de Capital, care revine în prim-plan.

Capitolul 8 prezintă problema însecurității alimentare care se accentuează la nivel mondial, și rămâne la niveluri mai ridicate decât în perioada pre-COVID-19, potrivit raportului GRFC pentru anul 2023 (GRFC 2024). În 2023, 281,6 milioane persoane, adică 21,5 la sută din totalul populației analizate, s-au confruntat cu niveluri ridicate de insecuritate alimentară în 59 de state și teritorii. 700 mii de persoane s-au aflat în faza de catastrofă umanitară nivel 5, aproape dublu față de anul 2022. În anul 2024 cele mai rapide deteriorări s-au produs în Sudan și Fîșia Gaza, unde persistă riscul de foamete din cauza conflictelor prelungite. De altfel, conflictele sunt principalul determinant al insecurității alimentare, urmate de șocurile economice și vremea extremă.

UE este o zonă stabilă, fără probleme generalizate referitoare la insecuritate alimentară. UE este cel mai mare exportator la nivel mondial de produse agroalimentare, contribuind major la securitatea alimentară globală, deși agricultura este un sector relativ mic în economia UE, reprezentând doar 1,3 la sută din PIB-ul UE în 2023 (Eurostat 2024).

Capitolul 9 abordează problematica schimbărilor climatice. În prima parte este prezentată opinia BCE cu privire la modul în care dovezile prevalente din materia schimbărilor climatice și a mediului pot sta la baza acțiunilor autorităților publice, chiar și a celor care nu sunt responsabile pentru politica în acest domeniu, cum ar fi băncile centrale și autoritățile de supraveghere. Sunt abordate provocările fundamentale ale eșecului în îndeplinirea obiectivelor Acordului de la Paris, care ridică o serie de provocări critice pentru menținerea bunăstării noastre și relevanța pentru băncile centrale și autoritățile de supraveghere. Analiza BCE și a altor bănci centrale și autorități de supraveghere arată în mod repetat că, din perspectivă economică, o tranziție ordonată este de departe preferabilă scenariilor alternative de a nu face nimic sau de a face prea puțin și prea târziu. În partea a doua sunt prezentate, pe scurt, câteva aspecte legate de activitatea de modelare și analiză macroeconomică a efectelor politicilor climatice din cadrul BNR, realizate pe parcursul ultimelor luni. Sunt trecute în revistă principalele două abordări avute în vedere pentru studiul acestui domeniu emergent de cercetare: (i) modelarea propriu-zisă, prin intermediul celei mai des utilizate clase de modele (*Integrated Assessment Models*), a traiectoriei principalelor variabile macroeconomice, în funcție de diferite scenarii privind emisiile de gaze cu efect de seră, având un orizont lung de timp și luând în considerare inclusiv interacțiunile regionale și (ii) analiza pe termen scurt/mediu a efectelor politicilor climatice cu potențial a fi implementate de autorități, conform angajamentelor internaționale, în vederea reducerii emisiilor de gaze cu efect de seră. În cazul celei de-a doua abordări, este prezentat scenariul introducerii unei taxe generale pe emisiile de carbon în cazul României, construit cu ajutorul instrumentarului *Climate Policy Assessment Tool*. Acest instrumentar, elaborat de Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială, permite evaluarea unei suite de politici de climă asupra cadrului macroeconomic al unei singure țări, cu accent pe efectele de bunăstare și traiectoria utilizării diferitelor surse de energie.

B] Tabloul de bord al robusteții/rezilienței în UE și România

Tabloul de bord al robusteții și rezilienței – robustețea văzută în dinamică denotă reziliența sistemului

Evenimente extreme pe partea de ofertă agregată	Mod de acțiune	Măsuri asupra robusteții pe termen scurt	Efecte asupra rezilienței (a convergenței pe creștere) pe termen mediu și lung
Șocuri geopolitice și militare	Diversificarea surselor de finanțare a tuturor priorităților politice și de politici economice ale UE	<ul style="list-style-type: none"> – Finanțarea ajutorului pentru Ucraina. – Finanțarea tuturor priorităților interne ale UE. 	<ul style="list-style-type: none"> – Progresul uniunii fiscale.
	Securitatea militară	<ul style="list-style-type: none"> – Politicile comune de achiziții. – Finanțarea din surse comune cu reguli unice. – Creșterea cheltuielilor pentru apărare. 	<ul style="list-style-type: none"> – Dezvoltarea sistemelor de apărare în UE; rolul NATO și al parteneriatelor strategice.
	Reziliența Uniunii	<ul style="list-style-type: none"> – Politici de reformare a structurilor economice ale UE. 	<ul style="list-style-type: none"> – Un noul model economic pentru micșorarea decalajului de competitivitate cu SUA și China.
	Stabilitatea politică internă și externă		
Șocul schimbărilor climatice	Evenimente climatice extreme	<ul style="list-style-type: none"> – Modificarea cadrului economic general, cu implicații asupra securității alimentare, inflației și stabilității financiare. – Măsuri de intervenție rapidă în situații de urgență, cazuri de situații extreme. – Nevoia de spațiu fiscal. 	<ul style="list-style-type: none"> – Nu se vor atinge obiectivele stabilite prin Acordul de la Paris privind schimbările climatice, de limitare a încălzirii globale în acest secol cu 1,5°C.
Crize multiple, permanente	Reziliența economică	<p>În UE:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Începerea implementării reformei cadrului de guvernare. <p>În România:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Continuarea implementării PNRR, în sincronizare cu RST. – Rezolvarea problemelor macroeconomice în mod durabil; problematica deficitului structural. 	<p>În UE:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Construirea credibilității cadrului de guvernare fiscală. <p>În România:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Atragerea de cât mai multe fonduri europene din MRR și Bugetul UE pe anul 2023 (granturi și împrumuturi) care să reducă riscurile de recesiune și să ajute consolidarea fiscală.
	Estomparea efectelor crizelor multiple asupra inflației	<ul style="list-style-type: none"> – Analiza oportunității continuării ciclului de reducere a dobânzilor de politică monetară. 	<ul style="list-style-type: none"> – Trend dezinflaționist.
Legenda culorilor:			
Situație critică	Situație dificilă	Situație în curs de îmbunătățire.	Situație în monitorizare.

Definiția conceptului de reziliență

Înainte de pandemie

Deși a devenit un concept des utilizat, nu există o definiție unică a rezilienței economice (Di Pietro, 2021⁵). Înainte de pandemie, conceptul de reziliență economică a fost analizat și extins de la principiul conform căruia reziliența evaluează capacitatea unei economii de a rezista la șocuri și de a se redresa rapid (Frankel și Rose, 1996⁶; Kaminsky, *et al.*, 1998⁷, Duval și Vogel, 2007⁸; Sutherland și Hoeller, 2013⁹; Sánchez, Rasmussen și Röhn, 2015¹⁰) la un concept axat pe o serie de dimensiuni, cum ar fi: vulnerabilitate (senzitivitate la diferite tipuri de șocuri), rezistență (*resistance*) (sensibilitate la impactul șocurilor economice), robustețe/reorientare structurală (modul în care firmele, lucrătorii și instituțiile răspund și se adaptează la șocuri) și recuperabilitate/reînnoire (despre amploarea și natura redresării). Reziliența privește și capacitatea unui sistem de a învăța, de a se adapta și reorganiza cu costuri suportabile.

CE utilizează conceptul pentru analiza convergenței către economii reziliente, ca o precondiție pentru adâncirea convergenței în Uniunea Economică și Monetară (UEM) din perspectiva vulnerabilității unei economii la șocuri și a capacității acesteia de a le absorbi și de a se recupera rapid (CE, 2017, p. 2¹¹; CE, 2018, pp. 7-8¹²); adică: o economie devenea cu atât mai rezilientă cu cât rezista mai bine unui șoc advers și revenea mai repede la rata de creștere a tendinței de dinaintea șocului, prin minimizarea pierderii cumulate de PIB potențial (Giudice *et al.*, 2018¹³). Trebuie spus însă că, această înțelegere a rezilienței privește prin excelență PIB potențial, în timp ce aspecte de ordin structural nu sunt suficient reliefate. De altminteri, este relativ limitată literatura de specialitate consacrată legăturii dintre structurile economice și reziliența economică. Sondermann (2017, p. 13)¹⁴ încearcă o astfel de abordare și arată că, o țară care are structuri economice eficiente este mai rezilientă la criză și poate avea o scădere de PIB cu 20 la sută mai mică comparativ cu scăderea PIB dintr-o țară care are structuri

⁵ Filippo Di Pietro, Patrizio Lecca & Simone Salotti, „Regional economic resilience in the European Union: a numerical general equilibrium analysis”, *Spatial Economic Analysis*, 16:3, 287-312, DOI: 10.1080/17421772.2020.1846768

⁶ Jeffrey Frankel, and Andrew Rose. „Currency Crashes in Emerging Markets: Empirical Indicators”, 1996, disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/5193412_Currency_Crashes_in_Emerging_Markets_Empirical_Indicators

⁷ Kaminsky, Graciela, Lizondo, Saul and Reinhart, Carmen, „Leading Indicators of Currency Crises”. *International Monetary Fund*. 45. 10.1596/1813-9450-1852., 1998, disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/313674022_Leading_Indicators_of_Currency_Crises

⁸ Duval, R., Elmeskov, J. and Vogel, L. „Structural Policies and Economic Resilience to Shocks”, *OECD Economics Department Working Papers*, No. 567, OECD Publishing, 2007, disponibil la: <http://dx.doi.org/10.1787/140152385131>

⁹ D. Sutherland and P. Hoeller „Growth-promoting Policies and Macroeconomic Stability”, *OECD, Economics Department Working Papers*, No. 1091, OECD Publishing, 2013, disponibil la: <http://dx.doi.org/10.1787/5k3xqs7c8d2-en>

¹⁰ Aida Caldera Sánchez, Morten Rasmussen and Oliver Röhn, „Economic Resilience: What Role for Policies?”, disponibil la: https://www.oecd-ilibrary.org/economic-resilience-what-role-for-policies_5jrxhgf61q5i.pdf

¹¹ EC (2017), „Economic Resilience In Emu Thematic Discussions On Growth And Jobs” - Note for the Eurogroup disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/media/23535/eurogroup-15-september-item1-com-note-economic-resilience-in-emu.pdf>

¹² EC (2018) Quarterly Report on the Euro Area, April 2018, Institutional Paper 076, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/ip076_chapter_i_economic_resilience_en.pdf

¹³ Gabrielle Giudice, J. Hanson, and Z. Kontolemis, „Economic Resilience in EMU”, *Quarterly Report on the Euro Area (QREA)*, vol. 17(2), pages 9-15, July, 2018.

¹⁴ D. Sondermann D. „Towards More Resilient Economies: The role of well-functioning economic structures”, *Journal of Policy Modeling*, vol. 40, issue 1, 2017, pp.: 97-117, disponibil la: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0161893818300024>

economice puțin reziliente. Aici intervine și flexibilitatea instituțiilor de a se adapta pentru o mai bună absorbție a șocurilor iar Acemoglu și colab. (2001¹⁵) și Rodrick (2011¹⁶) demonstrează nevoia de structuri de calitate. La fel, FMI (2016)¹⁷ și BCE (2016)¹⁸ arată că, instituțiile solide cresc reziliența și stimulează productivitatea și creșterea potențială.

Trebuie să facem distincție conceptuală între robustețe și reziliență. Se poate spune că, robustețea privită în accepțiune dinamică echivalează cu reziliența.

Robustețea se referă la „capacitatea de a rezista sau de a supraviețui șocurilor externe, de a fi stabil în ciuda incertitudinii” (Bankes 2010, p. 2¹⁹). Mai precis, robustețea a fost descrisă ca și „capacitatea unui sistem de a rezista la perturbații ale structurii fără modificarea funcției operative” (Jen 2003, p. 14²⁰). Robustețea este asociată, de cele mai multe ori, cu capacitatea unui sistem complex de a rămâne funcțional în fața șocurilor sau perturbărilor (Mens *et al.*, 2011²¹). Acest accent pe rezistența la șocuri și funcționare sistemică este predominant în literatura dinainte de pandemie. În acest material, este preferabil să vorbim despre robustețea sistemului ca fiind capacitatea de a amortiza șocuri la un moment dat, pe termen imediat. În timp ce reziliența este capacitatea de a face față la șocuri în timp, o interpretare în dinamică a robusteții denotă reziliența sistemului.

În context pandemic, de tranziție energetică și de război

Pandemia și tranziția energetică au readus în discuție conceptul de reziliență, încadrându-l în contextul tranziției către economii și sectoare durabile, care să faciliteze absorbția fondurilor MRR. În Regulamentul nr. 241/2021 privind implementarea MRR22, la articolul 2(5), se stipulează că „reziliență înseamnă capacitatea de a face față șocurilor economice, sociale și de mediu sau schimbărilor structurale persistente, într-un mod just, sustenabil și favorabil incluziunii”. Ca atare, pentru statele membre, reziliența rămâne o condiție necesară, dar nu suficientă pentru durabilitate.

¹⁵ D. Acemoglu, S. Johnson and J. Robinson. „The colonial origins of comparative development: an empirical investigation”. The American Economic Review, 2001, 91: 1369-1401.

¹⁶ Danny Rodrik, „The Future of Economic Convergence”, NBER Working Paper 17400/2011.

¹⁷ IMF, „A Macroeconomic Perspective on Resilience”, Policy Brief, November 2016, disponibil la: <http://www.g20.utoronto.ca/2017/2017-Germany-IMF-a-macroeconomic-perspective-on-resilience.pdf>

¹⁸ ECB, „Increasing resilience and long-term growth: the importance of sound institutions and economic structures for euro area countries and EMU”, Economic Bulletin Issue 5, 2016, disponibil la: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/eb201605_article03.en.pdf

¹⁹ S. Bankes, „Robustness, Adaptivity, and Resiliency Analysis”, AAAI Fall Symposium - Technical Report, 2010, disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/270279829_Robustness_Adaptivity_and_Resiliency_Analysis

²⁰ E. Jen, E. „Stable or robust? What’s the difference?, Complexity”, Vol.8, No.3, pp. 12-18, 2003, Wiley Periodicals, disponibil la: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/cplx.10077>

²¹ M.J. P. Mens, F. Klijn, K.M. de Bruijn and vE. an Beek, „The meaning of system robustness for flood risk management”, Environmental Science & Policy, Vol.14, Issue 8, 2011, pp. 1121-1131, disponibil la: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1462901111001365>

²² Regulation (EU) 2021/241 of the European Parliament and of the Council of establishing the Recovery and Resilience Facility, 12 February, 2021a, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0241>

În documentul de lucru al CE care însoțește Regulamentul nr. 241/2021 privind implementarea MRR (CE, 2021b, p. 1423) reforma structurală se definește ca „o acțiune sau un proces prin care se fac modificări și îmbunătățiri cu impact semnificativ și efecte de durată asupra funcționării unei piețe, a unei politici, a structurilor unei instituții sau administrații sau asupra progresului către obiectivele relevante, cum ar fi creșterea economică, crearea de locuri de muncă, reziliență și tranziție digitală și verde”, cu scopul de a „îmbunătăți condițiile cadru, schimba structural parametrii și să elimine obstacolele în calea performanței [...] în domenii precum calitatea instituțiilor și a serviciilor publice, a mediului de afaceri, cercetării și inovării, educației sau protecției sociale”. Prin urmare, necesitatea reformelor structurale derivă din revelarea slăbiciunilor unui sistem când suferă șocuri puternice.

Războiul din Ucraina a adăugat o nouă dimensiune conceptului de robustețe și reziliență, în sensul întăririi capacității de apărare, de descurajare a unor acțiuni ostile, agresive.

²³ Commission Staff Working Document, Guidance To Member States, Recovery And Resilience Plans, 22 January, 2021, SWD(2021) 12 final, PART ½, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/document_travail_service_part1_v2_en.pdf

**PARTEA 1: PROVOCĂRI ȘI PRIORITĂȚI ALE UNIUNII
EUROPENE ÎN ACTUALUL CONTEXT INTERNAȚIONAL**

1. Uniunea Europeană după 9 iunie 2024²⁴

La circa două luni de la finalizarea scrutinului electoral european, noua putere legislativă europeană (PE) a votat și a mandatat o nouă conducere a CE (puterea executivă europeană) să înceapă implementarea celor trei obiective din Agenda Strategică pentru perioada 2024-2029 aprobată de Consiliul European din 27 iunie: „o Europă liberă și democratică, o Europă puternică și sigură și, o Europă prosperă și competitivă” (Consiliu, 2024a²⁵). Îndeplinirea, cu succes, a acestor obiective strategice necesită un efort financiar fără precedent în istoria UE și, o colaborare politică strânsă între cele trei instituții europene; după unele opinii (Draghi, 2024), aceasta ar putea însemna reînnoirea parteneriatul dintre statele membre și, chiar o redefinire a Proiectului European, obiectiv ce nu este mai puțin ambițios decât proiectul Părinților Fondatori de acum 70 de ani când au creat Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului.

1.1. Noua distribuție de putere legislativă europeană: rezultatele alegerilor pentru Parlamentul European în legislatura 2024-2029

Nu va fi ușor de echilibrat noua distribuție de putere legislativă (PE) și executivă (CE) pentru a face față extraordinarelor provocări din următorii cinci ani.

Rezultatul alegerilor europarlamentare reconfirmă cele două mari blocuri politice centriste.

Scrutinul electoral european din 6-9 iunie 2024 a marcat un record istoric în ceea ce privește prezența la vot în ultimii 30 de ani, atât la nivel de Uniune (51,1 la sută din totalul cetățenilor europeni eligibili), cât și în unele state membre (un record pozitiv în Belgia, cu un maxim de 89,7 la sută și, în Luxemburg, cu 82,5 la sută, dar și un record negativ în Croația, cu un minim de 21,5 la sută)²⁶. Pe categorii de vârstă, tinerii sub 25 de ani²⁷ au înregistrat cea mai dinamică participare la vot, în creștere cu 13 puncte procentuale față de ultimele două scrutine.

Rezultatul final al acestor alegeri parlamentare confirmă menținerea primelor două blocuri politice centriste: Partidul Popular European (PPE), de centru-dreapta și Alianța Progresistă a Socialiștilor și Democraților (S&D), de centru-stânga, cu 45 la sută din voturi, respectiv 324 din totalul celor 720 de mandate²⁸. Pe locul al treilea urcă gruparea politică fondată de Viktor Orban care, sub titulatura „Patrioții pentru Europa” (*Patriots for Europe*), reunește 84 europarlamentari, urmată de Grupul European al Conservatorilor și Reformiștilor (ERR), cu 78 de mandate. Grupul *Renew* (în mandatul precedent, pe locul al treilea ca mărime) este acum pe locul 5. Un rezultat inedit a fost și numărul mare de aleși independenți (87 europarlamentari, 12,08 la sută), dintre care 33 europarlamentari rămân neafiliați niciunui grup politic european (*non-attached members*).

²⁴ Vezi și Mario Draghi: „Radical Change – Is What Is Needed”, Speech at the High-level Conference on the European Pillar of Social Rights, April 16, 2024, disponibil la: <https://geopolitique.eu/en/2024/04/16/radical-change-is-what-is-needed/>

²⁵ „EU strategic agenda 2024-2029”, 27 June 2024a, Consiliul European, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/strategic-agenda-2024-2029/>

²⁶ The Europe Magazine Instagram, disponibil la: <https://www.threads.net/@europe.magazine>

²⁷ Pentru prima oară în istoria UE, au fost eligibili să voteze tineri cu vârsta peste 16 ani în Austria, Belgia, Germania și Malta și tineri cu vârsta peste 17 ani din Grecia.

²⁸ 2024 European election results, Uniunea Europeană, disponibil la: <https://results.elections.europa.eu/>

Actualul for legislativ european include grupuri de partide eurosceptice/suveraniste și populiste din Franța, Germania, Austria, Țările de Jos și, într-o măsură mai redusă, din Spania, Polonia, România și Slovacia.

La jumătatea lunii iulie 2024 a început mandatul PE pentru legislatura 2024-2029.

Pentru a forma o majoritate, cele două blocuri centriste au nevoie de un parteneriat. În legislatura anterioară, Partidul liberal *Renew Europe* a fost un aliat politic constant. În actuala legislatură, *Renew Europe* a pierdut cea de a treia poziție politică în PE dar, cu 77 europarlamentari poate, încă, asigura un vot majoritar de peste 50 la sută. Grupul ECR ar putea, cel puțin, teoretic, să încline balanța de putere ușor spre dreapta politică europeană. Însă, nu este sigur, deocamdată, dacă partidele de dreapta pot acționa la unison, date fiind disensiunile între PPE, Adunarea Națională a Franței (*Rassemblement National*), Alternativa pentru Germania (AfD) și ECR. De asemenea, pot influența votul politic pe anumite dosare și cei 33 europarlamentari neafiliați politic.

Deși noul PE este mai fragmentat politic, este posibil ca pentru a forma o majoritate politică europarlamentară, alianța centristă PPE și S&D să aibă opțiuni deschise.

Pe acest fond de fragmentare politică mai pronunțată decât în legislaturile anterioare, este posibil ca alianța centristă formată din PPE și S&D să fie deschisă colaborării cu mai multe partide politice și cu mai mulți europarlamentari independenți; dar pentru asta va fi nevoie de o nuanțare a diferendelor și idiosincraziilor din trecut, în numele unui obiectiv politic comun: continuitatea Proiectului European.

La finalul acestui scrutin, ceea ce contează, pentru bunul mers democratic al funcției legislative europene, este păstrarea majorității centriste. Acest avantaj conferă un anumit grad de libertate atunci când se stabilește ordinea de zi a ședințelor PE și se prioritizează dosare de negociere, influențând direcția politicilor economice ale UE.

Actualul scrutin electoral european a schimbat și peisajul politic din alte câteva state membre. În Franța, victoria copleșitoare obținută de partidul de extremă-dreaptă l-a determinat pe președintele Emmanuel Macron să ceară dizolvarea Adunării Naționale și convocarea de alegeri anticipate pe 30 iunie, respectiv 7 iulie 2024. Rezultatul alegerilor parlamentare anticipate din Franța menține incertitudinea politică de amploare. În Danemarca, partidul social-democrat al premierului Mette Frederiksen a validat și referendumul privind gestionarea imigrației. În Spania, prim-ministrul Pedro Sánchez a rezistat plebiscitului electoral. În următoarele luni este de urmărit ce implicații asupra politicilor economice ale UE vor fi dacă Franța va intra într-o perioadă de instabilitate politică.

1.2. Noua distribuție de putere executivă europeană: negocieri pentru numiri în instituții europene cheie

Consiliul din 27 iunie 2024 a decis nominalizarea Ursulei von der Leyen pentru un al doilea mandat de președinte al CE și a Kajei Kallas ca înalt reprezentant pentru afaceri externe (*The European External Action Service/EEAS*) și, a confirmat alegerea fostului premier portughez António Costa în funcția de președinte al Consiliului European până în 2027.

Au fost alese noile conduceri ale instituțiilor europene, urmează formarea echipei de comisari europeni.

La data de 16 iulie 2024, noii europarlamentari au reales-o, din primul tur, pe Roberta Metsola în funcția de președinte al PE până în 2027, cu 562 de voturi. Două zile mai târziu, PE a decis, cu 401 voturi, realegerea Ursulei von der Leyen în funcția de președinte a CE. Președintele ales al CE a trimis șefilor de stat sau de guvern din statele membre invitația oficială de a-și nominaliza candidații pentru posturile de comisar european. La începutul lunii septembrie 2024, PE va organiza audierile candidaților în comisiile relevante și va vota constituirea echipei de comisari care va conduce CE în mandatul executiv 2024-2029.

1.3. Implicații pentru politicile economice europene

Noul peisaj politic din PE va influența direcția și viteza de implementare a obiectivelor de politici economice pe termen mediu și lung.

Noul peisaj politic din PE și CE urmează să modeleze activitatea legislativă europeană în următorii cinci ani și, implicit, direcția dar și viteza implementării obiectivelor de politici economice europene, de la politica industrială și creșterea competitivității economice pe termen lung, politicile energetice, de tranziție verde și digitală, politica agricolă comună, politicile sociale și migrația și până la reconstrucția Ucrainei.

Schimbările politice din Europa pot fi influențate de contextul global, care se poate complica în funcție de rezultatul alegerilor din SUA, de mersul războiului din Ucraina, de dinamica cu care China și SUA continuă subvenționarea masivă a noii revoluții industriale pe baza inteligenței artificiale și alte evenimente politice neașteptate.

În esență, negocierile pentru formarea majorității în PE și constituirea echipei CE pornesc de la obiectivul politic comun de a susține reforma Proiectului European pentru a face față uriașelor provocări. Înainte de alegerile europarlamentare din 9 iunie au fost lansate în spațiu public câteva semnale care să indice direcția viitoare a politicilor economice europene. Două dintre acestea au avut un ecou puternic. Cancelarul german Olaf Scholz și Președintele francez Emmanuel Macron au anticipat, într-un articol comun de opinie publicat la finalul lunii mai 2024, lista priorităților alianței franco-germane: UE are nevoie urgentă de „mai multă inovație, mai multă piață unică, mai multe investiții, mai multe condiții de concurență echitabile și mai puțină birocrație pentru a consolida suveranitatea europeană”²⁹. O lună mai târziu, Mario Draghi, în anticiparea raportului grupului de lucru mandatat de Consiliu pentru a recomanda căi de reformare a politicilor economice europene, considera că, „Europa a avut o focalizare greșită” care s-a concentrat prea mult pe antagonizarea statelor membre în interior, mai ales în domeniul precum apărarea și energia în care există interese comune și „nu s-a acordat suficientă atenție competitivității externe a UE, ca o problemă serioasă de politici europene. [...] De aceea este nevoie de o schimbare radicală (*radical change – is what is needed*) [...] de o UE care să fie potrivită pentru lumea de azi și de mâine” (Draghi, 2024).

Aceste deziderate se regăsesc în prezent pe Agenda Strategică pentru următorii cinci ani, aprobată de Consiliul European din 27 iunie 2024, și care propune cetățenilor europeni trei deziderate politice: „o Europă liberă și democratică, o Europă puternică și sigură și, o Europă prosperă și competitivă” (Consiliu, 2024a). De aici decurg și cele trei

Principalele trei priorități anunțate de Consiliu pentru perioada 2024-2029 sunt: politica de apărare a granițelor Uniunii, politica de creștere a competitivității și politica de protejare a statului de drept.

²⁹ „We must strengthen European sovereignty”, Financial Times article, 27 May 2024, disponibil la: <https://www.ft.com/content/853f0ba0-c6f8-4dd4-a599-6fc5a142e879>

priorități de politici economice europene: politica de apărare a granițelor Uniunii (inclusiv pregătirea pentru extinderea UE și noi politici de abordare coordonată a migrației), politica de creștere a competitivității, de promovare asiduă a cercetării și inovării și de grăbire a tranziției verzi și digitale și, nu în cele din urmă, politica de protejare a statului de drept și de promovare a valorilor europene.

La 1 iulie 2024 Ungaria a preluat Președinția rotativă a Consiliului Uniunii Europene cu motto-ul MEGA – „*Make Europe Great Again*” și cu declararea priorităților sale punctuale: politica agricolă, migrația și extinderea UE. Concret, Ungaria a anunțat că intenționează să acorde atenție sporită următoarelor priorități: introducerea unui nou acord agricol competitiv centrat pe fermieri, modelarea politicii de coeziune, măsuri de protecție mai eficiente a frontierelor externe și de gestionare a cauzelor fundamentale ale migrației și promovarea unei politici de extindere a UE bazată pe merite. Deocamdată nu se cunosc detalii despre cum va aborda Președinția ungară candidatura Ucrainei la UE.

Președinția ungară a Consiliului UE intenționează să prioritizeze probleme punctuale privind politica agricolă, politica de coeziune, migrația și progresul negocierilor de aderare a Moldovei și Ucrainei la UE. În domeniul serviciilor financiare, prioritățile vizează finalizarea UB, avansul CMU și digitalizarea.

Pe partea de servicii financiare, Președinția ungară are patru obiective tehnice specifice. Primele două ținesc începerea dialogului cu noul PE pentru a progresa în finalizarea proiectului Uniunii Bancare (proiectul de directivă privind revizuirea cadrului de gestionare a crizelor bancare și de protecție a deponenților) și pentru a avansa cu proiectul Uniunii piețelor de capital (proiectul de directivă privind strategia investițiilor cu amănuntul (*retail investment*)). Al treilea obiectiv financiar vizează digitalizarea, pentru care va fi necesar un consens între statele membre la nivelul Consiliului Ecofin pentru propunerea legislativă referitoare la serviciile de plăți (PSD3), pentru cea referitoare la moneda unică digitală (*digital euro, legal tender*), precum și lansarea dialogului pentru propunerea de regulament privind accesul la datele financiare-finanțarea deschisă (FIDA). Și, nu în cele din urmă, prioritară pentru Președinția ungară este și contribuția punctuală pe care o poate aduce la obiectivul general al noii CE, de creștere a competitivității Uniunii.

1.4. Începe implementarea noului cadru de guvernare fiscală

1.4.1. Importanța implementării credibile a noului cadru de guvernare fiscală³⁰

La 29 aprilie 2024, Consiliul a adoptat pachetul legislativ de reformă a Cadrului de guvernare economică și bugetară al UE, intrat în vigoare la 30 aprilie 2024 (Consiliu, 2024b)³¹, având ca obiectiv principal susținerea unor politici fiscale publice solide și sustenabile.

Încă de la începutul anului 2024 CE a avertizat cu privire la riscurile ce pot apărea odată cu implementarea Cadrului preventiv al PSC (*the new preventive arm of SGP*) (Gentiloni,

³⁰ Pentru analiza noului cadru de guvernare fiscală se vede și Daniel Daianu, „National independent fiscal councils need to be stronger to be effective”, Intereconomics, March_april 2024

³¹ Secțiunea Guvernarea UEM, Consiliul European, 2024b, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/economic-governance-framework/>

2024³²); de aceeași opinie au fost și alți analiști (Darvas și alții, 2024)³³ care au apreciat că reforma s-a concentrat mai mult pe reproiectarea regulilor fiscale (*face-lifting its design*) și, mai puțin pe eficacitatea regulilor fiscale pentru credibilizarea noului PSC.

Primul test pentru implementarea noului cadru de guvernare fiscală este evaluarea statelor membre aflate în PDE, pe baza noilor rigori ale PSC.

Primul test a sosit la data de 19 iunie 2024. CE a emis informarea că, pe baza datelor Eurostat și, în temeiul obligațiilor juridice statuate (articolul 126 din TFUE și Regulamentul (CE) nr. 1467/97 privind accelerarea și clarificarea punerii în aplicare a procedurii privind deficitul excesiv, care face parte din PSC), zece state membre au înregistrat depășiri ale limitei legale de 3 la sută pentru deficitul public în anul 2023: Belgia, Cehia, Estonia, Spania, Franța, Italia, Ungaria, Malta, Polonia și Slovacia (CE, 2024a³⁴). În plus, alte două state membre (Finlanda și Slovenia) au anunțat iminenta depășire a pragului de 3 la sută din PIB în anul 2024 (conform notificării fiscale din primăvara anului 2024).

Riscul de decredibilizare a noului cadru de guvernare fiscală este mare dacă nu se vor respecta regulile de evaluare după criteriul sustenabilității pe termen lung a poziției fiscale (datorie suverană și deficit bugetar).

Acestor 10+2 state li se alătură România care are un deficit bugetar considerabil peste pragul admis de TFUE; prognoza CE preconizează, pentru anul 2024, o creștere a acestui deficit la 6,9 la sută din PIB și a ponderii datoriei publice în PIB la 50,9 la sută (CE, 2024b, p.4³⁵), în timp ce pentru anul 2025 un deficit bugetar de 7 la sută din PIB în și o pondere a datoriei publice în PIB de 53,9 la sută (CE, 2024c, p. 7-8³⁶). Ca atare, CE a recomandat Consiliului adoptarea unei decizii de constatare a faptului că „România nu a luat măsuri eficiente ca răspuns la Recomandarea Consiliului din 18 iunie 2021” de a pune capăt situației de deficit excesiv (CE, 2024b, p.4). Suplimentar, CE a constatat, în cadrul analizei Procedurii de Dezechilibre Macroeconomice (MIP), că România prezintă o înrăutățire a situației macroeconomice și s-ar putea ajunge la dezechilibre excesive (CE, 2024d³⁷). Noua CE a propus României o traiectorie nouă de ajustare fiscală, conform cerințelor noului cadru de guvernare fiscală – care se poate întinde pe patru sau șapte ani. Ministerul de Finanțe ale României preferă o perioadă de șapte ani, având în vedere costurile de implementare a unor reforme (salarii și pensii) prevăzute în PNRR.

Cele 10+2+1 state membre aflate în PDE sau în proximitatea PDE s-ar putea confrunta cu două categorii mari de riscuri comune, identificate de CE³⁸ și de analiștii Bruegel (Pench, 2024³⁹; Darvas și alții, 2024). Primul risc se referă la *cum este perceput noul cadru de*

³² Gentiloni, P., 2024, declarație preluată de FT, articol 10 februarie 2024, disponibil la: <https://www.ft.com/content/aa67e22c-396a-4b3f-88ad-14a04ec7f031?desktop=true&segmentId=7c8f09b9-9b61-4fbb-9430-9208a9e233c8#myft:notification:daily-email:content>

³³ Darvas, Z., L. Welslau and J. Zettelmeyer, „The implications of the European Union’s new fiscal rules”, Policy Brief 10/2024, Bruegel.

³⁴ The EC website, „Report From The Commission prepared in accordance with Article 126(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union”, COM(2024) 598 final, 19.6.2024a, Comisia Europeană, disponibil la: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/1d91e302-b9cc-4b54-988a-9e6787230152_en

³⁵ The EC website, „Recommendation for a COUNCIL DECISION establishing that no effective action has been taken by Romania in response to the Council Recommendation of 18 June 2021”, 19 June 2024b, Comisia Europeană, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0915>

³⁶ „Recommendation for a Council Recommendation on the economic, social, employment, structural and budgetary policies of Romania”, 19 June 2024c, Comisia Europeană, disponibil la: https://commission.europa.eu/document/download/553bcecc-b835-4396-8c22-8cc7e69b2ea6_en?filename=com_2024_623_1_en.pdf

³⁷ „In-Depth Review 2024. Romania”, Comisia Europeană, 23 March 2024d, disponibil la: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/c5b5a8cb-6114-46e6-b7be-e47c689022c4_en?filename=ip275_en_UPD.pdf

³⁸ *The Convergence Report 2024*, Comisia Europeană, 25 June 2024e, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_3449

³⁹ Pench, L. „Three risks that must be addressed for new European Union fiscal rules to succeed”, *Policy Brief 08/2024*, Bruegel, disponibil la: <https://www.bruegel.org/policy-brief/three-risks-must-be-addressed-new-european-union-fiscal-rules-succeed>

governanță fiscală. Dacă autoritățile naționale vor continua să perceapă limita de deficit de 3 la sută din PIB doar ca o țintă numerică care, odată atinsă, rezolvă și problema ieșirii din PDE și, deci, presiunile din partea Comisiei, atunci nu s-a schimbat nimic comparativ cu vechiul PSC. Acest scenariu are șanse mari să se concretizeze în opinia analiștilor de la Bruegel, dacă votul politic din Consiliu va permite oricărui stat din cele 12+2+1 state membre să iasă din PDE *oricum*, adică fără aplicarea strictă a noilor reguli de monitorizare eficace a sustenabilității datoriei publice.

Se știe că piatra de temelie a noului cadru de guvernare fiscală ia în considerare, în mod explicit, factori determinanți ai datoriei publice, prin așa-numitele planuri structurale fiscale pe termen mediu și traiectorii naționale de ajustare fiscală monitorizate și după ieșirea din PDE. Ca atare, deși reforma corectivă a PSC introduce acum o latură personalizată de ajustare a poziției fiscale la contextul extern și intern al fiecărui stat membru, este de văzut cum va trata votul politic din Consiliu încălcarea regulii privind criteriul deficitului bugetar și dacă aceste 10+2+1 state membre vor fi într-adevăr admonestate. În spiritul strict al regulamentului CE se prevede posibilitatea diferențierii între o PDE evaluată doar sub aspectul numeric (așa cum era în trecut) și o PDE bazată pe criteriul de sustenabilitate (așa cum este în prezent). Se poate face așadar, distincție între state membre cu datorii gestionabile sub pragul de 60 la sută cu dezechilibre macroeconomice gestionabile sau problematice versus state membre supraîndatorate care continuă să nu urmeze traiectoria corectivă, ceea ce poate declanșa deschiderea unei noi PDE, pe criteriul sustenabilității datoriei suverane, cu cerințe de ajustare ulterioară.

UE are la îndemână trei pârghii financiare pentru acoperirea tuturor cheltuielilor europene: Bugetul actual al UE (CFM 2021-2027 și NGEU), parteneriate europene public-private și surse private de pe piețele de capital.

Al doilea risc este *cât de credibilă va fi implementarea noului cadru de guvernare fiscală.* Pe lângă sustenabilitatea traiectoriei, va conta modalitatea efectivă de implementare în practică a PDE, care va conferi încredere statelor membre disciplinate fiscal că noile reguli ale PSC forțază statele indisciplinate să ia măsurile cerute de CE iar Consiliul va acorda votul politic. Dacă, înainte de reformă, indicatorul de referință pentru implementarea PDE se măsoară doar pe bază de dovezi empirice numerice (depășirea valorii de 3 la sută din PIB), acum se va vedea cât va conta factorul de stigmatizare și penalizare din partea piețelor financiare și, cât va crește prima de risc pentru statele cu poziții nesustenabile de deficit bugetar și datorie suverană plus dezechilibre macroeconomice severe (cazul României, cu dezechilibre externe majore); este posibil ca acest efect de stigmatizare să conteze mai mult decât asprimea CE și a Consiliului de a recomanda aplicarea unor sancțiuni financiare (Pench, 2024). Pe lângă aceste două riscuri majore, se mai menține spectrul „traului pe datorie” și preferința pentru politici fiscale naționale relaxate, mai ales că multe state membre traversează perioade electorale. Drept urmare, gestionarea cheltuielilor bugetare naționale rămâne o constrângere esențială pentru implementarea cu succes a noului cadru de guvernare fiscală. Sarcina guvernelor naționale devine cu atât mai grea cu cât trebuie să acomodeze promisiuni electorale interne, cu noile rigori ale cadrului de guvernare fiscală dar și nevoia constantă de finanțare a priorităților politice europene, în condițiile în care resursele financiare ale UE sunt limitate.

Pentru acomodarea cheltuielilor europene, UE are la îndemână trei pârghii financiare, conferite de cadrul legal al TFUE: surse publice europene (Bugetul UE pe termen lung (CFM 2021-2027) plus surse complementare (*off-budget*)); parteneriate europene public-private; și, surse private de pe piețele de capital.

1.4.2. Finanțarea cheltuielilor publice europene din Bugetul UE pe termen lung și din surse complementare (*EU public spending*)

CFM 2021–2027 diferă de orice exercițiu bugetar anterior pentru că se confruntă cu priorități și urgențe de finanțare ce decurg din contextul geopolitic extraordinar mult diferit față de perioada în care a fost planificat.

Bugetul actual al UE cuprinde CFM, MRR/NGEU și alte instrumente complementare de finanțare a noilor priorități interne și externe. Acesta este cel mai mare efort financiar din istoria UE.

Prima pârgie de finanțare este Bugetul UE pe termen lung (CFM), care stabilește toate cheltuielile și veniturile UE pentru un ciclu bugetar (perspectiva financiară) de șapte ani.

Agresiunea Rusiei asupra Ucrainei și nevoia de finanțare a războiului de la granița UE au forțat decidenții europeni să regândească finanțarea cheltuielilor publice pentru că au apărut priorități noi de apărare și securitate care s-au adăugat obiectivelor interne de dinainte de război ale Uniunii (tranziția verde și tranziția digitală). În mod special, a fost nevoie de găsirea, în regim de urgență, de noi surse și instrumente de finanțare rapidă a celui mai mare program de reînarmare a UE de după perioada războiului rece.

Dar, înainte de a demara acest program s-a pus problema clarificării juridice a atribuțiilor CE, ținând cont de prevederile articolului 41 alineatul (2) din TEU care specifică faptul că Bugetul UE pe termen lung nu poate finanța „operațiuni cu implicații militare sau de apărare”⁴⁰. Astfel că, CE a înființat un grup de lucru mandatat cu analiza juridică a prevederilor articolului 41 pentru a găsi metode juridice adecvate vremurilor excepționale, în ceea ce privește domeniul apărării, care privesc sprijinul pentru Ucraina și care să respecte neutralitatea militară a Irlandei, Austriei și a Maltei. După deliberări, s-a convenit ca finanțarea acestor operațiuni să se efectueze, concomitent, din surse bugetare (CFM 2021–2027) și din surse complementare, astfel încât achizițiile de armament militar să poată fi livrate pe baze bilaterale, pentru ca apoi să fie decontate din fonduri europene bugetare⁴¹.

A] Surse de finanțare direct de la Bugetul UE pe termen lung (CFM)

A1] CFM 2021–2027: *deja necorespunzător (unfit for the future)*

CFM 2021–2027 diferă de orice exercițiu bugetar anterior, datorită circumstanțelor geoeconomice și geopolitice din ultimii ani, complet diferite față de perioada în care acesta a fost proiectat (2017–2020). Circumstanțe diferite au fost și în trecut: de pildă, în anii '80, agricultura primea cea mai mare parte din CFM; apoi, începând cu '90, prioritară a devenit politica de coeziune pentru diminuarea deficitului de convergență dintre statele membre. Agricultura și coeziunea au continuat să domine planificarea

⁴⁰ Articolul 41 (ex-articolul 28 TUE) paragraful (2): „Cheltuielile operaționale determinate de punerea în aplicare a prezentului capitol sunt de asemenea acoperite de bugetul Uniunii, cu excepția cheltuielilor legate de operațiile având implicații militare sau din domeniul apărării, precum și în cazurile în care Consiliul adoptă în unanimitate o altă decizie. În cazul în care o cheltuială nu revine bugetului Uniunii, aceasta se suportă de statele membre în funcție de rata produsului intern brut, cu excepția cazului în care Consiliul, hotărând în unanimitate, decide altfel. În ceea ce privește cheltuielile aferente operațiilor cu implicații militare sau din domeniul apărării, statele membre ai căror reprezentanți în Consiliu au făcut o declarație oficială în temeiul articolului 31 alineatul (1) al doilea paragraf nu sunt obligate să participe financiar la acestea”. Sursa: EurLex website, TUE versiunea consolidată, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF

⁴¹ În luna martie 2024 CE și statele membre au ajuns la un acord prin care achizițiile de echipament militar pentru Ucraina sunt considerate, în proporție de aproximativ 50 la sută, o contribuție financiară în natură (*in-kind contributions or bilateral donations*) la *European Peace Facility*, respectiv la subcomponenta dedicată Ucrainei – *Ukraine Assistance Fund* (UAF).

alocărilor din CFM 2021-2027, în vreme ce rubrica (*heading*) „securitate și apărare” avea cea mai redusă cotă⁴².

Aceste planificări s-au schimbat mult în ultimii ani. Pandemia și, mai apoi, succesiunea de evenimente extraordinare au forțat reprioritizarea alocărilor de fonduri și, mai ales, găsirea de noi surse care să acopere noile obiective. În prezent, Bugetul *actual* al UE are două componente: sursa bugetară (CFM 2021-2027) și, începând cu 2020, sursa complementară de finanțare a redresării și rezilienței statelor membre (MRR, parte a NGEU). Valoarea totală a Bugetului *actual* al UE este de 2 trilioane euro în prețuri curente, în creștere mare comparativ cu valoarea planificată de 1,2 trilioane euro.

Revizuirea CFM 2021-2027 de la jumătatea perioadei, efectuată conform prevederilor legale, a adus un plus de 15 miliarde euro și o redistribuire pe noile priorități / rubrici bugetare (*headings*): +10,1 la sută pentru „securitate și apărare”, +7,6 la sută pentru „migrație și gestionarea frontierelor” și, +2,8 la sută pentru „vecinătate și state terțe”.

Dat fiind contextul geopolitic excepțional, prioritatea UE și a statelor membre este finanțarea pe termen scurt a războiului din Ucraina, care se efectuează tot printr-un mix de surse bugetare cu surse complementare. Acest mix este gestionat, în prezent, de UE în mod coordonat, prin mecanismul Facilitatea pentru Ucraina (*Ukraine Facility*), prin care se acordă fonduri sub formă de grant-uri, împrumuturi și garanții, atât pentru achiziții de armament și echipament militar livrabile Ucrainei, cât și pentru funcționarea statului ucrainian. La nevoie, se pot adăuga surse suplimentare provenite din direcționarea fondurilor de coeziune (CFM 2021-2027) și/sau a fondurilor neutilizate din MRR / PNRR (de la acele state care nu îndeplinesc condițiile de rambursare). La acest efort financiar uriaș, se mai adaugă un alt instrument extra-bugetar, numit EURI, care a fost aprobat de Consiliu special pentru acoperirea diferențialului de dobândă la plățile din MRR / PNRR (sumele suplimentare față de proiecțiile inițiale din 2020) (CE, 2023⁴³).

CE a semnalat, în repetate rânduri, că este nevoie de un nou „buget care să facă față provocărilor globale de competitivitate, securitate, concurență globală în anumite domenii cu alți jucători cheie din lume [...] fără ca alocările cheie actuale pentru coeziune și agricultură să dispară sau să scadă semnificativ” (Hahn, 2024⁴⁴).

A2] *Discuții pentru un nou CFM 2028-2034?*

Dacă va exista continuitate la nivelul echipei CE, atunci este probabilă demararea negocierilor pentru CFM 2028-2034, știut fiind faptul că dezbaterile durează ani buni de zile, iar votul final necesită sprijinul *unanim* al tuturor statelor membre. Din punct de

Bugetul UE pe termen lung al UE (CFM 2021-2027) nu poate acoperi necesarul de finanțare pentru nevoile UE, în continuă creștere.

Dacă va exista continuitate de viziune și strategie la nivelul CE, se așteaptă ca anul viitor să demareze negocierile pentru CFM 2028-2034.

⁴² În cifre, evoluția în cadrul CFM 2021-2027 a fost următoarea: s-a pornit de la un buget total în sumă de 1,211 trilioane euro în prețuri curente (1,074 trilioane euro în 2018) structurat astfel: (i) 35,3 la sută pentru coeziune și reziliență, (ii) 32,9 la sută pentru agricultură, surse naturale și mediu, (iii) 12,4 la sută pentru piața unică, inovare și digital, (iv) 9,2 la sută pentru vecinătate și relația cu terții, (v) 6,8 la sută pentru administrație publică europeană, (vi) 2,1 la sută pentru migrația și gestionarea frontierelor și (vii) 1,2 la sută pentru securitate și apărare – practic, cea mai mică alocare. Sursa: The CE website, 2020, secțiunea „Președinția Portugaliei la Consiliul UE”, Sursa: Comisia Europeană, secțiunea EU Budget, disponibil la: https://www.portugal2020.pt/wp-content/uploads/enn.en_.pdf

⁴³ „EU budget: Commission proposes to reinforce long-term EU budget to face most urgent challenges”, Comisia Europeană, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3345

⁴⁴ Johannes Hahn, Speech at the Annual EU Budget Conference 2024, 29 April 2024, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_24_2361

vedere procedural, primul pas este ca noua CE să lanseze un proiect de propunere de regulament pentru CFM 2028-2034, cel mai devreme la începutul anului viitor.

Pe partea de venituri constituire la nivelul viitorului Buget UE pe șapte ani, miza majoră o constituie creșterea resurselor proprii (*own resources*)⁴⁵. În 2020 s-a ajuns la un acord politic franco-german de inițiere a negocierilor pentru introducerea de noi venituri în CFM 2028-2034. De atunci și până în prezent sunt în negociere câteva propuneri privind taxarea suplimentară a serviciilor digitale, a produselor care nu respectă standardele UE, a emisiilor de gaze cu efect de seră și, a profiturilor companiilor multinaționale. De asemenea, s-au avansat și propuneri de modificări structurale a metodologiei de constituire a veniturilor la Bugetul UE pe termen lung, cum ar fi dublarea contribuțiilor naționale ale statelor membre (Macron, 2024⁴⁶), schimbarea cheii de alocare a contribuțiilor naționale și de alocare a fondurilor europene pe criterii de performanță (*EU's budget performance-based*), în condiții similare cu MRR/PNRR (Hahn, 2024⁴⁷). Dar, niciuna dintre acestea nu poate genera creșterea *imediată* a veniturilor proprii constituite la Bugetul UE, ținând cont cât timp este necesar pentru a obține votul *tuturor* statelor membre, atât în PE cât și în Consiliu.

A3] Regândirea noului CFM 2028-2034 pe baza unei capacități fiscale comune?

Avansul uniunii fiscale către o capacitate fiscală comună nu mai poate fi evitat pentru restructurarea CFM și diversificarea surselor de finanțare a *tuturor* priorităților interne și externe ale UE.

În ultimii cinci ani au început să prindă tracțiune câteva inițiative de restructurare din temelii a Bugetului UE pe termen lung. Cea mai recentă dintre acestea, discutată recent la nivelul EPC/*European Policy Centre* (Duff, Garicano, 2024⁴⁸) și susținută de economiști apropiați de CE (Butti, Messori, 2022⁴⁹), prevede posibilitatea de a împărți CFM între un buget federal alimentat doar din resurse proprii (*own resources*) pentru finanțarea bunurilor publice europene și care să fie gestionat de o Trezorerie comună europeană (zona euro), suplimentat de un buget confederal, alimentat prin emisiuni de euroobligațiuni pentru finanțarea politicilor comune ale UE, inclusiv a investițiilor în domenii cheie precum infrastructură, energie verde și digitalizare, și care ar asigura stabilizarea fiscală în perioade de recesiuni (similar cu MRR, respectiv PNRR).

O astfel de abordare din partea UE ar reprezenta cea mai semnificativă mobilizare politică a Uniunii, de la crearea sa. În prezent, chiar și cu această formulă din Bugetul *actual* al UE (CFM, NGEU și alte sursele complementare) nu se pot acoperi *toate* prioritățile și obiectivele ambițioase ale UE fără o capacitate fiscală comună a zonei euro.

⁴⁵ Bugetul UE pe termen lung este finanțat din următoarele resurse proprii: (i) o pondere din Venitul Național Brut, calculată în funcție de parametrii naționali, (ii) taxe vamale percepute la importurile din afara UE, (iii) o parte din TVA colectat de fiecare stat membru, (iv) o contribuție bazată pe cantitatea de deșeuri de ambalaje din plastic nereciclate din fiecare stat membru UE, (v) alte venituri, cum ar fi contribuții din partea țărilor din afara UE la anumite programe, dobânzi la întârzierea plăților și amenzi, precum și orice excedent din anul precedent. Sursa: Comisia Europeană, secțiunea EU Budget, disponibil la: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/budget/how-eu-budget-financed_en

⁴⁶ Emmanuel Macron, „Europe speech”, Elysee, 24 April 2024, disponibil la: <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2024/04/24/europe-speech>

⁴⁷ Johannes Hahn, Speech at the Annual EU Budget Conference 2024, 29 April 2024, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_24_2361

⁴⁸ Duff A., L. Garicano, 2024, Discussion Paper European Politics And Institutions Programme, 27 February, disponibil la: https://epc.eu/content/PDF/2024/TwoTierBudget_DP_v3.pdf

⁴⁹ Buti, M and M Messori, „A central fiscal capacity in the EU policy mix”, CEPR Discussion Paper 17577, 2022.

Aceste idei nu sunt noi, ci continuă eforturile de mai bine de 15 ani⁵⁰ de promovare și dezvoltare a unei *capacități fiscale permanente* la nivelul zonei euro.

Problema de fond cu aceste propuneri, indiferent ce opțiuni s-ar alege, este baza lor legală, pentru că fiecare necesită modificarea TFUE. O eventuală deschidere a negocierilor pe acest subiect poate începe, în cel mai rapid caz, anul viitor și poate dura ani de zile. Asta în cazul în care e ajunge la un consens politic unanim.

B] Surse complementare Bugetului UE pe termen lung

Situația din Ucraina a necesitat căutarea de noi surse financiare pentru creșterea veniturilor la Bugetul actual al UE și adaptarea la circumstanțele extraordinare actuale. Una dintre acestea este Programul NGEU, cu mecanismul MRR. Eficacitatea acestui mecanism este în curs de evaluare. Mai sunt și alte exemple de surse complementare, iar unele dintre acestea încep să aducă venituri:

B1] Valorificarea veniturilor obținute din înghețarea activelor rusești⁵¹

Valorificarea veniturilor obținute din fructificarea activelor imobilizate ca urmare a sancțiunilor internaționale după declanșarea ofensivei Rusiei au ca unic scop finanțarea Ucrainei. UE a livrat deja prima tranșă și a început plasarea profiturilor în conturi separate, contabilizate extra-bilanțier.

Dezbaterea cu privire la modul în care Rusia poate fi culpabilizată financiar pentru plata despăgubirilor de război provocate Ucrainei este un subiect constant pe ordinea de zi a reuniunilor Grupului G7 al marilor economii occidentale. În ultimii doi ani s-au vehiculat mai multe opțiuni de valorificare a veniturilor obținute din fructificarea activelor Băncii Centrale Ruse, imobilizate ca urmare a sancțiunilor internaționale după declanșarea ofensivei Rusiei, pentru a fi direcționate către Ucraina. Concomitent, însă, s-a format un curent de opinie împotriva unei abordări radicale. Marile economii de piață emergente (China, Arabia Saudită și Indonezia) au avertizat cu privire la riscurile care pot apărea, prin aplicarea unei astfel de constrângeri asupra unei bănci centrale.

CE a pledat, încă de la debutul agresiunii ruse, pentru o abordare a acestui subiect într-un sens limitativ, care să facă distincție clară între utilizarea activelor Băncii centrale din Rusia în valoare de 191 miliarde euro (dintr-un total de 260 miliarde euro) versus utilizarea *doar* a veniturile provenite din dobânzile acumulate de depozitarii centrali de valori mobiliare aflați pe teritoriul UE ca urmare a fructificării acestor active. Inițiativa CE a fost susținută și de BCE, din perspectiva posibilelor consecințe asupra rolului internațional al euro ca monedă de rezervă, dacă Rusia ar contesta juridic această decizie. Aprobata la unison, Decizia UE este deja în curs de implementare, în două etape. În prima etapă, începând cu 21 mai 2024 (CE, 2024b⁵²), când depozitarii centrali de valori mobiliare care dețin active ale Băncii centrale ruse au început să plaseze

⁵⁰ Pentru detalii a se vedea Raportul Grupului de lucru coordonat de Mario Monti, 2010 disponibil la: 2010, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0608:FIN:en:PDF>

⁵¹ Începând cu 20 februarie 2022, UE a adoptat împotriva Rusiei 13 iterații de sancțiuni, prin care s-a interzis instituțiilor financiare din statele membre UE să efectueze tranzacții legate de gestionarea activelor sau rezervelor Băncii Centrale Ruse. Deoarece depozitarii centrali de valori mobiliare din UE nu pot transfera Băncii Centrale a Rusiei veniturile generate de activele sale, acestea rămân acumulate ca solduri extraordinare de numerar în bilanțurile acestor depozitari centrali din UE. Fructificarea acestor fonduri, în același mod ca și celelalte dețineri, a generat profituri extraordinare care se află tot în custodia depozitariilor centrali de valori mobiliare, fiind, la rândul lor afectați de condițiile actuale ale piețelor financiare.

⁵² "Extraordinary revenues generated by immobilised Russian assets: Council greenlights the use of net windfall profits to support Ukraine's self-defence and reconstruction", Comunicat de presă, 21 mai 2024c, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2024/05/21/extraordinary-revenues-generated-by-immobilised-russian-assets-council-greenlights-the-use-of-windfall-net-profits-to-support-ukraine-s-self-defence-and-reconstruction/>

profiturile generate, în sumă de circa 3 miliarde euro pe an, în conturi separate care sunt contabilizate extra-bilanțier⁵³. În a doua etapă, profiturile sunt transferate în Bugetul UE (CFM 2021-2027) și direcționate exclusiv pentru reconstrucția Ucrainei; la data de 25 iunie 2024 statele membre au aprobat direcționarea primei tranșe de până la 1,4 miliarde euro ca ajutor militar către Ucraina. CE estimează că, prin acest mecanism, se poate obține un supliment financiar de circa 15 miliarde euro până la finalul anului 2027, în funcție de evoluția ratelor dobânzilor în perioada viitoare⁵⁴.

Există o singură excepție menționată în Regulamentul CE 1469/2024⁵⁵ și aceasta privește destinația acestor venituri, alta decât pentru Ucraina: în cazul în care depozitarul/depozitarii activelor rusești de pe teritoriul UE înregistrează pierderi pe care nu le pot acoperi și, dacă riscurile la adresa stabilității financiare a zonei euro și a UE cresc, atunci se poate constitui un depozit (*buffer*) de urgență (CE, 2024e).

Propunerea SUA de a efectua plăți anticipate pentru Ucraina, sub forma unui împrumut girat de G7, dă un puternic semnal politic de angajament politic și coordonare globală a sprijinului financiar acordat Ucrainei.

Propunerea SUA de la reuniunea Grupului G7 de la mijlocul lunii iunie 2024 din Apulia, de a efectua plăți anticipate (*front loading*) sub forma unui împrumut girat de G7 pentru Ucraina, marchează o schimbare de abordare a mecanismului de finanțare a războiului. În primul rând, din punct de vedere politic, se transmite Ucrainei un semnal comun, de continuare a sprijinului politic coordonat la nivel global. În al doilea rând, din punct de vedere tehnic, propunerea SUA deschide calea spre identificarea unei soluții globale de instituire a unui mecanism unitar de împrumut pentru Ucraina, ceea ce ar diminua mult din presiunile actuale asupra Bugetului UE pe termen lung. În al treilea rând, din punct de vedere al eficacității, s-ar genera un sistem global de coordonare a donatorilor pentru Ucraina.

Neclară este, deocamdată, modalitatea de partajare a riscurilor în cazul plăților anticipate; posibili factori de risc sunt: modificări ale ratelor dobânzilor, restructurarea datoriei Ucrainei în funcție de evoluția războiului și, mai ales, ce se va întâmpla în cazul în care, la finalul războiului, Rusia va solicita returnarea acestor active către Banca Centrală a Rusiei. Există și îngrijorări cu privire la monitorizarea utilizării acestor venituri, mai ales a plăților anticipate.

Până atunci, SUA solicită UE modificarea, de urgență, a legislației privind sancțiunile pentru a introduce clarificări în ceea ce privește tratamentul metodologic aplicabil activelor private înghețate care nu trebuie utilizate sau transferate (*frozen assets*) versus active imobilizate (*immobilized assets*) care aparțin statului și sunt, de regulă,

⁵³ Este vorba, în principal, de profituri generate de operațiuni *repo* și *reverse-repo* cu titluri de stat ajunse la maturitate care nu pot fi virate către Banca centrală a Rusiei din cauza sancțiunilor, dar care urmează să fie utilizate pentru Ucraina.

⁵⁴ Detalii în Raportul EuroMonitor, pag. 24-25.

⁵⁵ Regulation (EU) 2024/1469, which authorizes the use of net profits from the frozen assets of the Central Bank of Russia to support Ukraine's recovery, reconstruction, and self-defense against Russia's war of aggression, entered into force. It amends Regulation (EU) No 833/2014, which first imposed sanctions on Russia, and implements the measures authorized in Council Decision (CFSP) 2024/1470. (Regulation (EU) 2024/1469, recital 25, art. 1, paras. 2, 3, annex; Regulation (EU) No 833/2014, art. 5a, para. 14 (new); Decision 2024/1470, art. 1, para. 2; Decision 2014/512/CFSP, art. 1a, para. 11 (new)).

imobilizate⁵⁶. De asemenea, SUA solicită o decizie unanimă a Consiliului prin care activele rusești să rămână constant immobilizate (*by-default*); în prezent, în UE, este necesară, o dată la fiecare șase luni, o decizie a Consiliului de prelungire a sancțiunilor, care specifică măsurile de înghețare a activelor private.

B2] Crearea unui fond global al NATO pentru achiziții de echipament militar?

NATO a propus la reuniunea de la Washington din 9 iulie 2024, preluarea controlului asupra bazei Ramstein din Germania, aflată în prezent sub conducere americană, prin care s-a gestionat o mare parte din sprijinul militar occidental pentru Ucraina. Suplimentar, SUA propune statelor membre NATO, inclusiv statelor UE, stabilirea unui angajament de cheltuieli pe termen lung pentru Ucraina în valoare de minim 100 miliarde dolari⁵⁷. Încă nu se știe dacă acest angajament ar însemna un fond care să suplimenteze actualul instrument coordonat la nivelul UE (*Ukraine Facility*), prin care se furnizează echipament militar către Ucraina.

B3] Introducerea unei noi taxe care să penalizeze acele state membre aflate în Procedura de Deficit Excesiv

Propunerea⁵⁸ susținută de Președinția belgiană a Consiliului EU (Magnette, 2024), are la bază instituirea unei așa-numite taxe pe avere sau un impozit european pe avere. Această taxă ar putea fi constituită într-un fond special, care să funcționeze după aceeași logică operațională ca la Mecanismul de Redresare și Reziliență (MRR), cu o singură utilizare: finanțarea investițiilor pan-europene (publice și private).

1.4.3. Finanțarea cheltuielilor europene prin parteneriate public-private

A doua pârgie de finanțare care ar putea crește veniturile la viitorul Buget pe termen lung al UE ar putea proveni din parteneriate constituite între UE și sectorul privat (PPP).

Cooperarea între sectorul privat și cel public are un istoric bun, care a început cu Planul Juncker și a evoluat cu Programul NGEU. Eficacitatea acestor parteneriate public-private s-a dovedit mai ales în perioade de crize, chiar dacă ulterior au intervenit controverse și alte puncte de vedere. Ceea ce a contat, mai ales în acele momente critice, ca în pandemie, a fost capacitatea în care aceste parteneriatele europene au putut mobiliza resursele financiare europene într-un mod eficient și rapid, pentru a furniza bunuri publice în cât mai multe sectoare.

UE are implementate proiecte de parteneriat public-privat pentru finanțarea bunurilor publice europene.

⁵⁶ Este necesară următoarea nuanță juridică: la 12 februarie 2024, UE a clarificat regulile privind modul în care ar trebui gestionate activele și rezervele immobilizate și a decis că depozitarii centrali de valori mobiliare (CSD) trebuie să facă deosebirea între deținerile din rezervele și activele Băncii centrale a Rusiei în valoare de mai mult de 1 milion de euro și venituri generate de acestea. Începând cu data de 15 februarie 2024, depozitarii centrali de valori mobiliare nu au voie să dispună de profiturile net aferente sau să le distribuie acționarilor și nici nu sunt supuse impozitării naționale. Aceste venituri nu sunt proprietatea Rusiei și se acumulează doar din cauza deciziei de immobilizare a acestor active, ca urmare a sancțiunilor internaționale. Sursa: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/commission-welcomes-council-decision-use-proceeds-immobilised-russian-assets-ukraine-2024-05-22_en

⁵⁷ Press conference following the Informal meeting of NATO Ministers of Foreign Affairs in Prague, 31 May 2024, disponibil la: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_226063.htm

⁵⁸ Propunerea vine din partea Partidului Socialist din Belgia, parte a coaliției de guvernare care a condus Belgia până la scrutinul din 9 iunie 2024; în prezent, sunt discuții pentru formarea unei noi coaliții de guvernare. Belgia a deținut președinția Consiliului UE în perioada ianuarie-iunie 2024 la data la care a fost luat interviul lui Paul Magnette, în the Financial Times, 3 May 2024, disponibil la: <https://www.ft.com/content/1bb3c53f-76f6-4df9-b772-b3b5adc15881>

Câteva exemple notabile din trei sectoare: sănătate, apărare și infrastructură.

În domeniul sănătății, cel mai elocvent exemplu este strategia UE privind achizițiile de vaccinuri în perioada pandemică, când CE, în numele statelor membre, a negociat contracte cu producătorii de vaccinuri Pfizer-BioNTech, Moderna, AstraZeneca și Johnson & Johnson pentru distribuirea acestora, în mod gratuit, către toți cetățenii UE. Acest PPP s-a bazat pe finanțarea prin Instrumentul de sprijin de urgență iar coordonarea asistenței medicale în perioada stării de alertă s-a efectuat tot la nivel centralizat, prin comandamentul medical comun al UE numit PESCO.

În domeniul militar, Fondul European de Apărare (FED) finanțează, prin PPP, proiecte care includ achiziționarea în comun de drone, sisteme de apărare cibernetică și avioane de luptă care sunt livrate Ucrainei.

În ceea ce privește infrastructura, Mecanismul pentru conectarea Europei (CEF) finanțează Rețeaua transeuropeană de transport (TEN-T) pentru dezvoltarea rețelei europene de drumuri, căi ferate, aeroporturi și căi navigabile, cu scopul de a îmbunătăți conectivitatea și mobilitatea între statele membre. De asemenea, prin Parteneriatul pentru Infrastructura 5G (5G PPP) dintre CE și industria europeană privată de IC&T (producători și operatori de telecomunicații, furnizori de servicii, IMM-uri și instituții de cercetare, etc) se finanțează achiziționarea de arhitecturi și tehnologii IT și de comunicații care să faciliteze accesul la internet pe scară largă pentru câți mai mulți cetățeni europeni.

Și nu în cele din urmă este exemplul implicării Grupului Băncii Europene de Investiții (BEI) în finanțarea firmelor europene care derulează activități de securitate și apărare. În luna aprilie 2024 Grupul BEI a lansat „Planul de acțiune pentru industria de securitate și apărare” ca urmare a mandatului primit din partea Consiliului⁵⁹. Pe lângă acest document strategic, BEI a progresat în ceea ce privește facilitarea și îmbunătățirea accesului la finanțare a acestor companii, în special a politicilor și a condițiilor de acordare de împrumuturi pentru industria de securitate și apărare; a fost rezolvată și problema juridică legată de definiția bunurilor și infrastructurii cu dublă utilizare⁶⁰ pentru a se putea permite acordarea de sprijin financiar către IMM și *start-up*-uri naționale și europene implicate în investiții și/sau consolidarea capacităților de producție de securitate și apărare.

Implicarea Grupului
BEI în finanțarea
cheltuielilor pentru
achiziții de
echipament militar
pentru Ucraina.

1.4.4. Finanțarea cheltuielilor europene prin accesarea piețelor financiare și de capital din UE (surse private de finanțare)

A treia pârgie de finanțare a priorităților din Agenda Strategică pentru perioada 2024-2029 vizează modalitatea prin care banii privați pot aduce noi oportunități de finanțare în mod transparent (*private and retail money*).

⁵⁹ „EU Finance Ministers set in motion EIB Group Action Plan to further step-up support for Europe’s security and defence industry”, Press Release, 12 April 2024, disponibil la: <https://www.eib.org/en/press/all/2024-143-eu-finance-ministers-set-in-motion-eib-group-action-plan-to-further-step-up-support-for-europe-s-security-and-defence-industry>

⁶⁰ Detalii în Raportul EuroMonitor nr. 15, pag. 41.

Uniunea piețelor de capital din UE poate deveni un instrument important în finanțarea transformării verzi și a transformării digitale.

Piețele de capital din UE sunt, deocamdată, fragmentate: cu fonduri de mică anvergură (*private equity and assets management funds*) și o dependență mare de corporațiile bancare, nu sunt încurajate prea mult perspectivele de diversificare a surselor de finanțare, care să completeze Bugetul UE pe termen lung; uneori au fost situații prin care s-a inhibat atractivitatea UE ca loc de investiții, posibilități de extindere și de listare la burse. De asemenea, doar băncile și companiile de asigurări oferă servicii financiare de economisire și investiții mobiliare.

Experiența statelor nordice din ultimii cinci ani este un semnal pozitiv: începând cu 2017, în Suedia, Danemarca și Finlanda, peste 255 companii de tehnologie și peste 500 companii din domeniul energiei regenerabile și biotehnologiei s-au finanțat din surse Nasdaq; de asemenea, peste 30 la sută din fluxul de finanțare a IMM-urilor provine din așa numiții „bani de retail” (*financing from equity, mutual, investment funds and intermediated savings*). Pe partea fiscală, aceste state acordă beneficii fiscale semnificative pentru păstrarea economiilor în capitaluri proprii, facilitând intrarea pe piața de capital a companiilor europene antreprenoriale conduse de fondatori⁶¹.

La nivel individual, dezavantajele unei astfel de opțiuni de finanțare sunt direct corelate cu (in)capacitatea de asumare a riscurilor pentru modul în care sunt investite economiile deponenților, dar și cu gradul de educație financiară în domeniul investițiilor în capitaluri proprii (*equity investment*) și în alte segmente de retail investițional.

La nivel instituțional, se vorbește despre apariția unei ferestre de oportunitate pentru o „schimbare kantiană” (Lagarde, 2023⁶²). Deja s-a conturat un interes colectiv instituțional (CE, BCE, unele state membre) în favoarea unei abordări mai ambițioase pentru o uniune a piețelor de capital la nivelul întregii UE (CMU). Un nucleu de state membre, cu susținerea CE și a BCE, a mandat un grup de lucru pentru a găsi soluții de diversificare a instrumentelor de finanțare a priorităților europene, în special a celor privind tranziția verde și cea digitală. Raportul Noyer⁶³, prezentat în luna aprilie 2024, are două concluzii.

În primul rând, necesarul de finanțare a investițiilor care să asigure îndeplinirea obiectivelor de tranziție verde și digitală la nivelul întregii Uniuni până în 2030 se estimează a fi în jur de 1 trilion euro pe an.

În al doilea rând, acest uriaș efort financiar nu poate fi preluat integral de sectorul bancar european. Ca atare, sunt necesare surse complementare de acoperire a acestor cheltuieli. Raportul Noyer avansează trei propuneri.

Prima propunere se concentrează pe promovarea și încurajarea conceptului de economisire, prin dezvoltarea de produse de economisire la nivel european și pe termen

⁶¹ Raportul Eurofi 2024, High Level Seminar, February, p.18, disponibil la: https://www.eurofi.net/wp-content/uploads/2024/05/summary_the-eurofi-financial-forum_ghent_february-2024.pdf

⁶² Christine Lagarde, 2023, „A Kantian shift for the capital markets union”, Speech at the European Banking Congress, 17 November, disponibil la: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2023/html/ecb.sp231117~88389f194b.en.html>

⁶³ The Noyer Group’s Report, April 2024, disponibil la: https://www.true-sale-international.de/fileadmin/tsi-gmbh/tsi_downloads/aktuelles/EN_-_Report_-_Developing_European_capital_markets.pdf

lung, în mod special a celor orientate spre investiții mobiliare în economia UE. A doua propunere vizează revitalizarea pieței securitizărilor din UE⁶⁴, pentru a îmbunătăți finanțarea economiei UE. Concomitent, Raportul atrage atenția asupra distribuției riscurilor, pe care alte produse financiare, cum ar fi obligațiunile garantate, nu le pot acoperi în aceeași măsură. Un risc de temut este considerat potențialul de amplificare către riscul sistemic din cauza interconectivităților de pe piața unică. La criza din 2008 s-a văzut că piețele bine integrate au fost și cele mai susceptibile la șocurile financiare globale, iar recentul episod din februarie din SUA a arătat că piețele de capital mai active și mai lichide au generat niveluri mai ridicate de volatilitate, cu potențial de a destabiliza economia. A treia propunere se referă la crearea condițiilor și a guvernantei pentru supravegherea integrată a piețelor de capital din UE. Dar o comutare spre piețele de acțiuni și datorii (*private equity and debt markets*) vine cu cerințe pentru un sistem solid de reglementare și supraveghere, precum și cu o guvernanta sănătoasă a sectorului non-financiar, care să nu prejudicieze stabilitatea financiară a zonei euro și a UE, în general. Ori nu toate statele zonei euro pot răspunde acestor restricții (unele state din afara zonei euro nici atât). Prin urmare, Raportul Noyer propune extinderea competențelor ESMA și introducerea unui organism permanent de supraveghere la nivel european.

S-a format deja un nucleu colectiv strategic în favoarea CMU. Se așteaptă din partea noii CE un plan de acțiune și un calendar de lucru. Astfel, prin adâncirea uniunii piețelor de capital se va putea trece, într-o primă etapă, de la un scop de stabilizare a resurselor financiare, la un scop de alocare a resurselor financiare spre finanțarea obiectivelor de tranziție verde și digitală.

Sunt așteptări mari de la noua CE pentru preluarea acestor propuneri într-un plan de lucru, însoțit de un calendar de lucru mai ambițios, care să abordeze, simultan blocajele existente atât (i) la nivel european (de exemplu, eliminarea tuturor barierelor din calea liberei circulații a capitalurilor în UE pentru atragerea economiilor populației care, apoi, să fie direcționate în investiții necesare în digitalizare, securitate și apărare; îmbunătățirea și standardizarea reglementărilor naționale pentru promovarea finanțării transfrontaliere, în special acolo unde există obstacole în domeniul dreptului societăților comerciale, a legislației privind falimentul și al raportării anuale; îmbunătățirea supravegherii piețelor de capital prin consolidarea rolului autorității europene de supraveghere, etc.), cât și (ii) la nivel național (de exemplu, schemele private de pensii).

Dar nu toate statele membre și toți actorii financiari sunt convinși, încă, de virtuțile unei uniuni a piețelor de capital în UE. Principala temere, mai ales din partea statelor frugale și a marilor corporații financiare este că, unele din noile state membre ar putea percepe acest proiect ca un nou facilitator de transfer de bani. Însă, într-o primă etapă, și pentru susținători dar și pentru cei mai sceptici de virtuțile CMU, un prim obiectiv strategic comun ar fi trecea treptată de la un scop de stabilizare a resurselor financiare, la un scop de alocare a resurselor financiare spre proiecte europene de tranziție verde și digitală (de Galhau, 2024⁶⁵); se folosește ca argument experiența istorică a expansiunii piețelor de capital ori de câte ori a fost nevoie de găsirea de resurse alternative de

⁶⁴ „Securitizarea este un proces prin care un creditor, cum ar fi o bancă, reambalează împrumuturile pe care le deține (de exemplu ipotecile) în valori mobiliare care pot fi vândute investitorilor. Ulterior, investitorii primesc un profit generat de împrumuturile subiacente. Astfel, securitizarea permite unei bănci să își elibereze o parte din capital (care altfel ar fi fost rezervat acoperirii riscurilor legate de împrumuturile pe care le-a vândut) pentru a continua să ofere credite economiei. În plus, securitizarea contribuie la distribuția riscurilor în întregul sector financiar, deoarece băncile transferă o parte a acestora către alte bănci sau către alți investitori instituționali (cum ar fi societățile de asigurări)”. Sursa: Consiliul European, secțiunea capital market/securisation, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/european-capital-markets/securitisation/>

⁶⁵ François Villeroy de Galhau, 2024, „From a Capital Markets Union to a genuine financing union for transition”, *EUROFI High Level Seminar*, 21 February, disponibil la: https://www.eurofi.net/wp-content/uploads/2024/05/summary_the-eurofi-financial-forum_ghent_february-2024.pdf

finanțare a progresului tehnologic pentru care instituțiile financiare tradiționale erau circumspecțe (de exemplu, extinderea rețelei de cale ferată din Marea Britanie și SUA).

Rămâne, deocamdată, deschisă întrebarea cum va proceda UE pentru a prolifera acest model de finanțare într-un mod puternic integrat, care să furnizeze cât mai multe servicii financiare pe *toate* piețele europene, ținând cont că, eficacitatea sa depinde de o gamă largă de factori, de la cei de natură juridică (cât de credibil și stabil este creat cadrul legal european) și până la cei de natură socio-comportamentală și educațională (cum este cultivat modelul de educație investițională în care cetățenii să accepte să eșueze, nu doar să primească câștiguri mari și rapide de la prima încercare).

1.5. Către schimbarea modelului economic al UE?

Până la pandemie, reformarea structurilor economice ale UE s-a axat mai mult pe aspecte de reglementare, supraveghere și stabilitate financiară și, mult mai puțin pe opțiuni de politici economice. NGEU a dat un semnal politic că este nevoie de o schimbare a modelului economic al UE.

Nu doar de surse suplimentare de finanțare are nevoie UE, ci și de o nouă abordare a modelului său economic. S-a spus deseori, încă de la mijlocul anilor '90, că UE a început să se confrunte cu un deficit structural în comparație cu Statele Unite și China, nu doar din cauza deficiențelor structurale, dar și ca rezultat al unor opțiuni de politici economice mai puțin inspirate. După criza globală din 2008, răspunsul UE s-a concentrat pe reforme structurale, care au devenit un element central al politicilor sale economice; doar că, până la criza pandemică, percepția cuvântului „reformă” devenise mai mult un eufemism general care speria guvernele decât un factor motivațional pentru schimbarea structurilor economice. Suplimentar, discuțiile despre competitivitate din ultimii ani s-au concentrat mai mult pe aspecte ce țin de reglementare, supraveghere și stabilitate financiară și prea puțin pe opțiuni de schimbare a modelului său economic.

Acordul asupra NGEU, finanțat prin MRR, instrument complementar CFM 2021-2027, a dat un semnal politic comun că este nevoie de o schimbare a modului de abordare a reformelor structurale și a mecanismului de finanțare a acestora.

Au apărut în spațiul academic și politic european mai multe inițiative menite să ofere recomandări și posibile soluții cu privire la restabilirea competitivității economiei, în mod special pe partea ofertei agregate, prin combaterea deficitului de competențe, modificarea mecanismelor de direcționare și de finanțare a cercetării și inovării, recompensarea asumării de riscuri mai ales pentru investițiile pe termen lung care necesită imobilizarea de resurse financiare pe termen lung, încurajarea economisirii pe termen lung și direcționarea acestora pentru finanțări prin capitaluri proprii, dezvoltarea proiectelor europene finanțate de companii europene, etc..

Cât de ambițioasă va fi noua echipă a CE să preia măcar o parte din aceste recomandări pentru a continua reformarea structurilor economice ale UEM și, cât de mult se va putea ajunge la o „schimbare radicală” a Uniunii (Draghi, 2024), se va vedea în noul mandat al CE.

1.5.1. Câteva inițiative de schimbări structurale în ceea ce privește modelul economic în UE

A] Declarația de la Anvers pentru promovarea schimbărilor structurale în industrie

Câteva inițiative au fost lansate cu scopul de a atona căi și soluții de creștere a competitivității UE.

În luna februarie 2024, Consiliul European al Industriei Chimice a inițiat, la Anvers, cu sprijinul Președinției Belgiene, un apel asupra necesității unei înțelegeri la nivelul sectorului industrial european care să completeze *Green Deal* în ceea ce privește atingerea obiectivelor de tranziție verde⁶⁶. Inițiativa a strâns deja 1 252 de semnatori (majoritatea companii și organizații publice și private) din 25 sectoare de activitate și, avansează, în prezent, sub forma unor iterații de dialog pe teme specifice (clima, energie, biotehnologie, etc.) la care participă și experți ai CE, cu scopul de a crește gradul de conștientizare în rândul companiilor multinaționale.

Declarația de la Anvers propune căi de complementare a *Green Deal* pentru atingerea obiectivelor de tranziție verde.

Fără a exista, deocamdată, o infrastructură globală și o organizație centrală pentru Declarația de la Anvers, această inițiativă operează sub auspiciile nevoii de a genera un interes colectiv în jurul unui set de priorități. Parte din aceste priorități au fost preluate în Raportul Letta.

B] Propuneri pentru viitorul pieței unice (Raportul Letta)

Raportul Letta (2024⁶⁷) consideră că piața unică trebuie să rămână fundamentul comun al *tuturor* statelor membre, iar acțiunile CE trebuie să aibă repercusiuni asupra *tuturor* statelor membre.

Raportul Letta sugerează flexibilizarea politicii concurențiale, pentru a putea face față noilor conglomerate americane, chineze sau indiene.

Contrar viziunii strategice de până acum care ținea măsuri de reducere a fragmentării și eterogenității pieței unice, Grupul de lucru Letta propune o nouă abordare, bazată pe schimbarea regulilor pieței unice pentru a permite companiilor mari să fuzioneze între ele pentru a deveni mai puternice în contracararea competiției Chinei și a SUA. Această abordare contravine logicii concurențiale de până acum în care a funcționat piața unică în ceea ce privește frânarea fuziunilor și evitarea apariției unor mari conglomerate pe piața unică, de teama unor practici monopoliste și a introducerii de taxe mai mari pentru consumatori (în mod special în domeniul precum telecomunicațiile și IT). Argumentul principal din Raportul Letta este că, prin schimbarea actualelor reguli de concurență pe piața unică, se poate crea o dimensiune europeană de asemenea anvergură încât va depăși limitele naționale care împiedică în prezent orice concurență substanțială cu conglomeratele americane, chineze sau indiene. „Adevăratul factor de schimbare este crearea unei piețe unice la nivel european [...] de dimensiuni relevante” (Letta, 2024).

⁶⁶ La 20 februarie 2024, 73 de directori ai celor mai mari companii din 17 sectoare au prezentat președintelui Comisiei, Ursula von der Leyen, și prim-ministrului belgian, Alexander De Croo *Declarația de la Anvers pentru un acord industrial european*, disponibil la: <https://antwerp-declaration.eu/>

⁶⁷ Enrico Letta, 2024, „Much more than a market”, Raport către Consiliul European, disponibil la: www.consilium.europa.eu/media/ny3i24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf

Deși Raportul Letta nu susține în mod direct o revizuire generală a regulilor de concurență, indirect, totuși se sugerează noii CE o adaptare la noua realitate și o flexibilizare a politicii de concurență practică în ultimele două decenii. Un efect ar putea fi creșterea asimetriilor de putere economică în UE.

C] Propuneri pentru schimbarea politicii de cercetare, inovare, informare și educație

S-a format un curent european academic ce prinde tot mai mult contur și care solicită o schimbare a politicii de inovare a UE și a modului de direcționare a cheltuielilor pentru cercetare și dezvoltare în Europa. Raportul⁶⁸ unui grup de economiști din Franța, Germania și Italia⁶⁹ „*EU Innovation Policy – How to Escape the Middle Technology Trap?*”), redactat sub conducerea lui Clemens Fuest și Daniel Gros (Institutul pentru Elaborarea Politicilor Europene de la Universitatea Bocconi) împreună cu Laureatul Premiului Nobel Jean Tirole (Școala de Economie din Toulouse) are o constatare îngrijorătoare: până acum, UE nu se regăsește nici în grupul primelor 20 de companii de tehnologie din lume și nici în primele 20 *start-up*-uri cele mai valoroase la nivel mondial, ceea ce este de rău augur pentru viitorul competitivității Uniunii.

Raportul unui grup de economiști din Italia, Franța și Germania propune schimbarea mecanismului de alocare a cheltuielilor de cercetare și inovare și orientarea acestora spre domeniile cele mai competitive.

Pentru a inversa acest trend, autorii raportului prezintă câteva recomandări pentru noul mandat al CE. Prima recomandare se referă la schimbarea direcționării fondurilor către proiecte de inovare și de înaltă tehnologie, comparativ cu tendința actuală de investiții în sectoare precum cel auto, care nu necesită aceeași adâncime de cercetare și dezvoltare și care nu oferă același potențial de creștere ca în industriile de înaltă tehnologie; altfel spus, ieșirea din „capcana *middle-tech*”. În al doilea rând, se atrage atenția asupra mecanismului, considerat ineficient, de direcționare a fondurilor europene; se consideră că este nevoie de mai multe fonduri pentru finanțarea cercetării inovatoare cu risc ridicat și către industriile de înaltă tehnologie și mult mai puțin către industria auto și alte sectoare similare. De asemenea, se fac recomandări și în ceea ce privește îmbunătățirea guvernantei programului UE Orizont Europa, în sensul de a încuraja mai mult politica de cercetare bazată pe inovații de ultimă oră și mai puțin controlul politic în ceea ce privește opțiunile tematice (cea mai mare parte a solicitărilor provin de la institute naționale de cercetare) și gradul de flexibilitate în colaborarea academică globală.

În prezent, comunitatea europeană de cercetare are ocazia să-și promoveze aceste idei cu scopul de a ajunge la un echilibru corect între prioritățile strategice europene și cele ale cercetării naționale (*bottom-up*) în cadrul negocierilor noului program-cadru pentru cercetare și inovare (PC10 pentru perioada 2028-2034).

⁶⁸ „EU Policy Priorities: How to Ensure Europe’s Competitiveness and Future Prosperity?” *EconPol website*, Aprilie 2024, disponibil la: <https://www.econpol.eu/publications/forum-2024-3/eu-policy-priorities>

⁶⁹ David Pinkus, Jean Pisani-Ferry, Simone Tagliapietra, Reinhilde Veugelers, Georg Zachmann and Jeromin Zettelmeyer, Frédéric Gonand, Pedro Linares, Andreas Löschel, David Newbery, Karen Pittel, Julio Saavedra and Georg Zachmann, Giuseppe Bertola, Georg Duernecker, Fredrik Erixon, Oscar Guinea and Oscar du Roy, Maria Savona, Iain Begg and Daniel Cihak, Roel Beetsma and Marco Buti

D] Propuneri pentru îmbunătățirea competitivității (anticipând Raportul Draghi)

Raportul Draghi este așteptat să ofere noii CE recomandări în ceea ce privește:

- (i) reducerea decalajului de competitivitate dintre UE și SUA,
- (ii) eficientizarea mecanismului de finanțare a cercetării, inovării, cunoașterii și educației și,
- (iii) reconsiderarea opțiunilor UE de protecționism în relația cu state care încalcă relațiile comerciale globale.

Mario Draghi a prezent, în avanpremieră, la mijlocul lunii iunie, câteva dintre constatările preliminare ale grupului de lucru care a primit un mandat din partea Consiliului de a se concentra pe obiectivul UE de valorificare a avantajelor sale competitive pentru a aborda provocările existente și pentru a facilita tranziția dublă către o economie durabilă și digitală.

O primă constatare este aceea că decalajul de productivitate dintre UE și SUA se datorează, în primul rând, sectorului tehnologic și, urmează să se extindă cu o mare viteză odată cu dezvoltarea inteligenței artificiale, dominată în prezent de companii americane și chineze.

O altă remarcă se referă la mecanismul de finanțare a cheltuielilor pentru cercetare și inovare, mai precis la ineficacitatea alocărilor de fonduri europene în domeniul cercetării și inovării. Deși s-a constatat că SUA și UE alocă o pondere relativ egală (aproximativ 0,7 la sută din PIB), rezultatele sunt diferite. În SUA, repartizarea cheltuielilor se face preponderent la nivel federal și cu direcționare către priorități naționale. În UE, doar o zecime din cheltuielile pentru cercetare și inovare se fac la nivel UE, pentru scopuri europene, restul alocărilor de fonduri europene fiind decis la nivel național, pentru priorități specifice unor instituții de cercetare sau unui stat membru. De asemenea, comparativ cu SUA, UE are rezultate mult inferioare în comercializarea studiilor de cercetare și inovare. Comentariile lui Draghi fac ecou uneia din propunerile Raportului Letta de încurajare a celei de a cincea libertăți europene dedicată cercetării, inovării, cunoașterii și educației.

Și nu în cele din urmă, pe lângă constatările privind eficientizarea politicii industriale a UE, viitorul raport al lui Draghi va include propuneri pentru o politică comercială europeană actualizată la realitatea imediată. Din noua perspectivă, Draghi a cerut instituțiilor europene o evaluare comună a riscurilor geopolitice cu care se confruntă UE și apoi ajustarea politicii externe a UE, pentru a fi gata să ia în considerare aplicarea de tarife suplimentare ori de câte ori UE se confruntă cu țări care nu se angajează să respecte relații comerciale bazate pe reguli, ci intervin cu subvenții și tarife discreționare.

E] Propunerea BCE pentru un program european de investiții

BCE pledează pentru implementarea cât mai rapidă a programului de investiții publice InvestEU.

BCE are un punct de vedere ferm atunci când afirmă că zona euro traversează o „criză a competitivității” (*euro area's competitiveness crisis*)⁷⁰ previzionând că, este posibil să crească riscul ca inflația să rămână ridicată prin creșterea costurilor forței de muncă; suplimentar, companiile din zona euro se confruntă în ultimii ani cu prețuri mai mari la energie, neputând face față omologilor americani și chinezi puternic susținuți prin

⁷⁰ Deși această constatare pare să fie în contradicție cu situația contului curent al zonei euro, cu starea balanței comerciale.

subvenții fiscale guvernamentale⁷¹. De aceea, o implementare cât mai rapidă și mai eficientă a programului european de investiții publice (InvestEU) și reducerea decalajului de productivitate dintre UE și SUA sunt obiective „mai urgente ca niciodată” pentru viitoarea CE (Schnabel, 2024⁷²).

1.5.2. Spre o politică europeană mai intervenționistă?

A] Cazul specific al importurilor de mașini electrice din China

La începutul lunii iunie 2024, CE a notificat toți producătorii de automobile că va aplica, provizoriu, taxe suplimentare între 17 și 38,1 la sută pentru vehiculele electrice importate din China începând cu luna iulie 2024 (CE, 2024e)⁷³. Taxele vor fi aplicate de UE începând cu 4 iulie 2024, dacă nu intervine solicitarea de renegociere din partea Chinei. Acestea vor complementa actualele tarife existente de 10 la sută pentru toate vehiculele electrice importate din China, în funcție de gradul acestora de conformitate evaluat de CE în luna septembrie 2023 (CE, 2023⁷⁴).

Trei concluzii au reieșit în urma evaluării CE. Prima și cea mai importantă concluzie este că „lanțul de aprovizionare cu vehicule electrice în UE este foarte subvenționat în China și că importurile de vehicule electrice chinezești reprezintă o amenințare de prejudiciu previzibil și iminent pentru industria UE” (CE, 2023). Ca atare, pentru a face față acestei concurențe neloiale, UE va introduce tarife individuale suplimentare, în funcție de gradul de conformitate cu standardele UE. Astfel, taxa suplimentară aplicată pentru acei exportatori de mașini electrice care îndeplinesc standardele UE de conformitate va oscila între 17 și 20 la sută. Pentru companiile care refuză evaluarea CE cu privire la gradul de conformitate, se aplică o cotă suplimentară de 38,1 la sută.

Toate aceste taxe se constituie ca venituri suplimentare la CFM 2021-2027 și vor alimenta constant Bugetul UE pe termen lung pe măsură ce vânzările de vehicule electrice chinezești cresc în Europa.

B] Cazul general în favoarea unei politici industriale mai intervenționistă, ca remediu pentru pierderea constantă de competitivitate în UE

Există o dezbateră intensă în UE și în afara UE dacă este necesară, sau nu, o politică industrială mai intervenționistă în Uniune.

Draghi este în favoarea unei Uniuni mai protecționiste ca remediu pentru pierderea constantă de competitivitate în UE și „pentru a compensa avantajele neloiale create de politicile industriale și devalorizări constante ale cursului de schimb real” (Draghi, 2024).

⁷¹ „Există dovezi ample că o parte din progresul Chinei se datorează unor subvenții considerabile [...] iar China a cheltuit de aproximativ trei ori mai mult decât Germania sau Franța pentru politica industrială, în raport cu dimensiunea economiilor lor” Draghi, 2024.

⁷² Isabel Schnabel, 2024, „Inaugural lecture of the EMU Lab”, *Speech the European University Institute*, 16 February, disponibil la: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2024/html/ecb.sp240216~df6f8d9c31.en.html>

⁷³ „Commission investigation provisionally concludes that electric vehicle value chains in China benefit from unfair subsidies”, Comisia Europeană, 13 June 2024h, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_3231

⁷⁴ „Commission launches investigation on subsidised electric cars from China”, Comisia Europeană, 4 October 2023, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_4752

Deocamdată, nu s-a coagulat un curent de opinie cu privire la necesitatea unei Uniuni mai protecționiste în relația cu marii competitori.

Germania și asociația europeană a producătorilor de mașini au avut rezerve cu privire la oportunitatea aplicării unei astfel de decizii (Wissing, 2024⁷⁵). La polul opus, Mario Draghi atrage atenția că „UE ar trebui să fie gata să folosească mai multe tarife și subvenții” iar deciziile recente ale SUA de a impune tarife asupra Chinei și de a injecta un stimulent fiscal masiv centrat pe industria ecologică (Programul IRA/*inflation Reduction Act*) ar putea avea implicații asupra economiei UE prin redirectionarea exporturilor, căci Europa „este mai vulnerabilă atât la inacțiune în comerț, cât și la represalii” (Draghi, 2024). Prin comparație, zona euro și statele membre dezvoltate nu doar că nu au beneficiat de sprijin fiscal la nivel european, dar între timp s-au confruntat cu o creștere mare a prețurilor la energie ca urmare a invaziei Rusiei în Ucraina și a succesiunii de șocuri post-pandemice. Suplimentar, fragmentarea piețelor financiare și a politicilor fiscale naționale adaugă și mai multe constrângeri asupra finanțării sectorului industrial european, iar criza prelungită din lanțurile de aprovizionare expune UE și mai mult presiunilor externe comparativ cu SUA.

UE are o nevoie stringentă de o strategie clară de finanțare a industriei de apărare.

Oarecum combinând cele două perspective, FMI recomandă UE o strategie generală pentru productivitate și competitivitate care să țintească trei obiective: combaterea schimbărilor climatice; reziliența lanțurilor de aprovizionare; și investiții în bunuri publice europene strategice (din industria de apărare, în mod special) care să nu afecteze buna funcționare a pieței unice europene, inclusiv prin adăugarea de măsuri comerciale protecționiste. În cazul în care UE ar fi nevoită să ia măsuri intervenționiste, atunci recomandările FMI consideră că acestea ar trebui să fie temporare și acompaniate de strategii transparente de ieșire, să fie limitate la domeniul de aplicare, pentru a controla costurile fiscale și distorsiunile provocate pe piața unică și, să fie coordonate la nivelul UE pentru a nu fragmenta mai mult piața unică (Georgieva, 2024⁷⁶).

C] Cazul particular al protecționismului industriei europene de apărare

Un caz particular și extrem de sensibil pentru UE este cel al industriei europene de apărare. În prezent, sunt doar șase state membre, împreună cu Regatul Uni al Marii Britanii și Irlandei de Nord care au un rol cheie în sectorul european de armament.

Dar, în interiorul acestui nucleu de țări s-a creat, în ultimii ani post-pandemici, un decalaj de viziune strategică între opțiunea de a stimula competiția internă europeană, prin protejarea și încurajarea financiară a companiilor naționale versus opțiunea care susține că, pentru a face față avansului tehnologic fulminant al Chinei și SUA, UE are nevoie de o industrie europeană deschisă, în permanentă cooperare cu marile companii globale și care să fie finanțată constant prin instrumente transeuropene, adică de o capacitate fiscală permanentă care să susțină acest sector.

Rămâne de văzut care vor fi direcțiile de acțiune ale noii CE în aceste trei cazuri.

⁷⁵ Volker Wissing, ministrul german al transporturilor și Asociația Stellantis – care deține Citroën, Peugeot, Vauxhall, Fiat, etc. – au declarat că nu sprijină aceste măsuri care „contribuie la fragmentarea comerțului mondial”. Sursa: articol BBC disponibil la: <https://www.bbc.com/news/articles/cw999dwp313o>

⁷⁶ Kristalina Georgieva, 2024, „A Strategy for European Competitiveness”, *Remarks to the Eurogroup*, June 20, disponibil la: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/06/20/sp062024-md-a-strategy-for-european-competitiveness>

2. Elemente de politică industrială în UE

Deciziile de politică industrială în UE au la bază prevederile art. 173 din Tratat (TFUE). Principalul document pe care s-au bazat deciziile CE în domeniul politicii industriale, începând cu anul 2020, a fost comunicarea CE din luna martie 2020 intitulată „O nouă strategie industrială pentru Europa”. Strategia propune un parcurs pe trei direcții, astfel încât să se atingă obiectivele ca industria din UE să fie competitivă pe plan mondial, dar în același timp să pregătească atingerea neutralității climatice, respectiv să contribuie la viitorul digital al blocului comunitar. CE a actualizat Strategia industrială în luna mai 2021 punând accentul pe reziliența pieței unice a UE, reducerea dependenței în domenii strategice cheie și sprijinul pentru întreprinderile mici și mijlocii.

2.1. „Noua Strategie industrială pentru Europa”

Obiectivele Strategiei sunt legate de creșterea competitivității industriei din UE, în condițiile dublei tranziții (climatice și digitale).

Deciziile de politică industrială la nivelul UE au la bază prevederile art. 173 din Tratat (TFUE). Conform acestora, acțiunile UE și ale statelor membre trebuie să asigure condițiile necesare competitivității industriei UE și pot avea ca scop următoarele: (1) „accelerarea adaptării industriei la schimbările structurale”; (2) „încurajarea unui mediu favorabil inițiativei și dezvoltării întreprinderilor în întreaga Uniune, în special a întreprinderilor mici și mijlocii”; (3) „încurajarea unui mediu favorabil cooperării între întreprinderi”; și (4) „încurajarea unei mai bune exploatare a potențialului industrial al politicilor de inovare, cercetare și dezvoltare tehnologică” (art. 173 TFUE).

Principalul document pe care s-au bazat deciziile CE în domeniul politicii industriale, începând cu anul 2020, a fost comunicarea CE din luna martie 2020 intitulată „O nouă strategie industrială pentru Europa” (COM(2020)0102). Viziunea acestui document, cu privire la industria din UE, se referă la anul 2030 și se extinde în următorul deceniu. Trei elemente au fost determinante pentru regândirea parcursului industrial ale UE: (i) obiectivele anterior asumate de UE cu privire la tranzițiile ecologică și digitală, care tind să aibă efecte asupra societății și tuturor activităților economice (incluzându-le pe cele industriale); (ii) schimbările de natură geopolitică, care au impact inclusiv asupra mediului concurențial; (iii) necesitatea ca industria să se afle în fruntea transformărilor ecologice și digitale și să nu mai fie doar un sector economic care se adaptează la schimbările structurale.

Strategia propune un parcurs pe trei direcții, astfel încât să se atingă obiectivele ca industria din UE să fie competitivă pe plan mondial, dar în același timp să pregătească atingerea neutralității climatice, respectiv să contribuie la viitorul digital al blocului comunitar.

Prima dintre cele trei direcții, și cea mai detaliată în Strategie, descrie elementele fundamentale ale transformării industriale ale UE. Documentul expune șapte astfel de condiții de bază necesare tranziției activităților industriale din UE: (i) asigurarea certitudinii pentru sectorul industrial; (ii) menținerea unui climat de concurență echitabilă în activitatea economică la nivel mondial; (iii) sprijinirea activităților din industrie pe parcursul transformărilor care țintesc neutralitatea climatică; (iv) integrarea circularității în întreaga economie; (v) integrarea inovării în activitățile industriale;

(vi) calificarea și recalificarea forței de muncă; (vii) mobilizarea investițiilor private și a finanțelor publice pentru finanțarea acestei tranziții industriale.

Pentru fiecare dintre aceste șapte condiții de bază este prezentată și o listă de măsuri care să conducă la „transformarea obiectivelor în realitate”. Strategia insistă cel mai mult asupra primei condiții, dintre cele menționate în paragraful anterior, care țintește aplicarea și respectarea legislației pieței unice în tot lanțul industrial, acesta fiind considerat un factor determinant al competitivității întreprinderilor europene.

Punerea în practică a obiectivelor în acest caz se referă la:

- (i) piața unică – prin prezentarea concomitent cu Strategia atât a unui „Plan de acțiune privind asigurarea respectării normelor privind piața unică” (COM(2020) 93 final), cât și a unui „Raport privind barierele existente pe piața unică” (COM(2020) 94 final);
- (ii) IMM – prin adoptarea, în același timp cu această Strategie, a unui document cu privire la IMM-uri, intitulat „Strategia pentru IMM-uri pentru o Europă sustenabilă și digitală”, prin care să fie sprijinite întreprinderile nou înființate, competente în folosirea noilor tehnologii, cu scopul de a dezvolta în industria comunitară o economie a platformelor și de a ajuta firmele consacrate din industrie să își adapteze modelele de afaceri și formele de muncă la era digitală;
- (iii) concurența și ajutoarele de stat – vizând evaluarea și revizuirea/adaptarea normelor UE în materie de concurență și ajutoare de stat;
- (iv) proprietatea intelectuală – Comisia a propus elaborarea unui „Plan de acțiune privind proprietatea intelectuală” (COM(2020) 760 final), care să conțină acele modificări necesare cadrului juridic astfel încât să poate să fie combătut mai eficient furtul de proprietate intelectuală;
- (v) spații europene comune ale datelor – lansate în sectoare sau lanțuri valorice, ca parte a Strategiei europene privind datele (prezentată în februarie 2020). Aceasta urmărește valorificarea beneficiilor unei mai bune utilizări a datelor (creșterea productivității și îmbunătățirea eficienței serviciilor publice) având, în același timp, normele de acces și de utilizare a datelor echitabile și clare;
- (vi) serviciile digitale – privind necesitatea actualizării cadrului juridic pentru o piață unică în domeniul serviciilor digitale, printr-un „Act legislativ privind serviciile digitale” (Regulamentul (UE) 2022/2065, conform angajamentului asumat de CE în februarie 2020);
- (vii) îmbunătățirea condițiilor de muncă pentru lucrătorii pe platformele online.

A doua direcție cuprinsă în Strategia industrială se referă la consolidarea autonomiei industriale și strategice a UE. Autonomia strategică urmărește limitarea dependenței UE față de alte economii/entități în ceea ce privește asigurarea necesarului de consum al unor materiale și tehnologii critice, alimente sau alte elemente de infrastructură, securitate și domenii strategice.

În acest sens, Strategia industrială a CE a propus cel puțin patru măsuri prin care să fie consolidată autonomia industrială. Aceste măsuri se referă la acțiuni dedicate: (i) securității cibernetice și rețelelor 5G (conform documentelor „Acțiuni subsecvente Comunicării privind rețelele 5G” (COM(2020) 50 final), respectiv „Recomandări privind securitatea cibernetică a rețelelor 5G” (COM(2019) 2335 final)); (ii) întăririi capacității critice de apărare a UE prin utilizarea Fondului european de apărare pentru construirea unei baze industriale integrate de apărare, respectiv prin realizarea unor sinergii între industria civilă, cea de apărare și cea spațială; (iii) garantării aprovizionării și inovării cu medicamente pentru pacienți, prin intermediul unei noi strategii privind produsele farmaceutice; (iv) accesului la materii prime critice, prin extinderea parteneriatelor internaționale și elaborarea unui plan de acțiune.

Cea de-a treia direcție din Strategia industrială introduce analiza industriei UE din perspectiva diferitelor ecosisteme. În contextul intensificării tranziției digitale și ecologice, respectiv a creșterii competiției globale, industria europeană se transformă, iar legăturile între sectoare devin mai puternice. Documentul consideră că la nivelul UE trebuie să fie evaluate atent oportunitățile și provocările ecosistemelor industriale, care includ actori de la start-up-uri la mari companii, mediul academic și de cercetare, precum și furnizorii de bunuri sau prestatorii de servicii, fiecare ecosistem industrial având caracteristici unice.

CE a actualizat Strategia industrială în luna mai 2021 (COM(2021)0350) pentru că lansarea documentului în anul precedent a fost urmată de izbucnirea pandemiei și nu a putut integra efectele acesteia asupra industriei din UE. Noul document nu a schimbat principiile pe care fusese construită strategia industrială în anul 2020, dar a pus accentul pe reziliența pieței unice a UE, reducerea dependenței în domenii strategice cheie și sprijinul pentru întreprinderile mici și mijlocii. Înainte de prezentarea acestei actualizări a Strategiei industriale pentru UE, CE a adoptat (în luna septembrie 2020) un „Plan de acțiune privind materiile prime critice” (COM(2023) 160 final), în care a fost inclus și un studiu privind materiile prime critice pentru tehnologiile și sectoarele strategice care au ca orizont de timp anul 2030, respectiv 2050. În plus, CE a prezentat în luna februarie 2021 un „Plan de acțiune privind sinergiile dintre industriile civile, de apărare și spațiale” (COM(2021)0070) pentru a consolida în continuare sectorul industrial european. Planul urmărește stimularea inovării în Europa prin valorificarea potențialului disruptiv al tehnologiilor aflate la intersecția dintre apărare, spațiu și utilizări civile, cum ar fi *cloud computing*, procesoarele, securitatea cibernetică, tehnologiile cuantice și inteligența artificială.

Strategia industrială actualizată a fost însoțită de prima ediție a Raportului anual privind piața unică (ediția 2021), prin care au fost identificate 14 ecosisteme industriale, fără însă să limiteze numărul acestora pentru edițiile următoare: Industria aerospațială și de apărare; Agroalimentar; Construcții; Industrii culturale și creative; Digital; Electronică; Industrii energointensive; Energie-Surse regenerabile; Sănătate; Mobilitate-Transport-Autovehicule; Proximitate; Economie socială și Securitate civilă; Comerț cu amănuntul; Textile; Turism. Identificarea unor alte ecosisteme este rezultatul dialogurilor cu actorii din industria europeană. Raportul anual privind piața unică analizează diferitele nevoi și provocări ale acestor ecosisteme.

Raportul anual cu privire la piața unică urmărește capacitatea industriei europene de a face față provocărilor. În acest scop, în raport sunt definiți un set de indicatori cheie de performanță, care urmăresc competitivitatea, integrarea pieței unice, activitatea IMM, dubla tranziție (digitală și ecologică), respectiv reziliența economică. Indicatorii principali pentru analiza competitivității economiei, în general, și a industriei, în particular, sunt următorii: comerțul intra-UE și dispersia prețurilor între statele membre; productivitatea muncii, comerțul extra-UE; investițiile publice și private; investițiile în cercetare și dezvoltare.

2.2. Principalele provocări pentru noua Strategie industrială

Decizia CE de a propune Strategia industrială pentru Europa a fost influențată de transformările economice și tehnologice globale, precum digitalizarea și ascensiunea economiilor emergente, angajamentele de mediu și Pactul Verde European care impuneau o reorientare către sustenabilitate, pandemia care a expus vulnerabilitățile lanțurilor de aprovizionare, tensiunile comerciale internaționale și creșterea protecționismului, precum și necesitatea de a stimula inovația și competitivitatea pentru a menține UE în fruntea sectoarelor tehnologice avansate.

Planului UE îi lipsesc elemente componente ale unei strategii. Neclaritățile cu privire la instrumentele de intervenție pot duce la opțiuni de politică economică costisitoare pe plan fiscal.

Aceste transformări și evenimente s-au manifestat într-o perioadă relativ scurtă, iar analizele post factum asupra inițiativei CE în domeniul politicii industriale au evidențiat cel puțin trei tipuri de neajunsuri. În primul rând, Raportul CEPS (CEPS, 2021) a făcut recomandări legate în special de neajunsurile analizei CE privită ca document strategic. În al doilea rând, un amplu studiu realizat sub egida Bruegel (Tagliapietra, Veugelers și alții, 2023), demonstrează că Strategia CE nu poate să facă față competiției dintre obiectivele pe care și le propune în actualul context internațional și sugerează un alt tip de țel pentru politicile industriale ale UE. În al treilea rând, mai recent, FMI a atras atenția asupra riscurilor pe care intervențiile în schimburile economice, așa cum este și cazul politicii industriale, le implică și care pot determina probleme de ordin fiscal-bugetar (FMI, 2024). FMI a stabilit trei condiții (concomitente) în care intervenția prin politici industriale poate spori productivitatea și îmbunătăți bunăstarea consumatorilor.

Raportul CEPS face șase recomandări pentru ca noua Strategie industrială pentru Europa să creeze o industrie rezilientă și sustenabilă. Prima dintre aceste recomandări pornește de la faptul că documentul prezentat de CE nu reunește elementele constitutive ale unei strategii: obiective clare pe termen scurt și mediu, un calendar și indicatori măsurabili pentru a urmări progresul, respectiv guvernanta necesară. Autorii propun ca obiectivul vag definit al rezilienței, completat de sustenabilitate competitivă și dubla tranziție să fie înlocuite cu un obiectiv bine definit de trecere la conceptul de Industrie 5.0.

A doua recomandare se referă la definirea obiectivului Strategiei prin conceptul de Industrie 5.0, care nu se referă la saltul tehnologic (așa cum este cazul conceptului de Industrie 4.0⁷⁷, care oricum nu a putut fi generalizat la nivelul UE), ci reprezintă o nouă

⁷⁷ Conceptul de Industrie 4.0 se referă la „utilizarea în producția industrială a unor tehnologii digitale recente și adesea interconectate, care permit procese noi și mai eficiente și care, în unele cazuri, generează noi bunuri și servicii. Tehnologiile asociate sunt numeroase, de la evoluțiile în domeniul învățării automate și al științei datelor, care permit sisteme din ce în ce mai autonome și mai inteligente, la senzorii cu costuri reduse care stau la baza IoT, la noile dispozitive de control care fac posibilă a doua generație de robotică industrială” (OCDE, 2017, pag. 27).

paradigmă. Industria 5.0 se referă la integrarea tehnologiilor avansate pentru optimizarea proceselor de producție și dezvoltarea unor fabrici mai inteligente și conectate. Industria 5.0 urmărește să utilizeze tehnologiile emergente pentru a promova prosperitatea, dincolo de simpla creștere economică și crearea de locuri de muncă, respectând în același timp limitele ecologice ale planetei. Printr-o abordare centrată pe om, Industria 5.0 subliniază colaborarea dintre oameni și roboți, respectiv adaptarea continuă a competențelor și formării lucrătorilor. De asemenea, prin promovarea modelelor de producție circulară și utilizarea eficientă a resurselor, Industria 5.0 contribuie la sustenabilitate și reziliență.

Promovarea Industriei 5.0 depinde de modificarea modelului companiilor din Europa. Recomandarea CEPS este să se renunțe la modelul în care primează interesele acționarilor, sau, în forma îmblânzită a capitalismului, folosul părților interesate. CEPS propune ca modelul de întreprindere european să se bazeze pe principiile echității, rezilienței și sustenabilității.

A patra recomandare a CEPS este ca CE să consolideze și să simplifice numeroasele inițiative lansate pentru a sprijini industria la nivelul UE. Documentul CEPS remarcă faptul că deși CE a încercat să alinieze strategia industrială și obiectivele dublei tranziții, au rămas nerezolvate chestiuni legate de: (i) reconcilierea elaborării de indicatori și obiective pentru ecosistemele industriale cu o strategie de date care vizează organizarea fluxurilor de date în cadrul unor „spații de date”, a căror guvernanză rămâne în mare parte nedefinită; (ii) realizarea coerenței politicilor CE necesită reorientarea politicilor statelor membre pentru a lua în considerare impactul asupra ecosistemelor și redefinirea politicilor sectoriale pentru a măsura și a obține un impact coerent; (iii) coerența între politicile UE și simplificarea condițiilor și instrumentelor sunt esențiale pentru o punere în aplicare eficientă și pentru măsurarea progreselor.

În al cincilea rând, CEPS arată că materializarea oportunităților oferite de programul NGEU pentru a reconstrui industria europeană depinde de capacitatea CE și a statelor membre de a rezolva problema fragmentării guvernanzei politicii industriale. CEPS trage un semnal de alarmă atât asupra faptului că statele membre au acordat mai multă atenție în alcătuirea PNRR-urilor către măsurile de protecție a sectoarelor economiilor naționale, cât și în legătură cu lipsa unui obiectiv clar al măsurilor luate de statele membre, în afara instrumentelor de sprijin pe orizontală a industriilor/sectoarelor.

În sfârșit, CEPS remarcă lipsa de claritate a CE cu privire la indicatorii pe baza cărora se poate urmări succesul implementării noii Strategii. În ciuda faptului că Raportul privind piața unică din 2021 prezintă indicatori legați de integrarea pieței, productivitate, competitivitate și investiții, acesta nu este destul de detaliat în ceea ce privește tranziția către indicatori de măsurare specifici pentru ecosisteme. Actualizarea Strategiei din anul 2021 a încercat să ofere o înțelegere detaliată a acțiunilor necesare pentru o competitivitate durabilă a ecosistemelor. Cu toate acestea, detaliile de punere în aplicare a acestei abordări sunt considerate neclare.

Recomandările făcute de CEPS față de Strategia industrială pentru UE sunt semnificative pentru progresul politicii industriale în UE pentru că ele au fost elaborate plecând de la

analiza CE, dar având în vedere comentariile, sugestiile și criticile venite atât din mediul celor care construiesc și analizează politici industriale (mediul academic, CE, guvernanți), cât mai ales al celor care activează în economia reală, în companiile din industria europeană.

Bruegel (Tagliapietra, Veugelers și alții, 2023) a adunat la un loc 18 economiști, profesori și cercetători, pe care i-a pus să cerceteze, dezbată și scrie despre două teme: (i) care ar trebui să fie politica industrială la nivel european, care să sprijine inovarea, și (ii) ce instrumente ar trebui să utilizeze această politică industrială având în vedere că țintește numeroase obiective.

Contribuțiile autorilor pornesc de la adevărul că provocările multiple din prezent necesită atât politici industriale noi, cât și instrumente de politică noi. Modelul economic bazat exclusiv pe concurență, comerț deschis, taxe pe emisii și politici industriale care favorizează toate sectoarele – prin formarea de competențe și inovare – este insuficient pentru a aborda provocările actuale. Pe de altă parte, capitolele cărții arată că nu există un acord între acești economiști cu privire la formularea acestor politici. Există temeri că intervenția statului în sprijinul unor industrii și proiecte specifice ar putea afecta principalul atu al UE – piața unică. Mai mult, unii autori insistă asupra faptului că intervenția statului implică adesea cheltuieli publice, iar finanțarea este întotdeauna un subiect sensibil în UE.

În primul rând, este subliniată necesitatea existenței unei politici industriale axate pe inovare, pentru a stimula competitivitatea UE prin sprijinirea sectoarelor cu utilizare intensivă a competențelor și prin revizuirea politicilor de creștere a capacității de investiții, inclusiv prin crearea unei DARPA⁷⁸ europene destinată proiectelor de colaborare la nivelul UE. În plus, autorii introduc noțiunea de „productivism”, concentrându-se pe îmbunătățirea productivității prin tehnologii favorabile lucrătorilor și crearea de locuri de muncă pentru cei mai puțin calificați, pledând pentru stimulente personalizate pentru întreprinderi și structuri de sprijin regionale. Acestea transformări trebuie să fie încurajate prin investiții publice strategice, pentru a obține autonomie în tehnologiile cheie, folosind în același timp mecanismele de piață. Totuși, unii dintre autori atrag atenția că UE trebuie să aibă o politică industrială ecologică cu o viziune globală, care să acorde prioritate decarbonizării globale prin cooperare internațională și utilizarea strategică a puterii de cumpărare a Europei, avertizând împotriva protecționismului. În acest sens, cartea pune accentul pe faptul că „*European Green Deal*” este o strategie de creștere care necesită o politică industrială cuprinzătoare, care să se coordoneze cu politica climatică și să selecteze în mod strategic proiecte cu randament ridicat. Politica industrială verde a UE ar trebui să fie „inteligentă”, în sensul în care trebuie să integreze obiectivele de mediu, economice și sociale, respectiv să asigure reziliența prin parteneriate public-private și îndrumare strategică din partea guvernului (Tagliapietra, Veugelers și alții, 2023).

⁷⁸ DARPA (*Defense Advanced Research Projects Agency*) este o agenție de cercetare și dezvoltare din cadrul Departamentului de Apărare al Statelor Unite. Misiunea sa este aceea de a crea tehnologii și capacități inovatoare pentru securitatea națională. DARPA colaborează cu parteneri din diverse sectoare, inclusiv universități, industrie, întreprinderi mici, guvern și mass-media. Succesul agenției se bazează pe acest ecosistem dinamic de inovare.

Împreună, aceste idei formează o abordare multidimensională a politicii industriale a Europei, care echilibrează inovarea, productivitatea, sustenabilitatea și cooperarea globală pentru a impulsiona tranziția ecologică și reziliența economică. Așa cum prezintă Breugel cartea, autorii pledează pentru „co-opetiție” („co-opetition”) în relația cu SUA și China, o amalgamare a termenilor de cooperare și competiție. Acest concept se referă la „cooperarea și menținerea legăturilor economice pentru a facilita cât mai eficient decarbonizarea globală” (Tagliapietra, Veugelers și alții, 2023).

Importanța ideilor subliniate în volumul propus de Bruegel este dată cel puțin de două aspecte. Pe de o parte, autorii provin atât din UE cât și din SUA, ceea ce permite o analiză a problemelor de politică industrială și prin alt filtru decât cel al specificului UE. În al doilea rând, cartea oferă un set de principii care ar putea fi utilizate în alegerea politicilor industriale europene, ținând cont de compromisurile de politici identificate de autori.

În Monitorul Fiscal, intitulat „Fiscal Policy in the Great Election Year”, publicat de FMI în luna aprilie 2024 (FMI, 2024) se arată că după anul 2017 numărul statelor dezvoltate care au început să reintroducă politici industriale a crescut. În anul 2022, peste jumătate dintre politicile comerciale ale țărilor dezvoltate constau în politici industriale. Ponderea este mai mică și constantă, în apropiere de un sfert, în cazul economiilor emergente. FMI notează că, din motive de securitate, statele dezvoltate își sporesc numărul și amploarea politicilor industriale, cu scopul de a stimula inovarea în sectoare specifice, în speranța creșterii productivității și accelerării dezvoltării.

FMI atrage atenția că politicile industriale nu sunt nici panaceu și nici soluție miraculoasă pentru a stimula creșterea economică. FMI pune în opoziție două tipuri de intervenții destinate susținerii sectorului industrial. Astfel, cea mai puțin inspirată alegere pentru politicile industriale, care este însă și cea mai comună, constă în subvenții și/sau scutiri de taxe care au un dublu efect negativ. Pe de-o parte ele sunt costisitoare pentru buget, iar pe de altă parte, ele fiind direcționate discreționar, nu ajung acolo unde este nevoie de ele și au efect negativ asupra productivității. În cealaltă parte a spectrului politicilor industriale FMI identifică politicile fiscale care ținesc cercetările de bază, care ajută la crearea de noi inovații practice. În acest fel poate fi sprijinită creșterea economică în direcția digitală și ecologică.

În documentul citat mai sus, FMI arată că o politică industrială trebuie să aibă două ținte concomitente, pentru că trebuie să contribuie atât la creșterea productivității cât și la îmbunătățirea bunăstării consumatorilor. FMI adaugă trei condiții pe care politicile industriale trebuie să le îndeplinească. În primul rând, guvernul trebuie să aibă capacitatea de a crea și de a pune în aplicare aceste politici. Asta înseamnă că trebuie să aibă personalul și resursele necesare pentru a face un plan și a îl urma în mod corect și consistent. În al doilea rând, politicile nu trebuie să discrimineze firmele străine. Dacă guvernul favorizează doar firmele autohtone, atunci acestea pot pierde beneficiile pe care le-ar putea obține din tehnologiile și cunoștințele firmelor străine. De asemenea, țările partenere ar putea răspunde cu măsuri similare, afectând negativ comerțul. În sfârșit, industriile care primesc ajutor trebuie să aducă beneficii clare pentru societate, așa cum este cazul promovării sectoarelor care reduc emisiile de carbon.

Importanța principiilor oferite de FMI este aceea că readuce în atenția decidenților faptul că folosirea politicilor industriale, ca oricare altă intervenție în economie, nu este lipsită de riscuri. De aceea, utilizarea politicilor industriale trebuie justificată de obținerea unor beneficii pentru întreaga societate.

Exceptând aceste neajunsuri ale inițiativelor executivului de la Bruxelles, UE nu are o inițiativă de politică industrială de calibrul IRA din SUA și nici forța de a implementa decizii asupra mediului de afaceri, așa cum este cazul Chinei.

Legea privind reducerea inflației din 2022 (IRA) are ca obiectiv principal controlarea inflației prin reducerea deficitului bugetar federal. Legea prevede că, pentru următorii 10 ani, veniturile publice la nivel federal vor crește cu aproximativ 738 miliarde de dolari din reforma fiscală și reforma medicamentelor eliberate pe bază de rețetă pentru a reduce prețurile. În același timp, actul legislativ din 2022 autorizează efectuarea de cheltuieli bugetare în valoare de aproximativ 891 miliarde de dolari. Ceea ce individualizează această inițiativă de politică economică din SUA este faptul că reprezintă cea mai mare investiție în abordarea schimbărilor climatice din istoria țării (783 miliarde de dolari), ținând reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră ale SUA în 2030 cu 40 la sută sub nivelurile din 2005.

Exceptând scopul principal, de a diminua presiunile inflaționiste printr-o serie de măsuri fiscale și de cheltuieli publice direcționate, IRA urmărește promovarea energiei verzi (prin alocarea de fonduri semnificative pentru dezvoltarea energiei regenerabile și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră), îmbunătățirea sistemului de sănătate (prin reducerea costurilor medicamentelor pentru cetățeni și îmbunătățirea accesului la servicii de sănătate), respectiv reforma fiscală (astfel încât marile corporații să aibă o contribuție echitabilă la impozite).

Măsurile propriu-zise și instrumentele de intervenție prevăzute de această politică industrială sunt îndreptate în trei direcții. Cea mai importantă dintre ele se referă la investițiile în energie și propune utilizarea subvențiilor și creditelor fiscale pentru producția și utilizarea energiei regenerabile, finanțarea proiectelor de eficiență energetică în clădiri rezidențiale și comerciale, respectiv investiții în tehnologiile de captare și stocare a carbonului. Reducerea costurilor în sistemul de sănătate se bazează pe permisiunea acordată Medicare de a negocia prețurile medicamentelor cu companiile farmaceutice, respectiv pe limitarea costurilor medicamentelor pentru persoanele în vârstă. În sfârșit, reforma fiscală privește introducerea unui impozit minim alternativ pentru corporațiile cu venituri anuale de peste 1 miliard USD, la care se adaugă îmbunătățirea colectării taxelor și combaterea evaziunii fiscale.

Legea din SUA a tras un semnal de alarmă pentru UE pentru că a evidențiat lipsa unei politici industriale la nivelul blocului comunitar. UE, prin vocea lui Mario Draghi, dorește să propună un pachet cuprinzător de măsuri ale UE, care să permită creșterea productivității economiei statelor membre. Raportul, la care lucrează echipa condusă de fostul președinte BCE, urmează să fie publicat în luna septembrie 2024, dar un recent discurs al lui Draghi (Draghi, 2024) oferă câteva crâmpoie din abordarea pe care o va propune.

Conform lui Draghi, Europa se confruntă cu provocări fundamentale în prezent, în ciuda creșterii și integrării sale de-a lungul anilor. Modelul social european se află sub presiunile generate de îmbătrânirea populației, în timp ce menținerea unui nivel ridicat de protecție socială și redistribuirea sunt considerate în continuare priorități „nenegociabile”. În plus, blocul comunitar trebuie să se adapteze la schimbările tehnologice rapide, să-și sporească capacitatea de apărare și să realizeze tranziția verde, toate acestea în contextul dispariției paradigmei anterioare bazate pe gaz importat din Rusia și comerț internațional deschis.

Pentru a face față acestor schimbări, UE trebuie să-și accelereze creșterea economică prin creșterea productivității, un domeniu în care a rămas în urmă față de SUA. Conform lui Draghi, decalajul de productivitate, în special în sectorul tehnologic și în digitalizare, explică în mare parte diferența de PIB pe cap de locuitor între UE și SUA. Acest decalaj riscă să se adâncească odată cu dezvoltarea rapidă a inteligenței artificiale, domeniu dominat de companiile americane. Pentru a reduce acest decalaj, sunt necesare o serie de acțiuni politice coordonate.

Draghi subliniază că, în primul rând, reducerea prețului energiei este crucială. Utilizatorii industriali din Europa se confruntă cu un dezavantaj competitiv major, plătind de două sau de trei ori mai mult pentru electricitate comparativ cu omologii lor din SUA. Acest diferențial este cauzat de întârzierea în instalarea de noi capacități de energie curată, lipsa de resurse naturale și puterea limitată de negociere colectivă. În plus, piața energetică internă a UE suferă de probleme fundamentale, inclusiv investiții lente și suboptimale în infrastructură, reguli de piață care nu decuplează complet prețul energiei regenerabile de prețurile volatile ale combustibililor fosili, și taxarea energiei care contribuie la prețuri mai mari de retail. Draghi insistă asupra pieței europene, arătând că pentru sectoarele strategice, este necesară o abordare coordonată a cererii, inclusiv creșterea cheltuielilor comune europene și coordonarea mai strânsă a politicilor de achiziții publice.

În al doilea rând, Mario Draghi arată că este necesară regândirea mediului de inovare în Europa. Firmele europene cheltuiesc aproximativ jumătate din cât cheltuiesc omologii lor americani pe cercetare și inovare, ceea ce duce la un decalaj de investiții de aproximativ 270 miliarde euro anual. UE trebuie să stabilească cercetarea și inovarea ca prioritate colectivă. Mai mult, Draghi consideră că este esențial să fie create condițiile pentru difuzarea mai rapidă a inovației în economie este esențială. Aceasta implică eliminarea barierelor rămase pentru activitatea transfrontalieră în cadrul Pieței Unice și adaptarea politicii de concurență, evitând în același timp concentrarea excesivă a pieței.

În discursul său, Draghi atrage atenția asupra faptului că recalificarea forței de muncă este crucială. Aceasta necesită consolidarea sistemelor de educație și formare, încurajarea învățării adulților și facilitarea intrării lucrătorilor înalt calificați din afara UE.

O problemă semnificativă pentru UE o reprezintă finanțarea investițiilor. Comparativ cu SUA, lipsa unui buget federal dezavantajează UE. De aceea, arată Draghi, este nevoie de o mai bună coordonare și prioritizare a instrumentelor de finanțare existente. În acest

sens, mobilizarea economiilor private este necesară pentru a finanța tranzițiile verde și digitală. Aceasta implică aprofundarea piețelor de capital de risc, acțiuni și obligațiuni.

Draghi are în vedere creșterea competitivității economiei UE printr-o politică industrială în context internațional. Astfel, fostul premier italian consideră că UE trebuie să dezvolte o veritabilă „politică economică externă” pentru a face față riscurilor geopolitice în creștere. Aceasta include coordonarea acordurilor comerciale preferențiale, investițiile directe în țări bogate în resurse și crearea de parteneriate industriale pentru a securiza lanțul de aprovizionare pentru tehnologiile cheie. Europa trebuie să răspundă la schimbările din regulile comerțului mondial. Aceasta include eforturi de reparare a ordinii comerciale multilaterale, încurajarea ISD-urilor și utilizarea judicioasă a subvențiilor și tarifelor pentru a compensa avantajele nelocale create de politicile industriale străine.

În concluzie, Mario Draghi insistă asupra faptului că UE a pus în mod greșit problema în ceea ce privește politica industrială, considerând concurența ca venind în special din interiorul UE, ignorând concurența externă, din partea statelor care beneficiază de avantajul de „a acționa ca o singură țară, cu o singură strategie și care poate alinia toate instrumentele și politicile necesare în spatele acesteia”. (Draghi (a), 2024)

2.3. Competitivitatea pe termen lung a UE

În cursul anului 2023 CE a prezentat o Comunicare intitulată „Competitivitatea pe termen lung a UE: perspectiva după 2030” (COM(2023) 168 final). Acest document al CE subliniază faptul că, pentru a asigura o creștere durabilă după 2030 a economiei UE, sunt necesare îmbunătățiri structurale și reglementări clare, care să permită consolidarea competitivității pe termen lung.

Premisa propunerii făcute de către CE este aceea că există un model economic european de creștere economică. Acest model, susține CE, poate aduce prosperitate și favorizează concomitent incluziunea în UE. CE arată că acest model se bazează pe patru piloni: competitivitate durabilă, securitate economică, comerț, respectiv autonomie strategică deschisă. Documentul furnizează definiții exclusiv pentru conceptul de securitate economică⁷⁹. Aceasta este reprezentată de capacitatea economiei UE de a absorbi și contracara șocurile, protejându-și interesele printr-o rețea robustă și diversificată de lanțuri de aprovizionare, precum și prin eficiența întreprinderilor sale. CE consideră competitivitatea durabilă drept o rezultată a trei elemente: creșterea productivității, stabilitatea macroeconomică, respectiv echitatea.

Necesitatea monitorizării competitivității economiei UE este dată de două aspecte negative ale realității activității economice din UE respectiv de presiunile la care este supus spațiul economic comunitar. Astfel, analiza productivității la nivel global în ultimii treizeci de ani arată că creșterea medie a productivității în UE a fost mai slabă decât în economiile comparabile, ceea ce a dus la creșterea decalajului de productivitate în defavoarea blocului comunitar (CE, 2023). În plus, un raport recent al McKinsey (McKinsey, 2024) estima că în UE lipsa creșterii competitivității ar putea duce la pierderi

Indicatorii-cheie ai competitivității pun în evidență slăbiciuni semnificative ale activității economice din România.

⁷⁹ Autonomia strategică a Uniunii Europene a fost deja definită ca reprezentând capacitatea Uniunii de a acționa independent, adică fără a depinde de alte țări, în domeniul de politică de importanță strategică.

anuale de valoare adăugată estimată la 500-1 000 miliarde euro. Printre presiunile la care este supusă activitatea din spațiul comunitar unul dintre factorii determinanți fiind îmbătrânirea populației și pierderea în acest fel a unei forțe de muncă calificată.

Documentul CE a propus un cadru de monitorizare a evoluției competitivității economiei UE. Competitivitatea este analizată prin prisma a zece dimensiuni, fiind definiți un număr de factori cheie în fiecare dimensiune. În total, acest cadru de monitorizare a competitivității urmărește anual evoluția a 19 indicatori-cheie de performanță. Pentru fiecare dintre acești indicatori este propusă o țintă de atins la nivelul anului 2030 sau după acest termen (Tabel 2.1). Cele zece dimensiuni analizate se referă la: piață unică funcțională, acces la capitalul privat și la investiții, investiții publice și infrastructură, cercetare și inovare, energie, circularitate, digitalizare, educație și competențe, comerț și autonomie strategică deschisă, respectiv cadrul de reglementare care să stimuleze creșterea.

Tabel 2.1. Monitorizarea competitivității

Dimensiunea competitivității	Indicator-cheie de performanță	Ținta (2030)	România (2022)
O piață unică funcțională	Integrarea pe piața unică (comerț versus PIB)	Creștere	Creștere
	Lipsa de conformitate	0,5	1,2
Acces la capital privat și la investiții	Investiții private nete ca procent din PIB	Creștere	20,6%
	Investiții cu capital de risc	Creștere	Creștere
Investiții publice și infrastructură	Investiții publice ca procent din PIB	Creștere	4,33%
Cercetare și inovare	Intensitatea C-D ca % din PIB	> 3 % după 2030	0,47%
	Numărul de cereri de brevete	Creștere	2
Energia	Ponderea energiei din surse regenerabile	45 % în 2030	24,1%
	Prețurile energiei electrice pentru consumatorii non casnici	Tendință de scădere și apoi stabilizare	0,33
Circularitate	Rata de utilizare circulară a materialelor	Dublare până în 2030 față de 2020	Stagnare
Digitalizare	Intensitatea digitală a IMM din Uniune	90 % până în 2030	< 50%
	Adoptarea tehnologiilor digitale	75 % până în 2030	< 10%
Educație și competențe	Participarea adulților la programe de educație și formare în fiecare an (femei și bărbați)	60 % până în 2030	5,4%
	Rata ocupării forței de muncă în rândul adulților	78 % până în 2030	68,5%
	Specialiști TIC (femei și bărbați)	20 de milioane până în 2030	2,8%
Comerț și autonomie strategică deschisă	Comerț cu restul lumii (ca procent din PIB)	Creștere	10% (bunuri), 3,1% (servicii)
Un cadru de reglementare care să stimuleze creșterea	Ușurința conformării la norme	Creștere	Creștere

Sursa: CE, 2024

Indicatorii-cheie ai competitivității pun în evidență slăbiciuni semnificative ale activității economice din România (Tabel 2.1). Cel mai recent nivelul măsurat pentru acești indicatori (anul 2022) arată că, pentru majoritatea, România se află foarte departe de obiectivele anunțate pentru anul 2030. Aceasta înseamnă că investițiile necesare sunt mai mari în România decât în celelalte economii, unele dintre domenii necesitând fonduri semnificative atât în investiții publice cât și private (așa cum este cazul energiei din surse regenerabile, care implică fonduri pentru dezvoltarea atât a producției și transportului/depozitării, cât și a distribuției).

3. Dispariția *dividendului păcii*: câteva gânduri⁸⁰

Se vorbește, inclusiv de către lideri europeni, despre trecerea către regim de „economie de război”, pierderea *dividendului păcii*⁸¹. Aceasta se vede deja în creșterea de cheltuieli de apărare în țări europene după invazia Rusiei în Ucraina; ultime date NATO (pentru anul 2023) sunt elocvente: 23 de țări au depășit 2 la sută din PIB, între care Polonia a făcut un salt la 3,9 la sută din PIB, iar Țările Baltice ajungând la între 2,4 și 2,8 la sută din PIB. Media pentru statele NATO a depășit pentru prima dată 2 la sută din PIB. România este la jumătatea ierarhiei, cu cca. 1,6 la sută din PIB cheltuieli de apărare în 2023, în timp ce țări precum Belgia, Spania au puțin peste 1 la sută din PIB. În UE se încearcă adaptarea bugetului comun la nevoi de apărare și de descurajare a unor adversari militari.

Într-o accepție extinsă, cheltuielile de apărare pot include pe cele dedicate combaterii terorismului, a atacurilor cibernetice, de protecție internă a populației, cele legate de activitatea de intelligence, cercetări științifice cu menire militară.

3.1. Un nou „război rece”

Discuția despre un nou „război rece” și o nouă cursă a înarmărilor nu mai este o ipoteză de lucru; este realitate în dinamică, ce privește economiile și societățile europene. Această evoluție are loc într-o lume multipolară – momentul „geopolitic unipolar”, ce semnifică preeminența economică și geopolitică copleșitoare a SUA în spațiul global și consfințit de prăbușirea comunismului, epuizându-se în timp.

Este de făcut o distincție între război cald și război rece. Al Doilea Război Mondial (WW2) a fost „cald”, desfășurat prin lupte militare de-a lungul mai multor ani, pe arii largi (în Europa, în special, Asia și Africa), cu zeci de milioane de victime umane și atrocități greu de imaginat. WW2 a implicat mobilizarea unor resurse umane și materiale uriașe, realocări de resurse în scopuri militare și privațiuni pentru populația civilă. În SUA, în 1945, efortul de ducere a războiului a reprezentat cca. 40 la sută din PIB. Marea Britanie a consumat și ea imense resurse. Cheltuielile de apărare au scăzut mult după 1945 în SUA, producția revenind la regim de pace, dar au fost totuși în perioada Războiului Rece în jur de 6 la sută din PIB (anii '80). Fosta Uniune Sovietică avea, după unele estimări, cheltuieli de apărare ce mergeau la 17-18 la sută din PIB în anii Războiului Rece, în timpul WW2 cheltuielile fiind mult mai mari ca pondere în PIB, cu o mobilizare totală a sistemului economic pentru război.

În timpul WW2 au fost dezvoltate modelele input-output, care să ajute alocarea de resurse pe domenii prioritare. Probabil, modelele input-output, modelele structurale (ce ajută și la formularea de politici industriale) vor reveni în atenție.

⁸⁰ După Daniel Dăianu, „Dispariția *dividendului păcii*: câteva gânduri”, Consiliul Fiscal al României, 27 iunie 2024.

⁸¹ Kenneth Rogoff, laureat al Premiului Nobel pentru Economie, a vorbit imediat după invadarea Ucrainei despre pierderea acestui dividend („Is the peace dividend over?”, Project Syndicate, 2 March 2022). Tema a revenit în mod recurent în diverse scrieri economice și politice.

Ce se întâmplă acum în Ucraina nu are egal de la terminarea WW2; poate numai destrămarea Iugoslaviei și confruntările militare din Balcani din primul deceniu după 1989 oferă un anume etalon de comparație.

Însă distincția război cald vs. război rece, având în vedere situația din Ucraina, este, într-un fel, tributară unei viziuni eurocentrice, întrucât conflicte militare, războaie civile împânzesc lumea de mult timp; Orientul Mijlociu, Africa, America Latină, Asia au reprezentat terenuri pentru războaie propriu-zise, războaie civile, insurecții militare, conflicte inter-etnice, cu intervenții ale unor puteri străine într-o formă sau alta – țări mari, producătoare de arme și rivali geopolitici furnizând direct și indirect mijloace de luptă părților combatante. Să ne gândim la conflicte inter-etnice și războaie civile în Ruanda, Sudan, Somalia, Yemen, Myanmar, Haiti, Honduras, Nicaragua, El Salvador, etc. – lista este lungă. Iar traficul de arme este o pacoste a lumii în care trăim.

Tragedia din Ucraina dovedește că țările europene democratice au nevoie de întărire a capacității de apărare și de descurajare. Totodată, este nevoie de aranjamente de securitate pentru a preveni un cataclism nuclear, cât și pentru a îngreui utilizarea letală, foarte distructivă, a inteligenței artificiale (AI).

3.2. Context și tendințe de durată

Există tendințe de durată ce oferă un context pentru examinarea procesului de pierdere a *dividendului păcii*; există și elemente concrete ale pierderii acestui dividend, efecte economice și sociale, politice.

În condițiile multiplelor șocuri adverse puternice (pandemie, criza energetică, invazia din Ucraina), în timp ce nu puține economii au dovedit reziliență, loviturile au lăsat urme adânci; au crescut mult datoriile publice, a avut loc o resurecție a inflației (chiar dacă în scădere din 2023), rate ale dobânzilor au urcat ca efect al întăririi politicilor monetare de către băncile centrale, ceea ce a mărit costul finanțării deficitelor și refinanțării datoriilor. Există și o criză a costului vieții. Această reziliență nu poate fi judecată deci fără precauție și nuanțare.

Sunt modificări structurale în economia globală, cu o glisare a centrului de gravitație către zona Pacificului. Explicația este simplă: între cele mai dinamice economii în ultimele decenii se află în Asia, iar China a devenit a doua economie din lume cu PIB măsurat la paritatea puterii de cumpărare, în timp ce progresele sale științifice și tehnologice sunt remarcate în centre de analiză și publicații serioase⁸². Această mutare de putere economică se vede și din comparația între G7 (grupul celor mai puternice democrații – SUA, Japonia, Germania, Marea Britanie, Franța, Italia, Canada) și grupul BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud, Egipt, Etiopia, Iran și EAU), dacă se examinează date ale FMI și Băncii Mondiale.

⁸² The Economist („The Rise of Chinese Science, 21 June, a.c.), New York Times („How China pulled so far ahead on industrial policy”, 27 May, a.c.) etc.

SUA consideră China marele rival economic, tehnologic și geopolitic de mai mult timp, fapt evidențiat în doctrina națională de securitate. Confruntarea geopolitică este de ani de zile însoțită de dispute comerciale, conflicte hibride. SUA și China sunt state cu mari interese în zona Pacificului. Pentru SUA nu contează numai perimetrul euroatlantic.

Pe acest fond are loc o recrudescență a protecționismului și politicilor industriale (ex.: „Inflation reduction Act” în SUA) și o fragmentare (de-globalizare) a economiei mondiale pe aliniamente geopolitice. Formarea BRICS este și o expresie a insatisfacției unor state față de funcționarea instituțiilor financiare create după WW2 și considerate a fi dominate de lumea vestică.

Se manifestă totodată un naționalism în creștere; situația rămasă foarte încordată în Balcanii Occidentali, în alte regiuni, ilustrează această situație.

Ca o „înfășurătoare”, se desfășoară o competiție economică și ideologică între democrații liberale (DL) și autocrații. DL pot deveni „anocrații” prin erodarea democrației din interior, după cum observa Barbara F. Walter, profesor la San Diego University; anocrațiile s-ar afla într-o zonă vagă, între democrații și autocrații („How civil wars start”, New York, 2022). Sunt țări dezvoltate cu vizibile asemenea evoluții. S-a produs și o erodare a clasei mijlocii ca o consecință a globalizării neîngrădite, a unei paradigme ce a subestimat efectele nefaste ale financiarizării economiilor, ale creșterii inegalităților în țări dezvoltate.

Subțierea clasei mijlocii a alimentat curente extremiste, slăbește democrațiile, iar aceasta se reflectă în evoluții politice, în rezultate electorale. Martin Wolf, unul dintre cei mai cunoscuți jurnaliști ai Financial Times, vorbește despre o „criză a capitalismului democratic” („The Crisis of Democratic Capitalism”, 2023).

Se poate constata o creștere a tentațiilor autoritariste în țări dezvoltate, în democrații. Crizele mari din ultimii ani (criza financiară, pandemia, criza energetică, invadarea Ucrainei) sunt o explicație plauzibilă⁸³.

UE pierde în competiția globală, după cum reiese din documente ale UE, inclusiv din ceea ce a răzbătut din rapoartele Draghi și Letta⁸⁴ – ce vorbesc de pierdere de competitivitate în condițiile unui deficit mare de investiții (ce s-ar ridica la cca. 800 miliarde euro), a unei energii scumpe ce lovește industria europeană.

În Africa și America Latină are loc o ofensivă din partea Chinei (mai ales economică) și Rusiei (militară în special), în detrimentul intereselor UE și ale SUA. Această ofensivă se încadrează într-o luptă pentru acces la resurse, la energie și materii rare. Este de adus aici în discuție ceea ce este numit Sudul Global.

A avut loc o deteriorare a habitatului, ce este de pus în relație cu schimbările climatice și acțiuni umane (ex.: defrișare necugetată). Accesul la resurse de apă, alimente la prețuri

⁸³ Am examinat aceste tendințe în „Democrația liberală vs. democrația iliberală – de ce cresc înclinații autoritariste”, Hotnews și Contributors.ro, 14 mai 2018 și „Noul protecționism: de unde vine și încotro duce?”, OpiniiBnr.ro, 2 februarie 2017, „The Inward-looking syndrome: where does it come from and where could it go”, World Commerce Review, Spring 2017. Aceste texte sunt reluate în volumul meu „Economia și Pandemia”, Polirom, 2021.

⁸⁴ Elaborate sub conducerea foștilor premieri ai Italiei, Mario Draghi și Enrico Letta, ce nu au fost încă publicate.

accesibile sunt obsesie cotidiană în numeroase țări și întetesc conflicte interne și inter-statale, provoacă mișcări de populație, migrație.

În fine, revoluția AI, ce aduce multe beneficii, vine și cu un revers al medaliei, se poate transforma într-un nou Armagedon, alături de amenințarea nucleară.

3.3. Pierderea *dividendului păcii* în termeni concreți

Cea mai vizibilă expresie a pierderii *dividendului păcii* este creșterea de cheltuieli de apărare (cifre SIPRI (*think-tank* de relații internaționale din Stockholm), ale NATO, statistici naționale). Creșterea cheltuielilor de apărare înseamnă realocare de resurse în scopuri militare, ceea ce implică mai puține resurse (în termeni relativi, dar și absoluți uneori) pentru alte domenii. Această realocare se vede și în structura investițiilor.

În numeroase state din UE are loc un asemenea proces, deși există diferențe considerabile între ele, ce pot fi judecate prin prisma geografiei și istoriei (vezi ca exemplu contenciosul istoric între Grecia și Turcia). Țările Baltice și Polonia au grăbit pasul din acest punct de vedere, fiind între cele mai expuse la războiul din Ucraina.

Realocarea de resurse pentru mărirea producției în scopuri de apărare/militare nu se poate face rapid și aceasta s-a văzut în dificultăți pe care țările UE le au în sprijinirea Ucrainei. Este valabilă această remarcă și pentru SUA, care, oricât ar fi de puternice și performante tehnologic, întâmpină limite în utilizarea resurselor pentru mai multe fronturi (ceea ce Paul Kennedy numea „overstretch” cu ani în urmă, în „The Rise and Fall of Great Powers”).

Presiunea pe bugete publice este tot mai mare în condițiile în care mai multe țări au intrat în acest an sub incidența procedurii de deficit excesiv (în UE); alături de România sunt acum Franța, Polonia, Ungaria, Slovacia, Italia, Belgia, Malta. Unele state din UE au datorii publice ce depășesc 100 la sută din PIB (Grecia, Italia, Franța, Belgia, Spania). Și dacă ne gândim la ratele de politică monetară, care au devenit real pozitive în 2023, rezultă o povară mai grea a serviciului datoriei publice.

Guvernele trebuie să facă rost de resurse suplimentare în condițiile în care nu pot practica deficite bugetare mari, sau în creștere, la nesfârșit. Noile reguli fiscale din UE impun un control riguros al „cheltuielilor publice nete” (se scad cheltuieli temporare și serviciul datoriei publice din total), pe o traiectorie care să asigure sustenabilitatea datoriilor publice. Se poate imagina o situație în extremis, când bănci centrale să practice din nou operațiuni neconvenționale (QE – relaxare cantitativă..., achiziții de obligațiuni) pentru a ajuta finanțarea industriei de apărare, dar s-ar intra iar într-un joc complicat și riscant pentru politicile economice; ar fi stimulate așteptări inflaționiste și ar crește aversiunea față de risc.

În UE se discută de ceva timp despre formarea unei „capacități de apărare comune”. Acum există industrii naționale, singurele state vest-europene ce au forță de descurajare nucleară fiind Regatul Unit (ce nu mai este în UE după Brexit) și Franța. Dar UE este departe de a avea o capacitate comună relevantă și o coordonare adecvată a măsurilor de apărare la nivelul statelor; și interoperabilitatea este o problemă mare. Probabil,

cooperare mai strânsă între țările europene în domeniul militar va fi între cele care au capacități militare superioare. Nu este ascunsă între europeni îngrijorarea față de scenariul ca SUA să își diminueze prezența militară pe continentul european în viitor – după încetarea, într-o formă sau alta, a războiului din Ucraina.

NATO nu are capacitate militară proprie, resursele fiind ale statelor membre, în principal ale SUA. Cu excepția poate a Franței și Regatului Unit (ce au avut și imperii coloniale de administrat), europenii au fost „free-riders” după WW2. A operat și „umbrela de securitate” a SUA. De asemenea, Germania Federală a avut interdicție să dețină capacitate militară semnificativă după WW2, Japonia în Asia fiind într-o situație similară. Războiul din Ucraina a schimbat datele, și Germania, Japonia, alte țări sunt angajate să sporească cheltuieli militare.

Pierderea *dividendului păcii* se vede și în efecte ale fragmentării economiei mondiale – apariție de blocuri geopolitice. Fragmentarea și redirecționarea de fluxuri comerciale, deși pot avea beneficii de siguranță militară, pot aduce costuri mai mari de producție și în lanțuri de aprovizionare. Și sancțiunile (adesea ineficace într-o lume multipolară) intră în logica fragmentării și a costurilor ce decurg din acest proces.

Noi politici industriale pot ajuta dezvoltarea producției de apărare/militare. Pe termen scurt, pot impulsiona economiile. Dar pe termen lung, durabilitatea creșterii economice este discutabilă dacă are la origine deficite mai mari, datorii publice crescute. PIB potențial poate crește dacă inovații în tehnica de luptă au aplicații comerciale pe scară largă, ce ameliorează productivitatea. Dar aici se operează cu supoziții, incertitudini. Producția de război nu trebuie să fie privită ca un scop în sine, ca „bun economic”, ci ca mijloc de a răspunde la provocări de securitate.

Se schimbă gradual și o stare de spirit generală, cu o lume mai clar împărțită în blocuri geopolitice. Vor fi trade-offs (compromisuri) tot mai dificile în politici publice din cauza problemelor climatice, tranziției energetice, realocării de resurse către industria de apărare.

3.4. Presiuni pe bugetul României

Noul război rece va pune presiune pe bugetul public al României, pe economie în general. Sectorul privat nu va putea evita efecte ale schimbării mediului internațional, cel puțin fiindcă vor avea loc realocări de resurse, vor fi afectate percepții de risc.

România, în pofida unui progres economic incontestabil în ultimele două decenii, are de redus dezechilibre macroeconomice majore (deficit bugetar și extern), de continuat modernizarea.

Corecția macroeconomică, de care depinde stabilitatea financiară a României, va fi extrem de dificilă. Trebuie să ajungem cu deficitul bugetar la în jur de 2 la sută din PIB (cu spațiu fiscal față de pragul de 3 la sută din PIB ce este reper în cadrul fiscal din UE). Fără corecția fiscală nu se poate concepe aderarea la zona euro.

Față de deficitul de acum, de peste 6 la sută din PIB, ar fi deci 4-4,5 la sută din PIB corecție fiscală necesară. Iar această ajustare nu se poate efectua numai pe parte de cheltuieli, având în vedere nivelul veniturilor fiscale. Reformele la pensii și salarii complică corecția macroeconomică. Dezechilibrul bugetar este reflectat și în dimensiunea deficitului de cont curent, care se învârtă la în jur de 7 la sută din PIB – jumătate din acesta din urmă fiind acoperit prin împrumuturi.

Vor crește probabil banii pentru apărare (apropos de pierderea *dividendului păcii*), care să ajungă de la 1,65 la sută din PIB, cât au fost în 2023, la 2,5 la sută din PIB în anii ce vin. Dacă adăugăm plusul de cheltuieli militare de cca. 0,9 la sută din PIB pentru a ajunge la angajamentul de 2,5 la sută PIB, necesarul de corecție macroeconomică (față de o țintă a deficitului bugetar de 2 la sută din PIB, ce înseamnă și spațiu fiscal) este de 6 la sută din PIB. Este de văzut cum se va face această ajustare până la finele deceniului acesta.

Analize ale OCDE, ale altor instituții internaționale, ale CE constată ceea ce Consiliul Fiscal deplânge de ani buni: nivelul foarte jos al veniturilor fiscale (inclusiv contribuții), sub 27 la sută din PIB – față de o medie de cca. 40 la sută din PIB în UE. Cu venituri atât de joase este foarte dificil să finanțezi în mod adecvat educația și sănătatea, modernizarea infrastructurii, să amortizezi șocuri adverse puternice, să crești cheltuieli de apărare. Iar PNRR nu poate suplini această subfinanțare cronică.

Trebuie să ajungem să stăm cât mai mult pe picioarele proprii în privința resurselor bugetare. Mai ales că după 2026 PNRR nu va mai exista, iar România, în virtutea creșterii venitului mediu față de media din UE, va beneficia probabil de mai puține fonduri structurale și de coeziune (raportate la PIB).

Corecția macroeconomică nu se poate face în trei ani (2025-2027), iar reformele pot prelungi perioada de corecție. Ajustarea reclamă reforma regimului fiscal (reașezare fiscală) și o colectare mult mai bună de taxe și impozite. Investiții bune și reforme trebuie să mărească competitivitatea economică (reducerea deficitelor externe).

Modernizarea în continuare a României nu poate fi pusă pe un pilot automat derivat din recomandări date de instituții internaționale. România are nevoie de o însușire (ownership) mai bună a formulării și aplicării de politici publice, care să definească interese naționale în mod concret, să țină cont de relații de putere în UE și pe plan internațional, să încerce să creeze avantaje competitive în raport cu resursele disponibile – într-un mediu geopolitic foarte complicat, în condițiile fragmentării economiei globale, ale unui nou război rece. Este nevoie și de mai multă solidaritate între cetățeni în vremuri atât de dificile, de responsabilitate politică.

Securitatea României trebuie judecată în cadrul alianței de securitate colectivă NATO, al măsurilor luate la nivelul UE. România trebuie să aibă o voce fermă în privința întăririi vectorilor de apărare pe flancul estic al Uniunii. Totodată, să pledeze pentru ca bugetul UE să definească „capacitatea de apărare comună” drept bun public, cu finanțare adecvată.

3.5. Observații finale

Vremurile sunt foarte dificile, complicate, cu o confruntare geopolitică ce aduce numeroase amenințări excepționale, între care Armagedonul nuclear și utilizarea destructivă a inteligenței artificiale. Este cea mai periculoasă perioadă de după Al Doilea Război Mondial, care pune în discuție repere și reguli de conduită în relațiile inter-statale. În acest context, țări mari și mici trebuie să găsească rezolvări la provocări imense și dileme de politică publică/economică.

Am intrat într-un nou război rece, devenit mai vizibil după invadarea Ucrainei de către Rusia. Și trebuie evitată o escaladare a conflictului în Europa, ce ar putea conduce la un cataclism nuclear. Indiferent de cum se va sfârși războiul din Ucraina, Europa are nevoie de aranjamente de securitate – un fel de Helsinki2, care să permită un control al cursei înarmărilor; desigur, aici trebuie inclusă în ecuație China.

Efecte economice ale pierderii *dividendului păcii* se văd pe plan macroeconomic (presiuni inflaționiste și presiuni pe bugete publice), pe plan structural (cu realocări importante de resurse), în traiul cetățenilor. Vechea dilemă „guns vs. butter” (arme contra pâine) își arată colții.

Este legitimă întrebarea: ce vom face cu „bunurile publice globale”, care privesc controlul cursei înarmărilor pentru a evita un cataclism nuclear, controlul utilizării inteligenței artificiale, combaterea pandemiilor și efectelor schimbărilor climatice, ajutorul pentru populația cea mai săracă din lume etc.

Chiar în condițiile unor tensiuni geopolitice mari trebuie să existe canale de comunicare, dialog între marile puteri. Discuțiile sistematice între oficiali înalți americani și chinezi arată că se poate, fie problema Taiwan-ului un dosar tare complex. Discuția foarte recentă (din 25 iunie) între șeful Pentagonului, Lloyd Austin, și ministrul apărării al Rusiei, Andrei Belousov, vine la momentul oportun și este dezirabil ca acest canal de comunicare să fie întreținut.

Dacă nu va exista luciditate și grijă pentru soarta omenirii în ansamblu, lumea va fi cuprinsă de multă dezordine, cum profetea Robert Kaplan acum mai bine de două decenii („The Coming Anarchy”, New York, 2000), sau chiar mai rău.

PARTEA 2: EVOLUȚII MACROECONOMICE

4. Evoluția convergenței nominale

Tabloul de bord al indicatorilor de convergență nominală ilustrează la jumătatea anului 2024 o evoluție mixtă. Creșterea medie anuală a prețurilor a continuat să se ajusteze în jos până la 7,3 la sută, însă într-un ritm încetinit față de perioada anterioară, în timp ce rata dobânzii pe termen lung s-a diminuat lent, cu încă 0,3 puncte procentuale, la 6,4 la sută. În schimb, consolidarea bugetară a involuat, iar îndatorarea guvernamentală a depășit pragul de 50 la sută din PIB (a se vedea Tabelul 4.1).

Indicatorii de convergență nominală au înregistrat evoluții mixte.

Tabel 4.1. Evoluția încadrării în criteriile de la Maastricht

	T4 2019	T4 2020	T4 2021	T4 2022	T1 2023	T2 2023	T4 2023	T1 2024	T2 2024
Soldul bugetului consolidat (procente în PIB)	-4,4 (-3,0)	-9,3 (-3,0)	-7,2 (-3,0)	-6,3 (-3,0)	-6,3 (-3,0)	-6,8 (-3,0)	-6,6 (-3,0)	-6,8 (-3,0)	n.a (-3,0)
Datoria publică (procente în PIB)	35,3 (-60)	46,9 (-60)	48,5 (-60)	47,2 (-60)	49,0 (-60)	48,2 (-60)	48,8 (-60)	51,6 (-60)	52,1* (-60)
Rata dobânzii pe termen lung (procente pe an, medie anuală)	4,5 (3,5)	3,9 (2,7)	3,6 (2,6)	7,5 (3,7)	7,8 (4,6)	7,5 (4,8)	6,7 (5,2)	6,4 (4,9)	6,4 (5,6)
Cursul de schimb față de euro** (apreciere(+)/depreciere(-) procentuală)	+0,3/-3,0	-0,2/-4,6	0/-3,7	+1,0/-1,6	+1,4/-1,2	+2,1/-1,1	+2,6/-0,6	+2,6/-0,6	+2,6/-0,7
Rata inflației (IAPC) (procente, medie anuală)	3,9 (1,9)	2,3 (0,5)	4,1 (2,2)	12,0 (9,3)	13,2 (8,5)	12,5 (7,6)	9,7 (4,4)	8,3 (3,4)	7,3 (3,4)

() – valoare de referință

*) aprilie 2024 (Ministerul Finanțelor)

**) calculat pentru ultima lună a trimestrului ca deviația maximă a cursului de schimb al leului față de euro pe 24 de luni comparativ cu media lunii premergătoare acestui interval.

Sursa: Banca Centrală Europeană, Banca Națională a României, Ministerul Finanțelor

Cursul de schimb a continuat să reprezinte principala ancoră de macrostabilitate.

Deviațiile față de criteriile de la Maastricht au înregistrat evoluții, de asemenea, eterogene. Decalajul s-a corectat puternic în cazul ratei inflației, respectiv cu aproximativ 1,5 puncte procentuale. O evoluție favorabilă, însă de o magnitudine semnificativ inferioară și potențial conjuncturală, a fost consemnată în planul ratei dobânzii pe termen lung, deviația corectându-se cu 0,7 puncte procentuale. Derapajul a crescut, în schimb, la nivelul finanțelor publice.

Execuția bugetară la finalul lunii iunie a.c.⁸⁵ și datele aferente trimestrului întâi disponibile conform metodologiei UE⁸⁶ indică adâncirea dezechilibrului finanțelor publice față de perioada similară a anului trecut. Deficitul este reflectat în proporție de 73 la sută în nivelul investițiilor publice⁸⁷, respectiv în scădere semnificativă față de situația înregistrată cu un an înainte (-15 puncte procentuale de la 88 la sută). Este de reținut că investițiile publice se finanțează în mare parte din resurse europene, care în cea mai mare parte nu creează deficit bugetar. Deci relația amintită are semnificație statistică limitată. În plus, sporul formării brute de capital în sectorul guvernamental (+41 la sută față de nivelul înregistrat în prima jumătate a anului trecut, respectiv

⁸⁵ Deficit bugetar de cca. 3,6 la sută din PIB comparativ cu 2,3 la sută din PIB cu un an înainte (2023T2), respectiv deteriorare cu 1,3 puncte procentuale la jumătatea exercițiului financiar.

⁸⁶ Deficit anualizat de 6,8 la sută din PIB comparativ cu 6,3 la sută din PIB în primul trimestru al anului 2023, respectiv deteriorare cu 0,5 puncte procentuale în primul sfert al exercițiului financiar.

⁸⁷ Investiții publice în valoare de 46,3 miliarde lei la un deficit bugetar de 63,7 miliarde lei, respectiv pondere de 73 la sută față de 88,2 la sută la finalul 2023T2.

Deviațiile de la exigențele criteriilor Maastricht au înregistrat, de asemenea, dinamici eterogene.

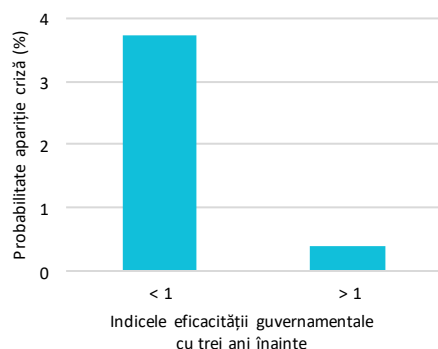
Senzitivitatea situației finanțelor publice la riscul de curs de schimb a crescut.

Consolidarea bugetară a involuat, iar regula de aur a finanțelor publice a fost nerespectată într-o proporție notabilă.

+13,5 miliarde lei) a fost acoperit exclusiv prin fonduri naționale (+15,9 miliarde lei la 29,4 miliarde lei), ponderea celor finanțate din fonduri nerambursabile post-aderare scăzând la cca. 35 la sută⁸⁸.

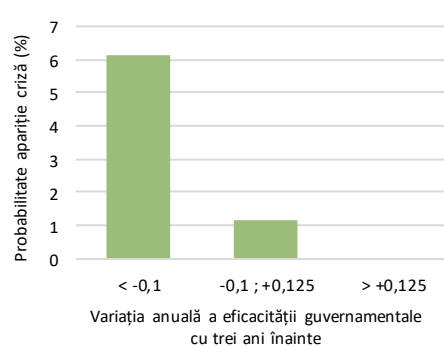
Potrivit Raportului de Convergență 2024 al CE, provocările structurale legate de capacitatea administrativă limitată necesită acțiuni specifice pentru a se asigura că reformele și investițiile pot fi finalizate la timp. În acest sens, documentul ilustrează că România se situează sub media celor cinci state membre din zona euro cu cele mai mici scoruri în ceea ce privește eficacitatea guvernamentală, având ca referință evaluarea realizată de Banca Mondială privind Indicatorii de Guvernanță. De altfel, inclusiv experiența europeană din perioada 2000-2019 indică eficacitatea guvernamentală drept factor de avertizare timpurie a episoadelor de criză de datorie publică, valorile supraunitare (a se vedea Graficul 4.1) și creșterea sa anuală superioară pasului de 0,125 puncte (a se vedea Graficul 4.2) fiind asociate cu un risc suveran scăzut într-un orizont de timp de trei ani.

Grafic 4.1. Incidența episoadelor de criză suverană în funcție de nivelul eficacității guvernamentale

Sursa: Banca Mondială, Banca Centrală Europeană, calcule BNR

Grafic 4.2. Incidența episoadelor de criză suverană în funcție de evoluția eficacității guvernamentale

Sursa: Banca Mondială, Banca Centrală Europeană, calcule BNR

Potrivit celor mai recente date disponibile, România înregistra în anul 2022 scorul median (0) al intervalului valoric de [-2,5;+2,5] pentru indicatorul privind eficacitatea guvernamentală, după o ameliorare de 0,16 puncte față de anul 2021. Astfel, pragul unitar ar putea fi depășit în anul 2029, dacă pasul de creștere s-ar menține timp de șapte ani. Totodată, potrivit *Raportului de convergență 2024* al BCE, capacitatea instituțională, inclusiv eficacitatea unei țări de a implementa politici structurale solide, reprezintă un factor major de integrare și convergență economică.

Ponderea datoriei publice în PIB a depășit pragul de 50 la sută din PIB.

Evoluția datoriei guvernamentale în primele patru luni ale anului 2024 (+69,3 miliarde lei la 852,8 miliarde lei) a fost superioară magnitudinii dezechilibrului bugetar consemnat în acest interval de timp (+57,3 miliarde lei), majorând rezerva de prefinanțare acumulată anterior. Pe acest fond, ponderea datoriei publice în PIB a crescut cu aproximativ 3 puncte procentuale la 51,6 la sută din PIB.

⁸⁸ De la aproximativ 60 la sută la finalul T2 2023.

<p>Deviația randamentelor titlurilor de stat pe termen lung de la valoarea de referință a înregistrat o corecție semnificativă.</p>	<p>La nivel structural, în funcție de moneda de denominare a datoriei publice, se constată menținerea ponderii finanțării în monedă locală la circa 48 la sută, ceea ce a limitat majorarea elasticității ponderii datoriei guvernamentale în PIB la variația cotației valutare la 26,9 la sută (+1,6 puncte procentuale), sub impactul exclusiv al dinamicii îndatorării publice.</p> <p>Indicatorul privind randamentele titlurilor de stat pe termen lung (medie anuală) a coborât, în perioada analizată, cu încă 0,3 puncte procentuale la valoarea de 6,4 la sută. Majoritatea statelor membre a înregistrat stagnări la acest indicator, media zonei euro rămânând la 3,1 la sută. În schimb, nivelul de referință a crescut cu 0,4 puncte procentuale la 5,6 la sută, probabil conjunctural, pe fondul unei schimbări ample de structură a bazei de calcul. Astfel, deviația pozitivă a randamentelor titlurilor de stat pe termen lung față de limita corespunzătoare a coborât la 0,8 puncte procentuale (-0,7 puncte procentuale de la 1,5 puncte procentuale). În schimb, diferențialul față de media zonei euro s-a ajustat doar marginal, respectiv cu 0,3 puncte procentuale la 3,3 puncte procentuale (față de 3,6 puncte procentuale în T4 2023).</p>
<p>Cursul de schimb a continuat să evolueze în parametrii consemnați anterior.</p>	<p>Cursul de schimb față de euro a rămas cvasi-staționar pe parcursul primului semestru al anului curent, în pofida deteriorării unor factori fundamentali precum situația echilibrului extern. Soldul contului curent a înregistrat un derapaj semnificativ, probabil conjunctural, în intervalul analizat⁸⁹, de la niveluri deja preocupante. Potrivit Raportului de Convergență 2024 al CE, România se confruntă cu dezechilibre macroeconomice excesive, asociate preponderent poziției externe, pe fondul deficitului guvernamental ridicat și al presiunilor crescute asupra competitivității externe generate de majorarea prețurilor și costurilor.</p>
<p>Intervalul de fluctuație a cursului de schimb s-a menținut pe coordonatele anterioare.</p>	<p>Volatilitatea scăzută a cursului de schimb s-a materializat fără afectarea rezervei valutare, care, de altfel, a continuat să sporească la peste 61 mld. euro în perioada analizată. Intervalul de fluctuație, calculat, conform uzanței, folosind o fereastră mobilă de doi ani, și-a menținut amplitudinea la aproximativ 3 puncte procentuale, inclusiv cu încadrarea în palierul înregistrat anterior, respectiv de -0,7 la sută/+2,6 la sută ca și în T4 2023.</p>
<p>Situația criteriului privind stabilitatea prețurilor s-a ameliorat consistent.</p>	<p>Rata medie anuală a inflației a înregistrat o nouă ajustare în jos notabilă, respectiv -2,4 puncte procentuale la 7,3 la sută, depășind marginal magnitudinea procesului dezinflaționist la nivelul întregii zone euro, unde valoarea medie s-a redus de la 5,4 la sută la 3,2 la sută. Astfel, ecartul față de zona euro⁹⁰ a continuat să se apropie ușor de pragul de 4 puncte procentuale. Totuși, situația criteriului privind stabilitatea prețurilor a fost ameliorată semnificativ de reducerea eterogenității procesului dezinflaționist din UEM. Pe acest fond, valoarea de referință a scăzut cu numai 1 punct procentual la 3,4 la sută⁹¹, respectiv în proximitatea nivelului inflației medii din zona euro. Astfel, deviația ratei inflației de la valoarea de referință corespunzătoare a revenit</p>

⁸⁹ Deficitul de cont curent în primele cinci luni ale a.c. (9,2 mld. euro) a crescut semnificativ față de nivelul înregistrat în perioada similară a anului precedent (+33,4 la sută, de la 6,9 mld. euro), concomitent cu deteriorarea semnificativă a gradului de finanțare prin resurse negenerative de datorie externă la cca. 40 la sută (de la aprox. 60 la sută).

⁹⁰ Unde nivelurile din jurisdicțiile componente au consemnat valori de la 1,6 la sută în Finlanda la 5,7 la sută în Croația.

⁹¹ Baza de calcul include Finlanda (1,6 la sută), Italia (2,1 la sută) și Letonia (2,1 la sută), Danemarca (1,1 la sută) fiind considerată caz excepțional potrivit Raportului de Convergență 2024 al BCE.

sub 4 puncte procentuale, de la 5,3 puncte procentuale la finalul anului 2023. În schimb, poziția României în clasamentul regional s-a modificat, în condițiile în care Republica Cehă, Croația, Slovacia și Polonia înregistrează la finalul primului semestru a.c. deviații de aproximativ două puncte procentuale. Poziția cea mai favorabilă este deținută în continuare de Bulgaria, cu un decalaj de 1,3 puncte procentuale, în timp ce Ungaria consemnează o deviație a ratei inflației similară cu cea a țării noastre.

În acest context, procesul de convergență nominală al României a continuat să fie grevat de deviații notabile, cu excepția cursului de schimb care s-a menținut ca principală ancoră de macrostabilitate. În rest, evoluțiile derapajelor au fost mixte. Situațiile ratei inflației și ratei dobânzilor pe termen lung s-au ameliorat, în timp ce poziția finanțelor publice s-a deteriorat. Amplitudinea evoluțiilor a fost însă mai puțin favorabilă în termenii diferențialelor față de media zonei euro comparativ cu deviațiile față de valorile de referință corespunzătoare ale criteriilor de la Maastricht (a se vedea Tabelul 4.2).

Tabel 4.2. Evoluția deviațiilor de la valorile de referință și nivelurile medii înregistrate în zona euro

Indicatori convergență	dec.18	dec.19	dec.20	dec.21	dec.22	mar.23	iun.23	sep.23	dec.23	mar.24	iun.24
Deviația ratei inflației*	1,9	2,0	1,8	1,9	2,7	4,7	4,9	5,4	5,3	4,9	3,9
Diferențial inflație față de zona euro	2,3	2,7	2,0	1,5	3,6	4,4	4,2	4,2	4,3	4,2	4,1
Deviația ratei dobânzii pe termen lung*	0,8	1,1	1,2	1,1	3,8	3,2	2,7	2,0	1,5	1,5	0,8
Diferențial dobândă față de zona euro	3,6	4,1	3,8	3,6	5,6	5,4	4,7	4,0	3,6	3,3	3,3
Cursul de schimb față de euro (apreciere/deprecieri procentuală)	0,6	0,3	-0,2	0,0	1,0	1,4	2,1	2,6	2,6	2,6	2,6
	-3,3	-3,0	-4,6	-3,7	-1,6	-1,2	-1,1	-0,6	-0,6	-0,6	-0,7
Soldul bugetului consolidat (%PIB)**	-2,9	-4,5	-9,3	-7,2	-6,3	-6,3	-6,8	-6,6	-6,6	-6,8	n.a
Diferențial sold bugetar față de zona euro	-2,5	-3,7	-2,1	-1,8	-2,7	-2,6	-2,8	-2,7	-3,0	-3,3	n.a.
Datoria publică (%PIB)	34,7	35,3	46,7	48,5	47,5	49,4	48,6	49,3	48,8	51,6	n.a.
Diferențial datorie publică față de zona euro	-51,1	-48,9	-50,2	-46,7	-43,7	-41,7	-42,1	-41	-41	-37,1	n.a.

* față de valoarea de referință corespunzătoare

** medie mobilă pe ultimele 4 trimestre

Corecțiile notabile ale deviațiilor ratei inflației și ratei dobânzii pe termen lung au fost însoțite de ajustări marginale ale diferențialului față de media zonei euro. În plus, derapajele deficitului bugetar și ale îndatorării publice au fost mai mari prin raportare la media zonei euro decât față de valorile de referință. Astfel, în timp ce deficitul bugetar a crescut cu 0,5 puncte procentuale în T1 2024 față de T1 2023 (de la 6,3 la sută din PIB la 6,8 la sută din PIB), diferențialul soldului bugetar față de media zonei euro s-a adâncit cu 0,7 puncte procentuale (de la -2,6 puncte procentuale la -3,3 puncte procentuale). Totodată, în timp ce rezerva de îndatorare publică față de pragul de 60 la sută din PIB s-a erodat cu 2,2 puncte procentuale în perioada T1 2023 – T12024 (de la 10,6 puncte procentuale la 8,4 puncte procentuale), diferențialul față de media zonei euro s-a contractat cu 4,6 puncte procentuale (de la -41,7 puncte procentuale la -37,1 puncte procentuale).

Contorul deviațiilor de la valorile de referință corespunzătoare consemnează extinderea perioadelor de abatere de la exigențele criteriilor de la Maastricht, după cum urmează: (i) 27 trimestre consecutive de depășire a limitei în cazul criteriului privind rata dobânzii, (ii) 25 în cazul ratei inflației, și (iii) 22 pentru soldul bugetar.

Revenirea indicatorilor de convergență nominală în limitele prevăzute de criteriile de la Maastricht este improbabilă în următorii câțiva ani.

Perspectivile revenirii acestor indicatori la niveluri compatibile cu exigențele criteriilor de la Maastricht depășesc în continuare orizontul uzual de prognoză, potrivit celor mai recente proiecții economice ale CE. Astfel, estimarea privind rata inflației pentru finalul anului 2025, respectiv 4,0 la sută, indică menținerea unei deviații pozitive semnificative față de valoarea de referință corespunzătoare (3,3 la sută), în timp ce perspectivele pe termen mediu privind soldul bugetar arată lărgirea dezechilibrului finanțelor publice, până la -7 la sută din PIB la finalul orizontului de prognoză. Pe acest fond, îndatorarea guvernamentală este prognozată să ajungă la 54 la sută din PIB la finalul anului 2025, iar riscurile la adresa sustenabilității datoriei publice apar ridicate pe termen mediu⁹².

În ansamblul statelor UE se remarcă o tendință de atenuare a deficitului bugetar ca pondere în PIB pe parcursul perioadei dintre anii 2021 și 2023.

Pentru statele care au înregistrat excedente bugetare anterior declanșării pandemiei se evidențiază tendința de redresare semnificativă a deficitului bugetar pe parcursul anilor 2021 și 2022, unele dintre acestea revenind chiar la excedent începând cu anul 2023.

5. Evoluția deficitelor bugetare și datoriei guvernamentale după criza pandemică în statele Uniunii Europene⁹³

5.1. Evoluția deficitelor bugetare

În anul 2019, anterior declanșării crizei pandemice, aproximativ două treimi dintre statele UE au înregistrat poziții bugetare excedentare⁹⁴. Pe fondul reducerii dramatice a activității economice din anul 2020, poziția bugetară a înregistrat o deteriorare pentru toate statele din cadrul UE, avansând sau trecând în teritoriu negativ, cu excepția Danemarcei, în cazul căreia veniturile bugetare s-au menținut aproximativ în linie cu cheltuielile. În ansamblul statelor UE se remarcă o tendință de atenuare a deficitului bugetar ca pondere în PIB pe parcursul perioadei dintre anii 2021 și 2023. Conform celor mai recente prognoze elaborate de CE în ediția din primăvara anului 2024 (CE, 2024), doar pentru patru state sunt estimate excedente bugetare pentru perioada 2024-2025. Valorile ponderii în PIB a soldurilor bugetare pentru UE, zona euro și statele membre ale UE pentru perioada 2019-2023, precum și proiecțiile elaborate pentru perioada 2024-2025 de către Comisia Europeană în primăvara anului 2024 sunt prezentate detaliat în Tabelul 5.1. de la finalul acestui capitol.

Pentru statele care au înregistrat excedente bugetare anterior declanșării pandemiei se evidențiază tendința de redresare semnificativă a deficitului bugetar pe parcursul anilor 2021 și 2022, unele dintre acestea revenind chiar la excedent începând cu anul 2023.

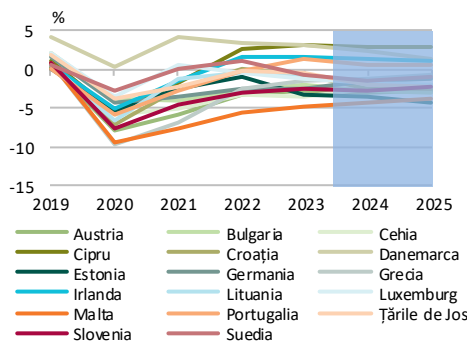
⁹² În condiții de *no policy change* se estimează că datoria guvernamentală va crește rapid, de la aproximativ 51 la sută din PIB în 2024 la aproximativ 103 la sută din PIB în 2034. Această proiecție a CE presupune că deficitul primar structural crește de la 4,0 la sută din PIB în 2023 la 4,4 la sută din PIB în 2024 și rămâne la acel nivel (excluzând modificările costului îmbătrânirii) pe parcursul perioadei de proiecție. Factorii de creștere a riscului sunt legați de majorarea recentă a ratelor dobânzilor, ponderea datoriei deținute de nerezidenți, denominarea în valută a datoriei, și poziția investițională internațională netă negativă a țării. În plus, piața muncii din România continuă să se confrunte cu provocări semnificative. Îmbătrânirea populației, emigrația și mobilitatea scăzută a forței de muncă în interiorul țării reduc oferta de muncă. În pofida îmbunătățirilor recente, ratele de ocupare și de activitate rămân sub mediile UE. Penuria de forță de muncă și de competențe rămân o provocare presantă pentru piața muncii. Creșterile ridicate ale salariului minim peste inflație și majorarea productivității au continuat în 2023, stimulând creșterea generală a salariilor, cu potențiale consecințe negative asupra persistenței inflației și a competitivității externe.

⁹³ Analiza este realizată folosind datele disponibile până la data de 19 iunie 2024.

⁹⁴ Conform metodologiei europene, deficitul/excedentul bugetar reprezintă necesarul/capacitatea net/ă de finanțare a sectorului administrației publice și sub-sectoarelor acestuia și este calculat ca diferența dintre veniturile și cheltuielile acestui sector.

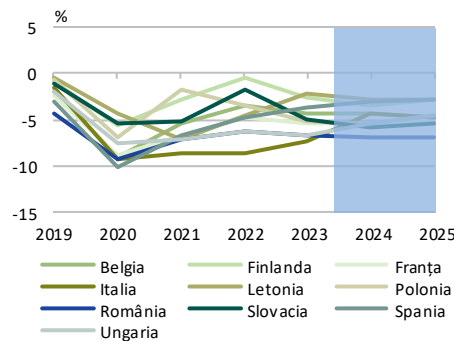
Conform evaluărilor elaborate de CE în ediția din primăvara anului 2024 a prognozelor economice, în cazul Ciprului, Danemarcei, Irlandei și Portugaliei, ponderea în PIB a excedentului bugetar este anticipată a se restrânge pe parcursul anilor 2024 și 2025 comparativ cu anul 2023 (Grafic 5.1).

Grafic 5.1. Ponderea în PIB a soldului bugetar în statele cu surplus în anul anterior pandemiei

Notă: Zona hașurată reprezintă prognozele CE.
Sursa: Eurostat, Ameco ediția de primăvară 2024

Grafic 5.2. Ponderea în PIB a soldului bugetar în statele cu deficit în anul anterior pandemiei

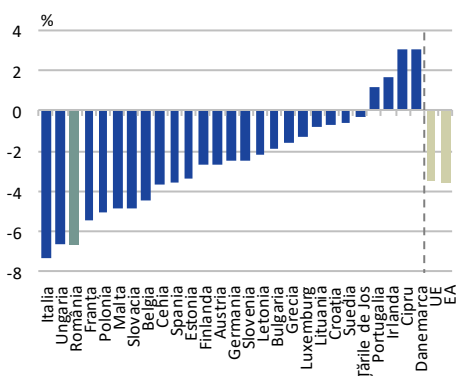

Notă: Zona hașurată reprezintă prognozele CE.
Sursa: Eurostat, Ameco ediția de primăvară 2024

În cazul statelor care în anul anterior declanșării pandemiei se aflau în situația existenței unui deficit bugetar, se remarcă în general doar o restrângere parțială ca pondere în PIB în perioada 2021-2023.

În cazul statelor care în anul anterior declanșării pandemiei se aflau în situația existenței unui deficit bugetar, se remarcă în general doar o restrângere parțială ca pondere în PIB în perioada 2021-2023. Conform aceluiași evaluări ale CE, în marea majoritate a statelor din acest grup, ponderea în PIB a deficitului bugetar în perioada 2024-2025 este anticipată a fi chiar mai accentuată decât anterior declanșării crizei pandemice (Grafic 5.2). Comisia Europeană a propus în data de 19 iunie 2024 deschiderea procedurii de deficit excesiv (engl. *excessive deficit procedure* – EDP) pentru neîndeplinirea criteriului privind deficitul bugetar din cadrul Tratatului UE în anul 2023 și în perspectiva evoluțiilor viitoare preconizate pentru Belgia, Franța, Italia, Malta, Polonia, Slovacia și Ungaria. Pentru România a fost deschisă procedura EDP în anul 2020,

Grafic 5.3. Ponderea în PIB a soldului bugetar în statele UE în anul 2023

Sursa: Eurostat

Comisia Europeană constatând și că România nu a luat măsuri eficace pentru restabilirea situației.⁹⁵

Pentru anul 2023, cele mai recente date publicate de Eurostat arată că ponderea în PIB a deficitului bugetar în ansamblul UE s-a situat la nivelul de 3,5 la sută. Valoarea acestui indicator a rămas aproximativ neschimbată comparativ cu anul anterior, inclusiv pe seama unei creșteri economice mai puțin intense reflectată și în veniturile bugetare. România a înregistrat în această

⁹⁵ <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/excessive-deficit-procedure/#2024>

Pentru anul 2023, cele mai recente date publicate de Eurostat arată că ponderea în PIB a deficitului bugetar în ansamblul UE a rămas aproximativ neschimbată comparativ cu anul anterior, inclusiv pe seama unei creșteri economice mai reduse.

România a înregistrat în anul 2023 unul dintre deficiturile bugetare cele mai mari ca pondere în PIB din cadrul UE.

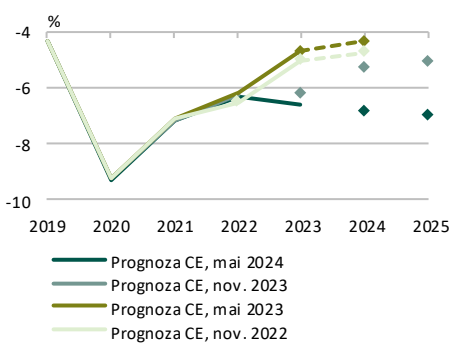
Cea mai recentă rundă a proiecțiilor elaborate de CE pentru România indică o adâncire a ponderii deficitului bugetar în PIB față de anul 2023, până la 6,9 la sută în anul 2024, urmând să se degradeze marginal în anul 2025, până la 7 la sută.

perioadă unul dintre deficiturile bugetare cele mai mari ca pondere în PIB din cadrul Uniunii (6,6 la sută), fiind depășită doar de Italia și Ungaria (Grafic 5.3).

În ceea ce privește România, aceasta consemna în anul 2019 o pondere în PIB a deficitului bugetar peste limita stabilită în Pactul de Stabilitate și Creștere privind existența unui deficit bugetar excesiv. În anul 2020 ponderea în PIB a deficitului bugetar a înregistrat o deteriorare mai accentuată pentru România (până la -9,3 la sută) comparativ cu UE în ansamblu (până la -6,7 la sută), în principal pe seama adâncirii rapide a deficitului bugetar în condițiile în care scăderea economică a fost mai accentuată în cazul UE. Deși pe parcursul anilor 2021 și 2022 a avut loc o diminuare a ponderii în PIB a deficitului bugetar, în anul 2023 acest indicator s-a deteriorat.

În ceea ce privește evoluția poziției bugetare pentru anul 2024 în cazul României, prognozele CE elaborate începând din primăvara anului 2023 și până în primăvara anului 2024 au devenit tot mai pesimiste, indicând deficite bugetare tot mai accentuate. Cea mai recentă rundă a proiecțiilor elaborate de CE indică o adâncire a ponderii deficitului bugetar în PIB față de anul 2023, până la 6,9 la sută în anul 2024, urmând să se degradeze marginal în anul 2025, până la 7 la sută (Grafic 5.4).

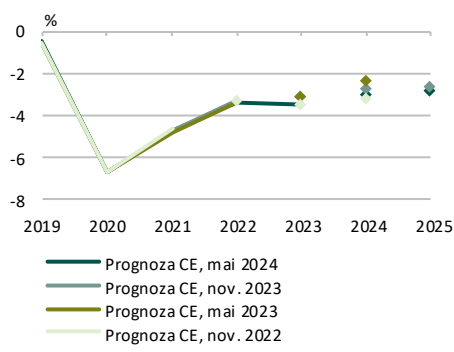
Grafic 5.4. Ponderea în PIB a deficitului bugetar în cazul României și prognozele CE

Notă: Romburile reprezintă prognozele CE.

Sursa: Ameco

Grafic 5.5. Ponderea în PIB a deficitului bugetar în cazul UE și prognozele CE

Notă: Romburile reprezintă prognozele CE

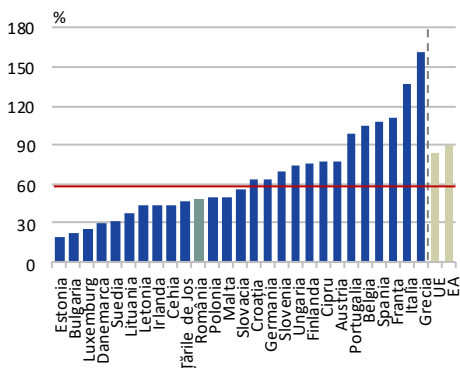
Sursa: Ameco

Pentru UE în ansamblu, revizuirile succesive ale prognozei referitoare la ponderea în PIB a deficitului bugetar pentru anii 2024 și 2025 sunt mai puțin ample comparativ cu cazul României. Pentru anul 2024 este anticipată continuarea reducerii ponderii în PIB a deficitului bugetar al UE începută în anii anteriori, iar pentru anul 2025 se preconizează menținerea la un nivel relativ constant (Grafic 5.5).

5.2. Evoluția datoriilor guvernamentale

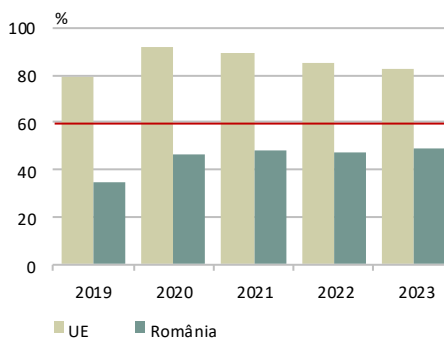
Pentru anul 2023 cele mai recente date publicate de Eurostat indică situarea datoriei guvernamentale⁹⁶ în UE la nivelul de 82,9 sută din PIB, fiind cu aproximativ 2 puncte procentuale mai jos decât valoarea din anul 2022⁹⁷.

Grafic 5.6. Ponderea în PIB a datoriei publice guvernamentale în statele UE în anul 2023

Sursa: Eurostat

Grafic 5.7. Ponderea în PIB a datoriei publice guvernamentale în UE și România în perioada 2019-2023

Sursa: Eurostat

Pentru anul 2023 cele mai recente date publicate de Eurostat indică situarea datoriei guvernamentale în UE la nivelul de 82,9 sută din PIB, ușor mai redus decât valoarea din anul 2022.

România a continuat să facă parte și în anul 2023 din grupul statelor cu o pondere relativ redusă a datoriei guvernamentale în PIB, chiar dacă acest indicator s-a majorat comparativ cu anul precedent.

România a continuat să facă parte din grupul statelor cu o pondere relativ redusă a datoriei guvernamentale în PIB în anul 2023, chiar dacă acest indicator s-a majorat cu aproximativ 1,5 puncte procentuale față de anul anterior până la 48,8 la sută. Valoarea ponderii în PIB a datoriei guvernamentale s-a menținut și în anul 2023 sub valoarea reper de 60 la sută conform criteriului de la Maastricht (Grafic 5.6).

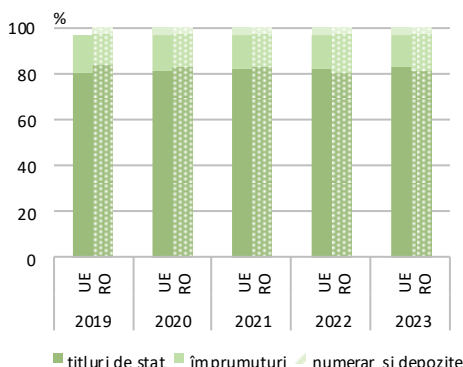
Ponderea în PIB a datoriei guvernamentale a înregistrat un salt semnificativ în cazul României în anul declanșării pandemiei, după care panta de creștere s-a aplatizat. Aceasta este o situație divergentă de cea a UE în ansamblu, în cazul căreia, după creșterea semnificativă din anul 2020, a urmat o perioadă în care ponderea în PIB a datoriei guvernamentale s-a înscris pe o pantă descendentă, către valorile înregistrate anterior pandemiei (Grafic 5.7). Stocul de datorie guvernamentală în cazul României s-a dublat în anul 2023 comparativ cu anul premergător izbucnirii pandemiei (de la aproximativ 78 miliarde euro în anul 2019, la aproximativ 157 miliarde euro în anul 2023).

Din punctul de vedere al compoziției pe tipuri de instrumente a datoriei guvernamentale, structura în cazul României este foarte apropiată de cea a UE în ansamblu, titlurile de stat deținând cota cea mai importantă în total. Ponderea acestor instrumente a rămas peste 80 la sută în perioada 2019-2023 (Grafic 5.8).

⁹⁶ Conform metodologiei europene, pe baza căreia se calculează încadrarea în criteriul de la Maastricht, datoria guvernamentală (datoria administrației publice centrale și locale) reprezintă datoria brută, consolidată intra și între sub-sectoarele administrației publice.

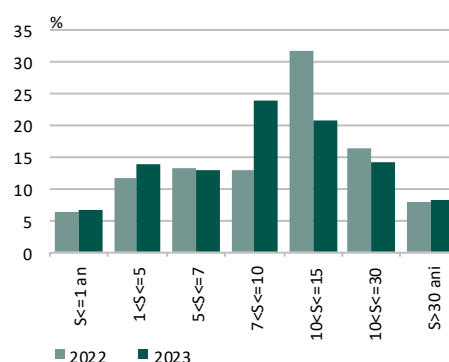
⁹⁷ Evoluția unor aspecte ale datoriilor publice de pe parcursul celor două decenii începând cu anul 2003 pentru România și celorlalte state din UE a fost prezentată în ediția nr. 15 a acestui Raport.

Grafic 5.8. Structura pe instrumente a datoriei guvernamentale în România și UE

Sursa: INS, calcule BNR

Grafic 5.9. Structura pe scadențe a datoriei guvernamentale în România în anii 2022 și 2023

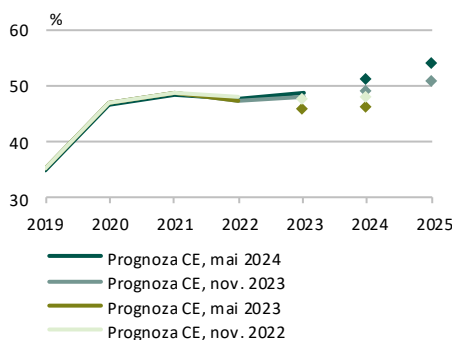
Sursa: Eurostat

Referitor la România, prognozele succesive elaborate de CE începând din primăvara anului 2023 tind să indice valori tot mai ridicate ale ponderii în PIB a datoriei guvernamentale pentru perioada cuprinsă între anii 2023 și 2025, în linie și cu proiecțiile tot mai pesimiste referitoare la evoluția deficitul bugetar pentru aceeași perioadă.

În ceea ce privește structura datoriei guvernamentale pe scadențe, pentru România în anul 2023 ponderea cea mai importantă a fost deținută de datoria cu maturități cuprinse între 7 și 10 ani, remarcându-se o modificare comparativ cu anul 2022, când partea ce mai mare a fost reprezentată de datoria cu maturități între 10 și 15 ani (Grafic 5.9).

Referitor la România, prognozele succesive elaborate de CE începând din primăvara anului 2023 tind să indice valori tot mai ridicate ale ponderii în PIB a datoriei guvernamentale pentru perioada cuprinsă între anii 2023 și 2025, în linie și cu proiecțiile tot mai pesimiste referitoare la evoluția deficitul bugetar pentru aceeași perioadă (Grafic 5.10). Este de remarcat că pentru UE în ansamblu, revizuirile succesive ale proiecțiilor acestui indicator sunt, comparativ, de amploare mai redusă decât cele din cazul României (Grafic 5.11).

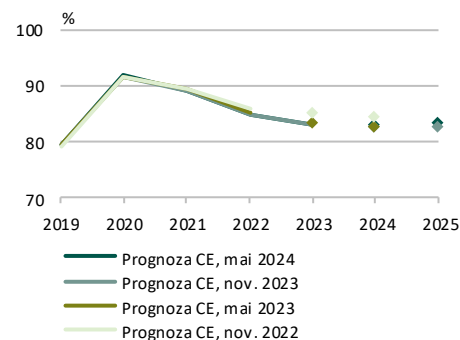
Grafic 5.10. Ponderea în PIB a datoriei publice guvernamentale în cazul României și prognozele CE

Notă: Romburile reprezintă prognozele CE.

Sursa: Ameco

Grafic 5.11. Ponderea în PIB a datoriei publice guvernamentale în cazul UE și prognozele CE

Notă: Romburile reprezintă prognozele CE.

Sursa: Ameco

Tabel 5.1. Ponderea în PIB a soldului bugetar în statele UE

	2019	2020	2021	2022	2023	2024*	2025*
Belgia	-2,0	-9,0	-5,4	-3,6	-4,4	-4,4	-4,7
Bulgaria	2,1	-3,8	-3,9	-2,9	-1,9	-2,8	-2,9
Cehia	0,3	-5,8	-5,1	-3,2	-3,7	-2,4	-1,9
Danemarca	4,1	0,3	4,1	3,3	3,1	2,4	1,4
Germania	1,5	-4,3	-3,6	-2,5	-2,5	-1,6	-1,2
Estonia	0,1	-5,4	-2,5	-1,0	-3,4	-3,4	-4,3
Irlanda	0,5	-5,0	-1,5	1,7	1,7	1,3	1,2
Grecia	0,8	-9,8	-7,0	-2,5	-1,6	-1,2	-0,8
Spania	-3,1	-10,1	-6,7	-4,7	-3,6	-3,0	-2,8
Franța	-2,4	-8,9	-6,6	-4,8	-5,5	-5,3	-5,0
Croația	0,2	-7,2	-2,5	0,1	-0,7	-2,6	-2,6
Italia	-1,5	-9,4	-8,7	-8,6	-7,4	-4,4	-4,7
Cipru	0,9	-5,7	-1,8	2,7	3,1	2,9	2,9
Letonia	-0,5	-4,4	-7,2	-4,6	-2,2	-2,8	-2,9
Lituania	0,5	-6,5	-1,1	-0,6	-0,8	-1,8	-2,2
Luxemburg	2,2	-3,4	0,5	-0,3	-1,3	-1,7	-1,9
Ungaria	-2,0	-7,6	-7,2	-6,2	-6,7	-5,4	-4,5
Malta	0,8	-9,4	-7,6	-5,5	-4,9	-4,3	-3,9
Țările de Jos	1,8	-3,7	-2,2	-0,1	-0,3	-2,0	-2,1
Austria	0,6	-8,0	-5,8	-3,3	-2,7	-3,1	-2,9
Polonia	-0,7	-6,9	-1,8	-3,4	-5,1	-5,4	-4,6
Portugalia	0,1	-5,8	-2,9	-0,3	1,2	0,4	0,5
România	-4,3	-9,3	-7,2	-6,3	-6,6	-6,9	-7,0
Slovenia	0,7	-7,6	-4,6	-3,0	-2,5	-2,8	-2,2
Slovacia	-1,2	-5,3	-5,2	-1,7	-4,9	-5,9	-5,4
Finlanda	-0,9	-5,6	-2,8	-0,4	-2,7	-3,4	-2,8
Suedia	0,5	-2,8	0,0	1,2	-0,6	-1,4	-0,9
UE	-0,4	-6,7	-4,7	-3,4	-3,5	-3,0	-2,9
Zona euro	-0,5	-7,0	-5,2	-3,7	-3,6	-3,0	-2,8

*) valorile pentru anii 2024 și 2025 reprezintă proiecțiile Comisiei Europene din runda de primăvară a anului 2024

Sursa: Eurostat, AMECO

PARTEA 3: SECTORUL FINANCIAR

6. Sectorul financiar

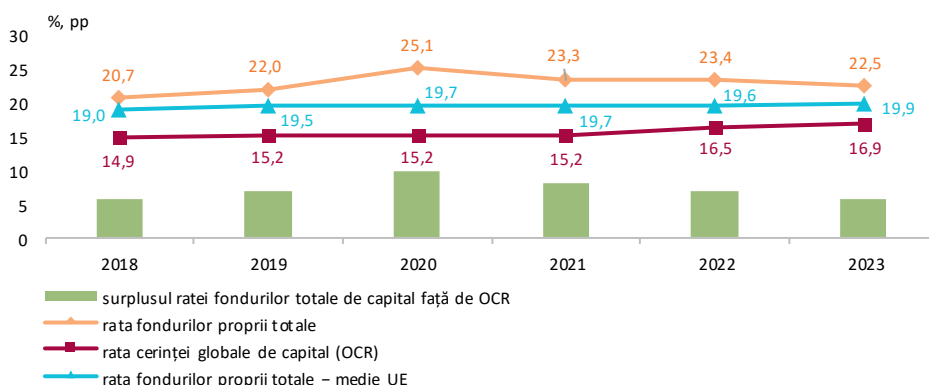
6.1. Evoluția sectorului bancar

Principalii indicatori prudențiali ai sectorului bancar românesc se mențin în categoria de risc scăzut conform ABE, majoritatea înregistrând valori mai bune comparativ cu media UE.

Traversarea fazei descendente a ciclului financiar atât în cazul economiei românești, cât și a celei europene și globale, în contextul unui mediu internațional marcat de tensiuni geopolitice în creștere și incertitudini cu privire la evoluția economică și a procesului dezinflaționist, reclamă menținerea unui nivel adecvat al rezilienței sectorului bancar, condițiile financiare mai restrictive și situația economică mai puțin favorabilă, ce caracterizează, în general, această fază a ciclului, fiind de natură a genera dificultăți financiare în special pentru debitorii cu un grad mai mare de îndatorare.

Sectorul bancar românesc continuă să înregistreze un nivel al solvabilității superior mediei europene. Rata fondurilor proprii totale se situează la 22,5 la sută, conform datelor preliminare la decembrie 2023⁹⁸, cu 5,6 puncte procentuale peste cerința globală de capital și cu aproximativ 2,5 puncte procentuale față de media UE (Grafic 6.1).

Grafic 6.1. Evoluția ratei fondurilor proprii și a cerinței globale de capital

Sursa: BNR

Se manifestă evoluții care pledează pentru continuarea procesului de consolidare a sectorului bancar, în linie cu evoluțiile similare pe plan european și internațional.

Băncile de importanță sistemică au înregistrat o îmbunătățire a nivelului de capitalizare la finalul anului 2023 comparativ cu anul anterior (22,5 la sută de la 21,8 la sută), inclusiv pe fondul repartizării unei părți importante a profiturilor abținute în direcția majorării fondurilor proprii.

Aceste evoluții survin în contextul continuării procesului de înăsprire a politicii macroprudențiale început la finalul crizei pandemice, dar și al finalizării perioadei de tranziție pentru îndeplinirea cerințelor cadrului european privind redresarea și rezoluția instituțiilor de credit (BRRD2⁹⁹). Începând cu octombrie 2023, amortizorul anticiclic de capital a fost majorat cu 0,5 puncte procentuale, la 1 la sută, conform *Recomandării CNSM nr. R/4/2022 privind amortizorul anticiclic de capital în România*.

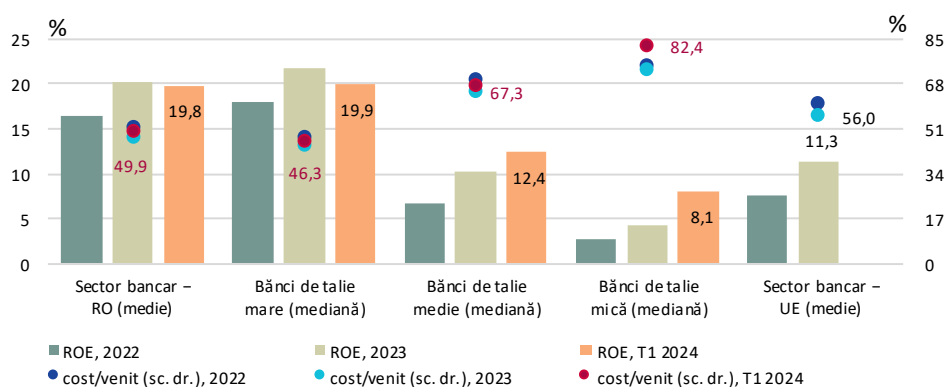
⁹⁸ Conform situațiilor financiare neauditate.

⁹⁹ Directiva (UE) 879/2019 a Parlamentului European și a Consiliului de modificare a Directivei 2014/59/UE în ceea ce privește capacitatea de absorbție a pierderilor și de recapitalizare a instituțiilor de credit și a firmelor de investiții și a Directivei 98/26/CE.

Situația solvabilității băncilor a fost susținută de evoluțiile pozitive din ultimii ani ale profitabilității în condițiile unui nivel ridicat al ratei dobânzii, precum și de ratele mai mari de reținere a profitului. Indicatorii de profitabilitate au consemnat valori în creștere în cea mai mare parte a anului 2023, principalii factori fiind majorarea veniturilor nete din dobânzi (+20 la sută) și scăderea cheltuielilor nete din ajustările pentru deprecierea de active (-32 la sută).

Evoluțiile sunt însă puternic eterogene la nivel individual (Grafic 6.2). În primul trimestru al anului 2024, băncile mari, spre deosebire de cele de talie medie și mică, au înregistrat o reducere a ratei rentabilității capitalului ca urmare a majorării mai alerte a capitalului comparativ cu dinamica profitului. De asemenea, eficiența operațională s-a îmbunătățit în cazul băncilor mari, indicatorul cost/venit reducându-se la finalul anului 2023 sub pragul de 50 la sută, ceea ce indică un risc scăzut conform Autorității Bancare Europene, în timp ce, în cazul băncilor de talie medie și mică, indicatorul s-a menținut în categoria de risc ridicat (peste valoarea de 60 la sută). Aceste vulnerabilități pledează pentru continuarea procesului de consolidare a sectorului bancar, în linie cu evoluțiile similare pe plan european și internațional.

Grafic 6.2. Indicatorii de profitabilitate în funcție de mărimea băncilor

Sursa: BNR

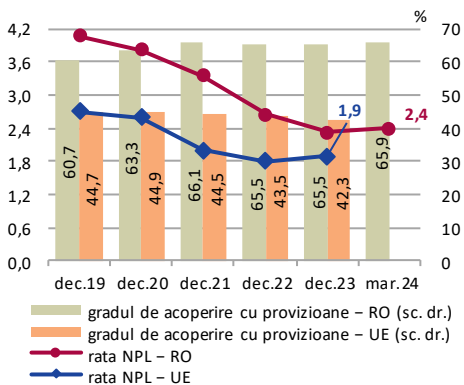
În perioada următoare, este posibil să asistăm la o temperare a ritmului de creștere a profitului instituțiilor de credit ca urmare a continuării procesului de schimbare a structurii finanțării către resurse cu un cost mai ridicat (datorită migrării depozitelor la vedere către cele la termen, ponderea depozitelor la termen în total ajungând la 50 la sută în martie 2024), precum și al creșterii costurilor generate de tranziția modelelor de afaceri la noul mediu caracterizat de un grad mai mare de integrare digitală și orientat într-o mai mare măsură către soluționarea problemelor de mediu, de guvernanță și a celor sociale.

Sondajul derulat de BNR la sfârșitul anului 2023 privind evoluțiile și perspectivele procesului de digitalizare a arătat un progres important al instituțiilor de credit locale în ceea ce privește digitalizarea serviciilor bancare, precum și în îmbunătățirea abilităților personalului în acest sens. Investițiile sectorului bancar sunt, în prezent, relativ reduse (770 de milioane de lei în anul 2023) și distribuite eterogen la nivelul sectorului, băncile mari și medii fiind mai implicate în dezvoltarea acestui domeniu. Procesul de digitalizare

Rata de neperformanță a consemnat o creștere ușoară în primul trimestru din anul 2024, iar estimările probabilității de nerambursare pentru un orizont de un an indică o deteriorare moderată a calității portofoliului de credit.

contribuie, însă, și la o creștere tot mai mare a relevanței riscului cibernetic pentru instituțiile financiare. Până în prezent nu au fost înregistrate pierderi semnificative ale băncilor ca urmare a atacurilor cibernetice, dar sunt necesare continuarea eforturilor de creștere a rezilienței operaționale având în vedere și intrarea în aplicare a cerințelor cadrului european de reglementare începând cu 17 ianuarie 2025 (*Digital Operational Resilience Act, DORA*¹⁰⁰).

Grafic 6.3. Rata creditelor neperformante și gradul de acoperire cu provizioane

Sursa: BNR, ABE

Un alt factor care ar putea influența evoluția profitului instituțiilor de credit în perioada următoare este riscul de credit. Calitatea portofoliului de credite a consemnat o ușoară deteriorare în primele trei luni ale anului 2024 (Grafic 6.3), rata creditelor neperformante înregistrând o creștere cu aproximativ 0,1 puncte procentuale la 2,4 la sută, în timp ce ponderea creditelor aflate în stadiul 2 de depreciere conform IFRS 9 în total credite s-a menținut la un nivel similar celui observat la finalul anului 2023 (13,5 la sută). Gradul de acoperire cu

provizioane se situează la valori superioare mediei UE, atât în ceea ce privește creditele neperformante (65,9 la sută în martie 2024), cât și creditele aflate în stadiul 2 de depreciere (9,5 la sută), indicând o capacitate bună de absorbție a pierderilor viitoare ce ar putea fi generate de aceste portofolii de credit.

Analiza riscului de credit la nivelul portofoliului companiilor nefinanciare arată o deteriorare mai pronunțată în cazul firmelor din sectoarele industriei extractivă, utilități și agricultură. În cazul ultimului sector menționat, deteriorarea s-a datorat acumulării de întârzieri la plata ratelor de credit mai mari de 90 de zile (+13 la sută). În cazul firmelor din sectorul IT, deteriorarea a fost una redusă în pofida faptului că băncile au înscris un volum cu 28 la sută mai mare în categoria de credite în improbabilitate de neplată. Astfel, rata NPL pentru firmele din sectorul IT a crescut la 5,7 la sută în martie 2024 (+0,6 puncte procentuale comparativ cu decembrie 2023), iar stocul de credite neperformante a înregistrat un avans de 4 la sută în aceeași perioadă.

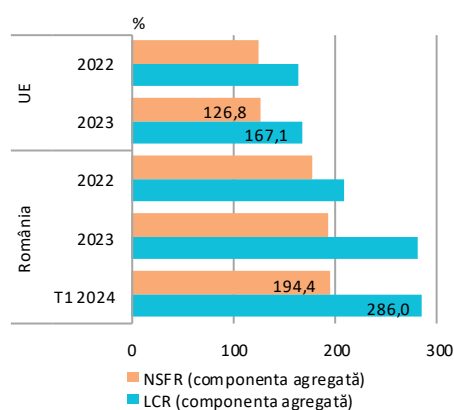
În cazul creditelor acordate populației, introducerea unor cerințe mai stricte privind gradul de îndatorare începând cu ianuarie 2019 a contribuit semnificativ la reducerea riscului de credit, debitorii cu grad mai mare de îndatorare consemnând în prezent un nivel mai mare de neperformanță. Astfel, gradul median de îndatorare pentru creditele nou acordate era de 35 la sută în cazul creditelor de consum și de 36 la sută în cazul creditelor ipotecare în martie 2024, valori cu aproximativ 10 puncte procentuale mai mici comparativ cu cele observate în ianuarie 2018.

¹⁰⁰ Regulamentul (UE) 2554/2022 al Parlamentului European și al Consiliului privind reziliența operațională digitală a sectorului financiar și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 1060/2009, (UE) nr. 648/2012, (UE) nr. 600/2014, (UE) nr. 909/2014 și (UE) 2016/1011

Estimările privind probabilitatea de nerambursare pentru un orizont de un an indică o creștere moderată a riscului de credit atât pentru portofoliul de credite acordate companiilor, cât și pentru creditele de consum și ipotecare acordate populației.

Poziția lichidității sectorului bancar se menține pe o tendință ascendentă, dar ritmul de creștere s-a temperat.

Grafic 6.4. Indicatorii de lichiditate LCR și NSFR

Sursa: BNR, ABE

Sectorul bancar românesc a continuat tendința de îmbunătățire a poziției lichidității și în primul trimestru din anul 2024, dar într-un ritm mai temperat comparativ cu cel observat pe parcursul anului 2023 (Grafic 6.4). Astfel, indicatorul de acoperire a necesarului de lichiditate (*Liquidity Coverage Ratio*, LCR) s-a majorat la 286 la sută (+5,4 puncte procentuale față de decembrie 2023, comparativ cu +18 puncte procentuale, modificarea trimestrială medie din anul 2023). Similar, indicatorul privind finanțarea stabilă netă (*Net Stable Funding Ratio*, NSFR) a urcat la

194,4 la sută în martie 2024 (+0,9 puncte procentuale, comparativ cu media trimestrială de +4 puncte procentuale din anul 2023).

Evoluțiile pozitive ale indicatorilor de lichiditate au fost determinate de modificări ale pozițiilor bilanțiere. Astfel, în primul trimestru al anului 2024, creșterea activului total al sectorului bancar la 872 miliarde lei s-a datorat în special creșterii expunerilor față de sectorul guvernamental și față de banca centrală și a fost finanțată în principal prin depozite de tip retail. Mai mult, indicatorul credite/depozite (*loan to deposit ratio*, LTD) a continuat evoluția descendentă din ultimii ani, ajungând la 66 la sută în martie 2024 pe fondul unui ritm mai modest de creștere al creditului acordat sectorului privat (1,8 la sută), ponderea acestuia în total activ scăzând la 44,5 la sută.

Ca și în cazul poziției solvabilității, indicatorii de lichiditate se situează mult peste valorile medii observate la nivel european (167 la sută și, respectiv 127 la sută, decembrie 2023). De asemenea, băncile sistemice înregistrează o poziție a lichidității mai bună comparativ cu celelalte bănci, având o pondere mai mare a activelor lichide în total active, o contribuție mai redusă a ieșirilor de lichiditate estimate în cazul unui șoc de lichiditate (pe un orizont de 30 de zile) și o pondere mai mare a depozitelor de tip retail considerate mai stabile.

6.2. Finanțarea companiilor nefinanciare din România

Companiile din România se finanțează preponderent din surse interne, împrumuturi de la acționari și parteneri comerciali, în timp ce creditarea de la instituții financiare specializate este folosită doar într-o mică măsură. Conform *Sondajului privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România*, ediția iunie 2023¹⁰¹, 70 la sută dintre companii au apelat la reinvestirea profitului și/sau vânzarea de active din patrimoniul firmei pentru acoperirea nevoilor de finanțare a operațiunilor zilnice și investițiilor,

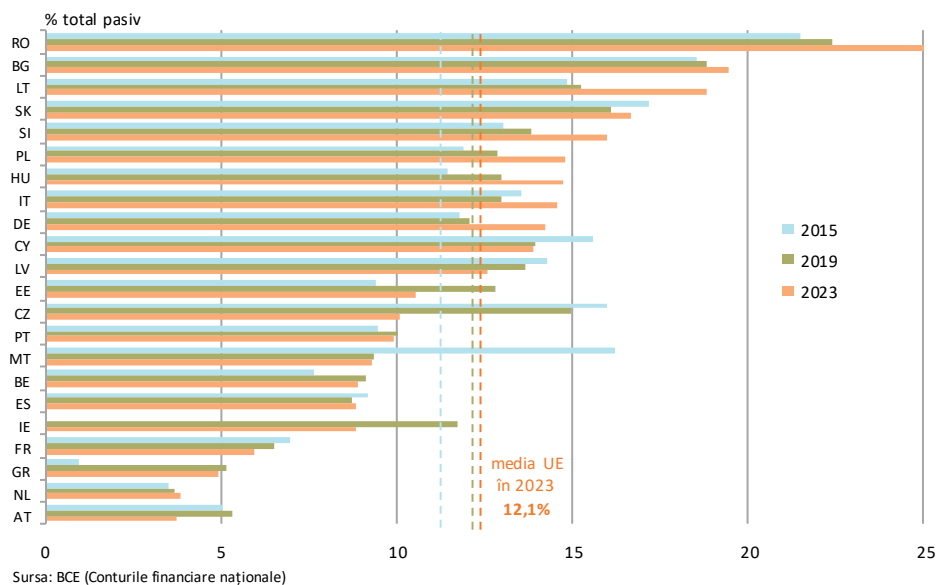
¹⁰¹ <https://www.bnr.ro/DocumentInformation.aspx?idInfoClass=15748&idDocument=43096&directLink=1>

Cele mai utilizate surse de finanțare de către firmele românești sunt resursele interne, creditele de la acționari și datoriile comerciale.

în creștere de la 62 la sută în medie în perioada pandemică (2020-2021). De asemenea, aproximativ o cincime din firme (23 la sută) au utilizat credite de la acționari, în scădere față de valoarea înregistrată în primul an al pandemiei COVID-19 (28 la sută), dar similar valorii observate în al doilea an (23 la sută, în 2023).

A treia sursă de finanțare semnalată de firme, creditele comerciale, reprezintă o treime din datoria totală a companiilor nefinanciare, respectiv un sfert din totalul pasivului (conform datelor aferente anului 2022). În general, gradul de utilizare al creditelor comerciale poate varia substanțial pe parcursul unui ciclu economic, firmele fiind mai interesate de acest tip de finanțare în perioadele cu rate mai mari de dobândă, în timp ce pe perioada crizelor financiare utilizarea acestora poate scădea semnificativ ca urmare a creșterii aversunii la risc și a incertitudinii cu privire la capacitatea firmelor de a își onora obligațiile de plată. În cazul României, utilizarea creditării comerciale pe parcursul ultimilor 30 de ani s-a menținut, însă, la un nivel ridicat, care a variat între 32 la sută din total bilanțier la finalul anilor 1990 și 20 la sută pe perioada crizei financiare internaționale, România situându-se pe prima poziție în UE (Grafic 6.5).

Grafic 6.5. Datoria comercială în UE – companii nefinanciare

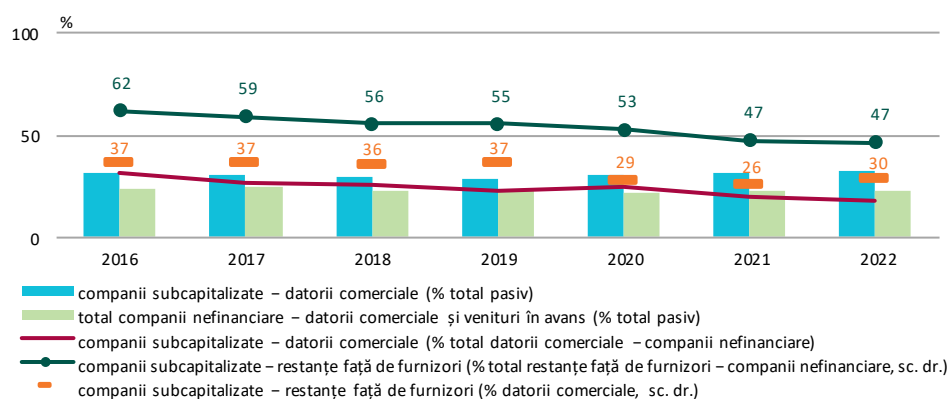

Preferința mai mare pentru creditele comerciale a firmelor românești poate fi explicată de o serie de factori structurali precum gradul scăzut de educație financiară a firmelor, nivelul redus de capitalizare al unei părți importante a sectorului companiilor nefinanciare, disciplina laxă la plată în economie și relația deficitară cu sistemul financiar autohton.

Înțelegerea corectă a balanței cost-beneficiu în cazul creditului comercial și informarea mai bună cu privire la soluțiile de creditare oferite de către instituțiile financiare specializate poate ajuta firmele în gestionarea mai bună a resurselor financiare. Creditul comercial este perceput ca un împrumut fără costuri datorită faptului că nu are prevăzut în mod explicit o rată de dobândă. Însă, acesta are, în general, un cost mult mai mare

comparativ cu alte tipuri de finanțare¹⁰². Multe dintre contractele comerciale includ posibilitatea acordării unei reduceri a sumei de plată dacă aceasta este realizată imediat sau într-un orizont de timp foarte scurt. Astfel, costul creditului comercial este dat de suma suplimentară de plată dacă firma decide să utilizeze creditul comercial și, implicit, să nu beneficieze de reducere. Acest cost este substanțial mai mare comparativ cu un credit bancar. Ceea ce înseamnă că, în general, este mai avantajos pentru o firmă să plătească într-un interval foarte scurt pentru a obține reducerea sumei, chiar dacă pentru a realiza acest lucru firma accesează un credit bancar¹⁰³.

Grafic 6.6. Datoriile comerciale ale companiilor subcapitalizate

Sursa: BNR, ABE

Creditul comercial este, în general, o sursă de finanțare cu un cost ridicat și care poate expune firma la riscuri importante.

Utilizarea creditului comercial implică o serie de riscuri atât pentru firma care acordă, cât și pentru firma care accesează această finanțare. Oferirea de credit comercial poate fi determinată fie de dorința firmelor de a obține anumite avantaje concurențiale, fie poate fi impusă firmei de practicile în relațiile comerciale dintr-o anumită piață determinate, de exemplu, de un număr redus de clienți. Prin acordarea de credit comercial, o firmă se expune la riscul de neplată față de clienți. Acest risc poate fi accentuat de fenomenul de selecție adversă, clienții cu dificultăți financiare fiind mult mai dispuși să utilizeze credit comercial. Pentru firmele care accesează credit comercial, folosirea incorectă a acestui tip de finanțare poate expune firma la vulnerabilități importante. De exemplu, amânarea plății furnizorilor pentru realizarea de investiții poate antrena probleme severe în gestionarea fluxurilor de numerar, deoarece investițiile au nevoie de o perioadă mai lungă de generare a veniturilor necesare plății facturilor ceea ce poate avea implicații negative importante inclusiv asupra asigurării continuității activității firmei.

¹⁰² Ng, C. K., Smith, J. K., & Smith, R. L. (1999). Evidence on the determinants of credit terms used in interfirm trade. *The Journal of Finance*, 54(3), 1109-1129.

¹⁰³ De exemplu dacă reducerea oferită este de 5 la sută, iar creditul comercial este acordat pe o perioadă de 60 de zile, costul implicit al creditului comercial calculat conform Ng *et al.* (1999) este de 36 la sută pe an, în timp ce rata medie pentru un credit nou în lei acordat companiilor era în aprilie 2024 de 8,3 la sută pe an.

¹⁰⁴ Companiile subcapitalizate sunt companiile cu un nivel al capitalului sub nivelul prevăzut de Legea nr. 31/1990 cu modificările ulterioare (activul net al companiei este mai mic decât jumătate din capitalul social subscris, art. 153²⁴).

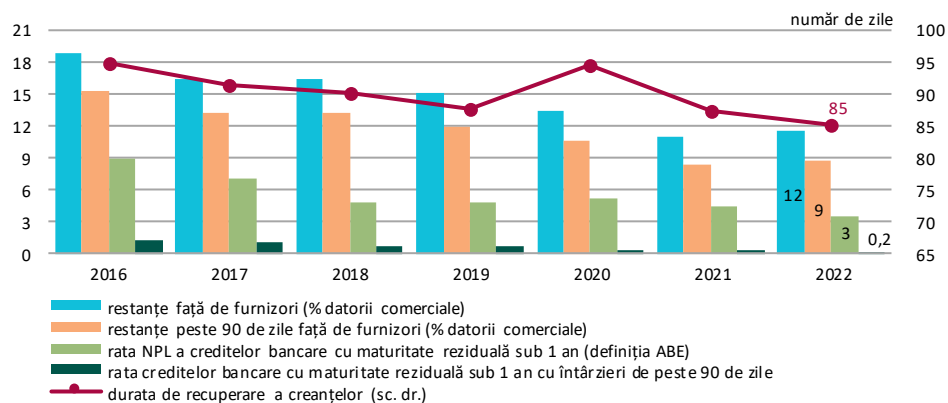
Un alt factor important care poate explica dependența mai mare de credit comercial de către firmele românești este gradului scăzut de capitalizare al unui segment important al sectorului companiilor nefinanciare. Aceste companii cu capitalizare deficitară se finanțează într-o mai mare măsură prin credit comercial (33 la sută din total pasiv) și generează aproximativ jumătate din restanțele față de furnizori ale sectorului companiilor nefinanciare (Grafic 6.6). În ultimii ani se observă o diminuare a impactului negativ generat de aceste firme, atât ponderea acestora în sector, cât și volumul deținut de datorii comerciale reducându-se. Astfel, numărul companiilor cu deficiențe majore de capitalizare a scăzut cu aproximativ 5 puncte procentuale, la 30,4 la sută, în perioada 2018-2022, în timp ce ponderea datoriilor comerciale deținute de aceste firme s-a redus cu 7 puncte procentuale, la 18 la sută, în aceeași perioadă.

Disciplina laxă la plată este, de asemenea, un factor important. Întârzierile prelungite și neplata creditelor comerciale pot declanșa efecte importante de contagiune în economie. Durata medie de încasare a creanțelor este în prezent mult peste termenul prevăzut de lege și peste media observată la nivel european (85 de zile în anul 2022, comparativ cu 60 de zile conform Legii nr. 72/2013¹⁰⁵ sau 55 de zile media UE, conform EU Payment Observatory). De altfel, jumătate din companiile românești care au participat la sondajul SAFE al BCE și Comisiei Europene consideră că principalul factor al întâzierii plății furnizorilor este încasarea târzie a facturilor de la proprii clienți, comparativ cu media europeană de doar o treime dintre companii.

De asemenea, rata de neplată a datoriilor comerciale se menține la un nivel important. La finalul anului 2022, 12 la sută dintre datoriile comerciale erau înregistrate ca fiind restante, 75 la sută dintre acestea având întârzieri la plată de peste 90 de zile. Spre deosebire de credite comerciale, cele bancare înregistrează valori substanțial mai mici, respectiv de 3 la sută (pentru creditele pe termen scurt) și de 0,2 la sută dacă includem doar creditele cu restanțe de peste 90 de zile (Grafic 6.7).

Dependența mare de creditul comercial a firmelor din România generează vulnerabilități în ceea ce privește lichiditatea companiilor, capacitatea de finanțare a proiectelor pe termen mai lung și riscul de credit.

Grafic 6.7. Datoriile comerciale ale companiilor subcapitalizate

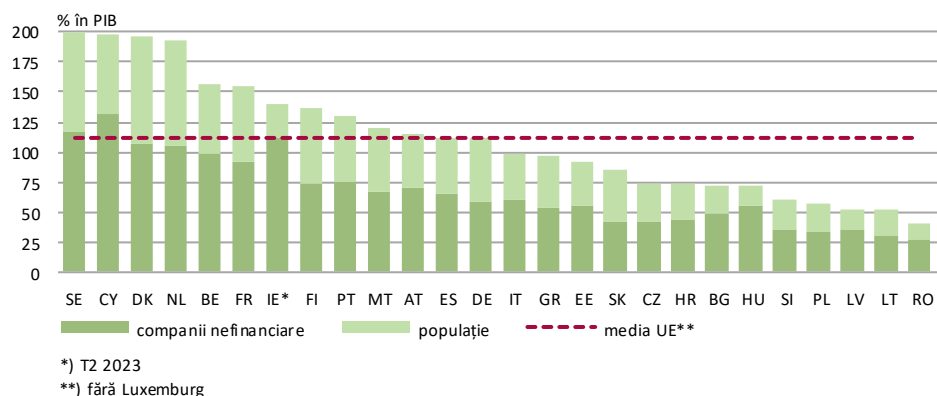
Sursa: MF, BNR

¹⁰⁵ Legea nr. 72/2013 privind măsurile pentru combaterea întârzierii în executarea obligațiilor de plată a unor sume de bani rezultând din contracte încheiate între profesioniști și între aceștia și autorități contractante.

Dependența crescută de finanțarea pe termen scurt a companiilor nefinanciare (43 la sută din total pasiv, comparativ cu doar 19 la sută în cazul datorii pe termen lung), din care 40 la sută este reprezentată de creditarea comercială și doar 2,5 la sută de credite de la bănci și IFN autohtone, limitează abilitatea de răspuns la șocuri și capacitatea de dezvoltare a sectorului.

Dintre firmele care au realizat investiții în anul 2022, cele care au utilizat datorii pe termen lung au înregistrat creșteri mai mari ale activelor imobilizate comparativ cu cele care au utilizat doar surse interne și datorii pe termen scurt (16 la sută în total activ, comparativ cu 7 la sută în total activ). Mai mult, creditele bancare pe termen lung au avut un rol mai redus în finanțarea investițiilor comparativ cu alte surse de finanțare pe termen lung, atât ca număr de firme cât și ca valoare a investițiilor realizate (17 la sută comparativ cu 11 la sută, ponderea firmelor în total firme care au realizat investiții în 2022, respectiv 19 la sută față de 12,3 la sută în total activ).

Grafic 6.8. Nivelul îndatorării companiilor nefinanciare și populației în UE* (2023)

Sursa: BCE

Există o preocupare importantă la nivel național de creștere sustenabilă a intermedierei financiare, un domeniu important fiind cel al îmbunătățirii nivelului educației financiare a antreprenorilor.

Nivelul intermedierei financiare în România este cel mai scăzut din UE (Grafic 6.8), iar preocupările la nivel național privind creșterea sustenabilă a gradului de intermediere financiară sunt motivate de necesitatea creșterii rezilienței la șocuri a sectorului companiilor nefinanciare și, implicit reducerea riscurilor la adresa stabilității financiare, precum și de facilitarea tranziției economiei către un model de creștere economică cu o valoare adăugată superioară și adaptat noilor provocări generate de schimbările climatice și inovațiile tehnologice. Comitetul Național pentru Supravegherea Macroprudențială (CNSM), împreună cu autoritățile relevante în domeniul stabilității financiare, Banca Națională a României, Autoritatea de Supraveghere Financiară și Ministerul Finanțelor, au întreprins o serie de acțiuni în acest sens. În anul 2018, grupul de lucru înființat de Comitetul Național pentru Supravegherea Macroprudențială (CNSM) pentru analiza sănătății financiare a sectorului companiilor nefinanciare a identificat o serie de măsuri privind majorarea nivelului de capitalizare a companiilor, creșterea conformării în ceea ce privește obligațiile de plată în relațiile comerciale și îmbunătățirea mecanismelor de ieșire din piață a companiilor neviabile. În anul 2022, CNSM emis o recomandare privind creșterea sustenabilă a intermedierei financiare care include măsuri privind sprijinirea schimbării structurale a economiei prin majorarea rolului finanțării specializate,

creșterea educației financiare a antreprenorilor, îmbunătățirea pregătirii profesionale a salariaților din bănci, și diversificarea surselor de finanțare.

Printre măsurile de îmbunătățire a educației financiare a firmelor se numără și proiectul Antreprenoriat de TOP¹⁰⁶, lansat în luna octombrie 2023 de BNR și care își propune dezvoltarea cunoștințelor financiare ale antreprenorilor, îmbunătățirea comportamentului financiar și creșterea incluziunii financiare în rândul companiilor, inclusiv prin îmbunătățirea gradului de digitalizare a activităților financiare și de afaceri.

6.3. Euro digital

Încă de la inițierea sa, în octombrie 2021, proiectul euro digital dezvoltat de Eurosistem a urmărit să contribuie la continua transformare și adaptare a banilor emiși de băncile centrale în concordanță cu preferințele utilizatorilor și tendințele moderne privind utilizarea sistemelor de plată. Scopul principal este de a facilita plățile electronice în cadrul economiei zonei euro, ceea ce indirect ar conduce la consolidarea autonomiei strategice a spațiului economic european.

Euro digital este în prezent creionat a fi un mijloc digital de plată destinat utilizatorilor de retail, emis de Eurosistem și utilizabil în toate situațiile ce implică plăți de retail, în întreaga zonă euro. Acesta ar completa numerarul în circulație (fiind așadar complementar acestuia și nu înlocuitor așa cum este uneori perceput în mod eronat), oferind utilizatorilor individuali mai multă libertate de alegere prin furnizarea unei alternative la soluțiile de plată deja existente, în condiții de siguranță și accesibilitate mult îmbunătățite.

Potrivit primului raport de progress publicat de Banca Centrală Europeană cu privire la faza de pregătire, un euro digital ar întări suveranitatea monetară a Europei și ar reduce dependența de marii furnizori privați de plăți din afara Europei, care sunt în prezent dominanți pe piața unică internă.

Anterior declanșării fazei actuale de pregătire, ce va dura doi ani, până la 31 octombrie 2025, proiectul euro digital a parcurs o fază de investigare cu aceeași durată, începută în octombrie 2021 și finalizată prin decizia Consiliului Guvernatorilor BCE din 18 octombrie 2023.

Scopul fazei de pregătire, este de a construi pe baza constatărilor fazei anterioare și de a pune bazele pentru posibila emisie și punere în circulație a primului euro digital. Faza actuală implică finalizarea manualului de reguli pentru euro digital (ce trebuie să definească setul set unic de reguli care să fie aplicate plăților în euro digital) și selectarea furnizorilor care ar putea dezvolta o platformă și o infrastructură tehnică (echipamente și aplicații informatice) pentru euro digital. Ca parte a acestei faze, Eurosistemul desfășoară teste și experimente suplimentare și o aprofundare a aspectelor tehnice ale euro digital, dintre care cele mai importante sunt creionarea funcționalității sale *offline* (fără conexiune la internet și la transmisii de date) și un plan de testare și implementare.

Anterior fazei actuale, de pregătire, în perioada octombrie 2021 – octombrie 2023 proiectul euro digital a parcurs o fază de studiu/investigare a utilității și implicațiilor.

¹⁰⁶ <https://www.bnr.ro/Antreprenoriat-de-TOP-27214.aspx>

O eventuală decizie a Consiliului guvernatorilor al BCE privind demararea celei de-a treia faze, de dezvoltare, emitere și punere în circulație, va fi luată până la finalul lunii octombrie 2025.

Deoarece euro digital este un proiect comun european, activitatea tehnică a Eurosistemului în timpul fazei de pregătire se desfășoară în paralel cu procesul legislativ al cărui inițiator este Comisia Europeană prin propunerea de regulament publicată în data de 18 iunie 2023 și care este în prezent discutată în Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene. De asemenea, au loc consultări permanente ale Comisiei și BCE, cu părțile interesate, inclusiv cu publicul, pentru a aduce caracteristicile proiectate ale euro digital și cadrul legal propus pentru funcționarea acestuia cât mai aproape de standardele de calitate, securitate, confidențialitate și accesibilitate indicate de utilizatori și instituțiile implicate.

Până la sfârșitul lunii octombrie 2025, când faza de pregătire a euro digital ar trebui să fie încheiată, Consiliul guvernatorilor al BCE va decide dacă este oportun să treacă la următoarea fază, de dezvoltare, emitere și punere în circulație a euro digital. Decizia privind emiterea unui euro digital va fi luată în considerare de Consiliul guvernatorilor doar după finalizarea procesului legislativ al Uniunii Europene, astfel încât BCE să poată ține seama în implementare de orice ajustări ale designului euro digital care ar putea deveni necesare ca urmare a amendamentelor pe marginea propunerii de regulament.

Designul euro digital include o funcționalitate *offline* care ar oferi utilizatorilor un nivel de confidențialitate similar cu cel al numerarului, pentru plățile în magazinele fizice și între indivizi. Conform acestor caracteristici, atunci când se vor efectua plăți *offline* cu euro digital, detaliile tranzacțiilor personale vor fi cunoscute doar de plătitor și beneficiar și nu vor fi partajate cu furnizorii de servicii de plată, cu instituții ale Eurosistemului sau cu furnizori de servicii de suport.

Se menține o preocupare importantă pentru asigurarea unui nivel ridicat de confidențialitate.

Totodată, BCE a stabilit o serie de caracteristici tehnice ale euro digital necesare pentru a garanta că tranzacțiile online utilizând acest instrument vor oferi standarde de confidențialitate chiar mai ridicate decât soluțiile de plată digitală actuale, asigurând în același timp o protecție robustă a utilizatorilor finali împotriva fraudelor. În acest scop vor fi utilizate tehnici de ultimă generație (de exemplu pseudonimizarea, *hashing*-ul și criptarea avansată a datelor), pentru a proteja identitatea utilizatorilor implicați în tranzacțiile cu euro digital.

În conformitate cu practica actuală, furnizorii de servicii de plată vor avea acces doar la datele personale necesare pentru a asigura conformitatea cu legislația UE, cum ar fi reglementările privind combaterea spălării banilor. De asemenea, pentru a utiliza chiar și aceste date limitate în scopuri comerciale, furnizorii de servicii de plată vor avea nevoie de consimțământul explicit al utilizatorilor.

Pentru un plus de siguranță și credibilitate, chiar și BCE, în calitate de emitent și furnizor de infrastructură de plată pentru euro digital, va fi supravegheată de autorități independente de protecție a datelor care vor monitoriza conformitatea acestuia cu Regulamentul privind protecția datelor din Uniunea Europeană (EUDPR) și Regulamentul general privind protecția datelor (GDPR).

Posibilitatea de a efectua tranzacții offline este crucială.

Eurosistemul dezvoltă o funcționalitate *offline* care ar permite utilizatorilor de euro digital să efectueze plăți fără conexiune la internet, după prefinanțarea contului lor de euro digital prin internet sau la un bancomat. Plățile *offline* vor avea loc direct între

dispozitive aparținând utilizatorilor implicați în tranzacție (de exemplu, telefoane mobile sau carduri speciale de plată destinate utilizării euro digital).

Pentru aceasta, BCE a investigat aplicabilitatea tehnologiilor disponibile pe piață care ar putea permite decontarea tranzacțiilor în euro digital offline direct în dispozitivele utilizatorilor finali. Activitatea tehnică a BCE s-a concentrat nu doar pe considerațiile legate de livrare efectivă a sumelor în euro digital de pe un dispozitiv pe altul în regim offline sau pe modul de a alimenta și debita *offline* portofelele de euro digital, ci și pe modul de a efectua verificări menite să combată activități de spălare a banilor și fasificare.

Este important de reiterat că plățile *offline* vor putea fi realizate atât utilizând telefoanele mobile cât și carduri inteligente alimentate electric de baterii sau carduri inteligente nealimentate electric care folosesc un „dispozitiv punte” pentru a comunica. Un astfel de „dispozitiv de punte” poate lua forma unui aparat electronic de dimensiuni apropiate unui portofel sau unui telefon mobil, alimentat de baterie, și care va fi utilizat pentru a stabili o conexiune între două carduri inteligente nealimentate electric, permițând efectuarea tranzacțiilor între ele, fiind probabil similar ca aspect și componente cu aparatele POS actuale (ecran tactil, tastatura numerică, cititor de carduri, tastatură etc.).

În cadrul proiectului privind euro digital se acordă maximă importanță preocupărilor privind menținerea stabilității financiare și neafectării canalelor de transmisie a politicii monetare. Din acest motiv, în varianta curentă a proiectului, deținerile de euro digital ale indivizilor nu ar fi remunerate cu dobândă și ar fi supuse unor limite cantitative. În plus, utilizatorii vor avea opțiunea de a lega portofelul lor de euro digital cu un cont bancar comercial, permițându-le să efectueze plăți prin portofelul lor de euro digital fără a fi necesar să îl încarce în prealabil cu fonduri.

BCE lucrează în prezent la o metodologie de calibrare pentru a defini limitele adecvate de deținere, ceea ce reprezintă un demers deosebit de complex, inclusiv din considerentele menționate mai sus.

BCE a realizat deja o primă versiune a unui Manualul de Reguli pentru Euro Digital, care stabilește condițiile și procedurile pentru standardizarea plăților în euro digital în întreaga zonă euro. Acesta va fi supus unor revizuri successive, în paralel cu evoluția procesului legislativ.

Totodată, un efort important este necesar pentru creionarea cerințelor și apoi perfectarea în baza acestora a unor acorduri-cadru cu furnizori externi de componente și servicii tehnice aferente euro digital. Informațiile rezultate din acest proces vor ajuta inclusiv la deciderea detaliilor tehnice finale pentru designul euro digital.

Detaliile disponibile până în prezent privind evoluția proiectului euro digital oferă o imagine destul de clară privind rolul și funcționalitatea avute în vedere de promotorii săi, dar mai sunt încă multe provocări de ordin tehnic și funcțional ce trebuie depășite. Până când va exista certitudinea unor soluții adecvate, BCE menține o maximă prudență și nu se angajează cu privire la o eventuală decizie viitoare de trecere sau nu la etapa de lansare efectivă în circulație a unui astfel de instrument.

Deținerile de euro digital vor fi supuse unor limite ce urmează să fie calibrate ținând seama și de implicațiile pentru stabilitatea financiară.

Etapa curentă include și realizarea de către BCE a unui Manual de Reguli pentru Euro Digital care evoluează în corelare cu discuțiile din plan legislativ asupra propunerii de Regulament publicată în iunie 2023 de CE.

7. Sectorul financiar nebanclar

7.1. Evoluții în general favorabile pe piețele bursiere

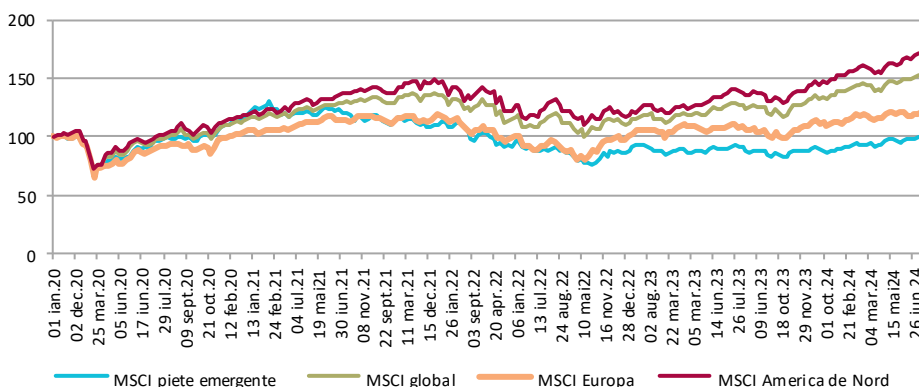
Trendul ascendent al burselor de acțiuni a continuat aproape fără întreruperi în primele 6 luni ale anului în curs, fiind mai pronunțat în cazul piețelor din SUA.

Pe plan global, piețele bursiere au menținut și în ultimele luni același trend ascendent accelerat observat începând cu ultima parte a anului trecut.

Un element aparte este că în ciclul actual de creștere, piețele dezvoltate, în special cele din zona Americii de Nord au consemnat un ritm mult mai rapid prin comparație cu piețele emergente (care în mod tradițional sunt mai volatile, iar pe parcursul perioadelor favorabile, cu aversiune redusă față de risc, tind să înregistreze aprecieri mai importante comparativ cu piețele mature).

Graficul de mai jos ilustrează și faptul că atât în 2023 cât și în prima jumătate a anului curent piețele bursiere europene au avut, pe ansamblu, o performanță pozitivă mai redusă față de media globală și față de bursele aflate pe continentul Nord-American.

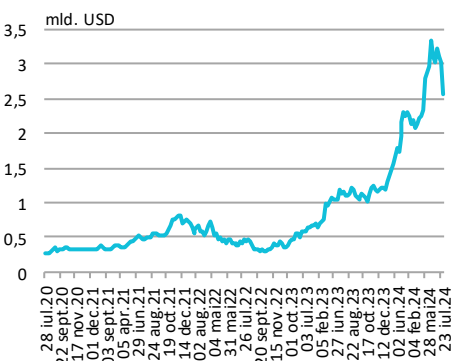
Grafic 7.1. Performanța burselor de acțiuni față de 1 ianuarie 2020

Sursa: LSEG Datastream

Indicatori meniți să indice gradul de supra/sub-evaluare a prețurilor acțiunilor se află la valori ridicate din perspectivă istorică pentru piețele din SUA.

Grafic 7.2. Evoluția capitalizării bursiere a companiei N-Vidia

Sursa: LSEG Datastream

Sectorul care a contribuit semnificativ la parcursul ascendent al burselor nord-americane este cel al companiilor de tehnologie, cel mai relevant exemplu fiind dinamica valorii de piață a companiei N-Vidia care s-a multiplicat de circa 12 ori în perioada ianuarie 2020 – iunie 2024.

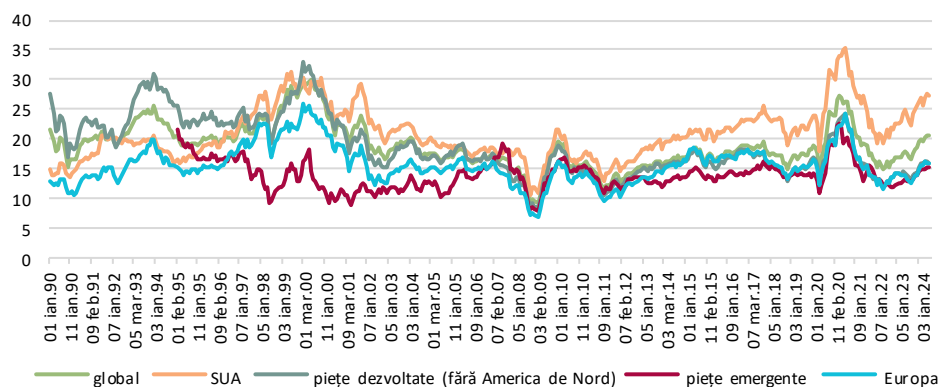
Chiar dacă creșterile din ultimele luni pot fi asociate unei potențiale bule speculative, iar o serie de analiști financiari semnalează un posibil nivel de supra-evaluare a prețurilor acțiunilor,

trebuie să avem în vedere că, în medie, performanțele financiare ale companiilor listate s-au situat la rândul lor pe un trend ascendent, dar ritmul de creștere a profiturilor nu a

fost la fel de accelerat ca cel al prețurilor, existând totodată diferențe semnificative între sectoarele de activitate.

În acest context, este util să observăm că nivelul raportului dintre prețuri și profiturile generate de acțiuni s-a plasat pe o tendință ascendentă în cursul anului curent, atingând niveluri în general ridicate prin comparație cu cele consemnate pe parcursul ultimilor 15 ani, fără a depăși însă maximele acestei perioade. Conform acestui indicator, nivelul de supra-evaluare cel mai important este consemnat pe piețele bursiere din SUA (aproximativ 27, una dintre cele mai ridicate valori din 2002 și până în prezent, cu excepția maximelor din anul 2021 care au fost cele mai importante din ultimii 50 de ani).

Grafic 7.3. Evoluția raportului dintre prețurile bursiere și profiturile pe acțiune generate de companii

Sursa: LSEG Datastream

În cazul piețelor europene și al piețelor emergente în general, nivelul indicatorului preț/profit nu indică o situație de supraevaluare semnificativă, nici la nivel nominal sau prin comparație cu valorile anterioare. Această situație se poate schimba însă semnificativ dacă pe parcursul trimestrelor următoare profiturile companiilor ar cunoaște o deteriorare neașteptată.

Grafic 7.4. Variația indicilor de acțiuni (% în termeni relativi la dolarul SUA, total return) în perioada 1 ianuarie – 3 iulie 2024

Sursa: LSEG Datastream

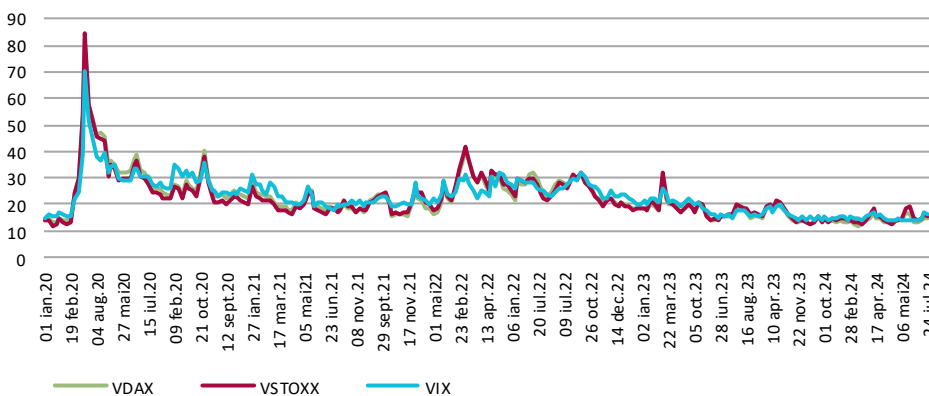
Indicele Bursei de Valori București a avut în semestrul I 2024 cea mai importantă creștere comparativ cu regiunea.

Pe plan local, indicele principal al bursei de valori din România a consemnat una dintre cele mai importante aprecieri pe parcursul anului curent, prin comparație cu regiunea și inclusiv la nivel european și global.

Graficul 7.4 ilustrează faptul că, după încorporarea câștigurilor din dividende, indicele BET al Bursei de Valori București a avut o creștere apropiată de cea a bursei din SUA și superioară tuturor majorității piețelor relevante din regiune cu care suntem adesea comparați de către investitori.

Volatilitatea indicilor bursieri regionali s-a menținut sub pragul de 20 de puncte.

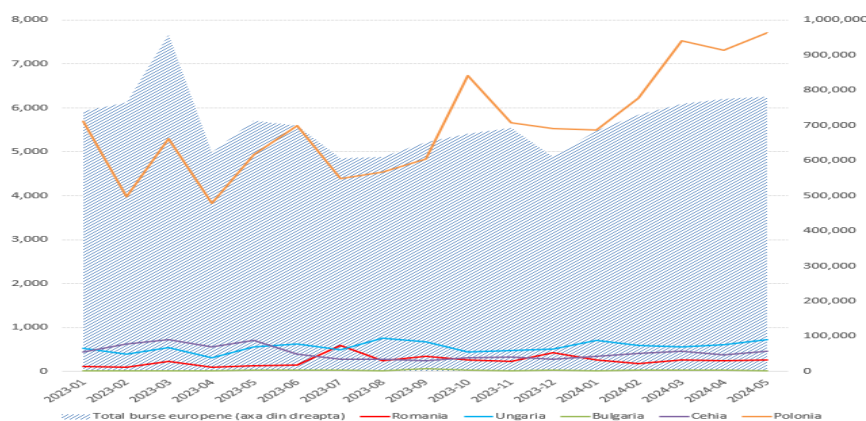
Grafic 7.5. Evoluția principalilor indici de volatilitate implicită

Sursa: LSEG Datastream

Imaginea de ansamblu a evoluțiilor favorabile de preț este completată de persistența unui nivel redus al volatilității indicilor bursieri atât în SUA cât și în Europa, în pofida numeroaselor evenimente geo-politice și turbulențelor economice și sociale manifestate la nivel global și regional. Deși au existat creșteri ușoare și temporare de volatilitate în ultima parte a trimestrului doi al anului curent, nici unul dintre cei trei indici principali de volatilitate calculați pentru piețele din Europa și SUA nu au mai depășit pragul de 20 de puncte (considerat de referință) de la mijlocul trimestrului III al anului trecut.

Grafic 7.6. Valoarea zilnică a tranzacțiilor pe segmentul de tranzacționare electronică

Sursa: Federația Europeană a Burselor de Valori

În același timp, valoarea lunară a tranzacțiilor la bursele europene s-a plasat la un nivel normal pentru perioada ultimelor 18 luni, consemnând un trend ușor ascendent pe

termen scurt. Pe plan regional se observă că bursa din Polonia are o lichiditate a tranzacțiilor mult mai amplă față de Ungaria, Cehia, România și Bulgaria. În ceea ce privește Bursa de Valori București, lichiditatea acesteia s-a îmbunătățit brusc la jumătatea anului trecut, ulterior listării companiei Hidroelectrica, dar ulterior a scăzut ușor și apoi s-a menținut la un nivel stabil pe parcursul primelor 6 luni ale anului curent.

7.2. Proiectul de realizare a Uniunii Piețelor de Capital revine în prim-plan

CMU este o inițiativă amplă a UE, având ca scop crearea unei piețe unice pentru capital în întreg spațiul economic comunitar. Așadar, principalul obiectiv este de a asigura circulația liberă a capitalului între statele membre, oferind companiilor din economia reală o gamă mai largă de opțiuni de finanțare, ceea ce ar stimula creșterea economică.

Eforturile de creare a unei piețe unice pentru capital au început odată cu Tratatul de la Roma din 1957, iar activitatea în acest domeniu a continuat în anii 1990 și 2000, astfel că în Tratatul de la Maastricht din 1992 s-a inclus libera circulație a capitalului ca una dintre cele patru libertăți fundamentale ale pieței unice. Primul plan major de acțiune în vederea realizării CMU a rezultat însă din conștientizarea vulnerabilităților care au condus la criza financiară din 2011 și a nevoii de acțiune pentru creșterea rezilienței și reducerea fragmentării, fiind demarat în 2015. De atunci, CMU a cunoscut evoluții semnificative, în mai multe etape, o serie de progrese importante fiind realizate în ultimii ani.

La planul de acțiune din 2015 s-a adăugat un altul mai cuprinzător și actualizat în anul 2020 care a condus la publicarea în 2021 a patru propuneri legislative de amploare privind accesul investitorilor la piață (ESAP), precum și revizuirea prevederilor aferente funcționării fondurilor de investiții pe termen lung (ELTIFs), a fondurilor de investiții alternative (AIFMD), și a piețelor și instrumentelor financiare (MiFIR și MiFID II).

În anul 2022 un nou pachet legislativ de amploare a fost publicat, vizând amendamente asupra prevederilor aplicabile infrastructurilor de piață (EMIR), armonizarea unor aspecte referitoare la insolvență, precum și privind regulile de listare pe piețele reglementate (în special pentru companiile mici și mijlocii).

În pofida acestei creșteri semnificative a nivelului de reglementare, cu scopul de a facilita investițiile și accesul la finanțare, totuși nivelul participării investitorilor individuali pe piețele de capital rămâne scăzut comparativ cu alte economii avansate. În 2021, doar aproximativ 17 la sută din activele gospodăriilor din UE erau deținute în titluri financiare (acțiuni listate, obligațiuni, fonduri mutuale și instrumente financiare derivate), comparativ cu 43 la sută în SUA. Totodată, o mare parte din activele financiare ale gospodăriilor din UE este deținută în continuare sub formă de depozite bancare, iar investițiile pe termen lung în piețele de acțiuni sunt mult mai reduse.

Rolul CMU de a îmbunătăți fluxul de capital în întreaga UE, reducând dependența de finanțarea bancară și crescând diversitatea surselor de finanțare devine unul crucial, în contextul în care nevoia de finanțare a economiei UE este tot mai importantă pentru

susținerea proiectelor de mare anvergură vizând creșterea rezilienței, promovarea digitalizării, reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, precum și a numeroaselor demersuri privind promovarea egalității de șanse și reducerea decalajelor de dezvoltare existente între regiuni. Totodată, o piață unică a capitalurilor ar putea spori rezistența și competitivitatea economiei europene pe plan global.

Pentru a aborda aceste probleme și a continua să avanseze spre realizarea CMU, pe 24 mai 2023 Comisia Europeană a propus o strategie destinată stimulării investițiilor de retail care cuprinde modificări ale prevederilor legislative aferente produselor de investiții bazate pe asigurări și destinate investitorilor individuali (PRIIPs), precum și noi ajustări ale directivei MiFID, directivei privind distribuția asigurărilor (IDD), directivei Solvency II și directivelor privind organismele de plasament colectiv în valori mobiliare (UCITS) și fondurile de investiții alternative (AIFMD). Recent, pe 12 iunie 2024, Consiliul a convenit asupra mandatului său de negociere privind cele două propuneri. Scopul vizat este de a oferi investitorilor de retail același nivel de informații, tratament și protecție ca și investitorilor instituționali, indiferent de produsele de investiții, canalele de marketing și distribuție pe care le utilizează.

Totodată, în 2023 și la începutul anului 2024, Eurogrupul a lucrat la o inițiativă strategică care vizează obținerea unui acord între miniștrii de finanțe din toate statele membre ale UE cu privire la prioritățile-cheie pentru consolidarea și aprofundarea piețelor de capital ale Europei în următorii ani. Aceasta completează activitatea legislativă în curs privind CMU. Acordul Eurogrupului include măsuri suplimentare care trebuie puse în aplicare în mod prioritar, fiind identificate trei domenii principale de acțiune pentru îmbunătățirea funcționării piețelor europene de capital: (1) arhitectura sistemului de reglementare și supraveghere; (2) finanțarea și competitivitatea companiilor; (3) accesul investitorilor individuali la piețele de capital.

În cel mai recent raport privind integrarea și structura sistemului financiar al zonei euro, publicat pe 18 iunie anul curent, BCE pune un accent deosebit pe importanța revitalizării proiectului CMU și insistă asupra numeroaselor argumente pentru finalizarea acestuia, alături de consolidarea uniunii bancare. În esență, BCE detaliază beneficiile unor acțiuni orientate prioritar către aceleași trei arii dominante de acțiune identificate de Eurogrup și insistă asupra nevoii de a întări complementaritatea dintre sistemul bancar și piețele de capital în ceea ce privește participarea la finanțarea economiei reale, atragerea și fructificarea economiilor gospodăriilor populației precum și gestionarea riscurilor. Totodată BCE subliniază importanța revizuirii arhitecturii sistemului de reglementare și supraveghere a activităților pe piețele de capital cu scopul armonizării și creșterii integrării la nivel european.

8. Securitatea alimentară

8.1. Insecuritatea alimentară crește în cifre absolute

Insecuritatea alimentară la nivel mondial a fost în anul 2023 la niveluri încă foarte ridicate, mai ridicate decât în perioada pre-COVID-19, relevă cel mai recent Raport Global Report on Food Crises (GRFC, 2024). În 2023, 281,6 milioane persoane, adică 21,5 la sută din totalul populației analizate, s-au confruntat cu niveluri ridicate de insecuritate alimentară în 59 de state și teritorii de unde se colectează date. Comparativ cu anul 2022 procentul este mai mic cu 1,2 la sută, dar, per total, numărul oamenilor care trăiesc în aceste condiții a crescut cu 24 de milioane, ca urmare a creșterii numărului de state și teritorii analizate dar și a deteriorării situației în unele zone. Este al cincilea an consecutiv în care crește la nivel mondial numărul de persoane care trăiesc această dramă și au nevoie de asistență umanitară urgentă. Totuși, s-au înregistrat și îmbunătățiri, în 17 state din cele 36 cu date comparabile *yoY*, unde 7,2 milioane persoane nu au mai fost supuse stresului cauzat de insecuritate alimentară.

Tabel 8.1. Cadrul integrat de clasificare a fazelor securității alimentare

Faza	Descrierea fazelor și a obiectivelor de răspuns
1. Securitate alimentară	Gospodăriile își satisfac necesitățile alimentare și nealimentare Acțiuni necesare: construirea rezilienței, reducerea riscurilor de dezastru
2. Insecuritate alimentară cronică	Gospodăriile își satisfac minimul necesităților alimentare, cu greu pe cele nealimentare Acțiuni necesare: reducerea riscurilor de dezastru și protejarea vieților membrilor
3. Criză acută de hrană și de mijloace de subsistență	Gospodăriile au <i>gap</i> -uri în alimentație și malnutriție sau reușesc marginal să le depășească Acțiuni urgente sunt necesare pentru reducerea gapurilor și protejarea vieților membrilor
4. Urgență umanitară	<i>Gap</i> -uri în alimentație mari, malnutriție severă, costul depășirii <i>gap</i> -urilor epuizează resursele Acțiuni urgente sunt necesare pentru protejarea vieților membrilor gospodăriilor afectate
5. Foamete/Catastrofă umanitară	Necesități alimentare și de bază sunt neîndeplinite. Foamete, sărăcie extremă, malnutriție, moarte Acțiuni urgente sunt necesare pentru prevenirea răspândirii deceselor și colapsului total

Sursa: Raportul GRFC 2023, analiza autorului

Conflictul este principalul determinant al insecurității alimentare, 135 milioane persoane fiind afectate de insecuritate alimentară din această cauză, la nivel mondial. Raportul actual menționează conflictele din Sudan și Fâșia Gaza prin gravitatea consecințelor acestora. În Sudan s-a înregistrat cel mai mare număr de persoane aflate în faza de urgență, nivelul 4 pe scala Cadrului Integrat de Clasificare a Securității Alimentare (scala IPC Tabel 8.1). Tot în Sudan s-a înregistrat și cel mai mare număr de persoane strămutate intern, întărind corelația între migrația forțată și insecuritate alimentară. De altfel, acest raport menționează cel mai ridicat număr de persoane strămutate forțat, 90 milioane persoane din 59 de state și teritorii, cel mai mare număr de 8 ani de când GRFC colectează date despre insecuritatea alimentară la nivel global. La momentul actual, situația din Sudan continuă să fie problematică, existând un risc real de foamete (IPC, Iunie, 2024), dacă persistă conflictul care durează de peste 14 luni. Jumătate din populația Sudanului (25,6 milioane persoane) se confrună cu insecuritate alimentară de

2023 a fost al cincilea an în care a crescut la nivel global numărul de persoane care trăiesc povara insecurității alimentare.

Conflictele sunt principala cauză a insecurității alimentare. Conflictele din Sudan au determinat cel mai mare număr de persoane aflate în faza de urgență umanitară pe scala IPC, precum și cel mai mare număr de persoane strămutate intern, în opt ani de când se fac aceste măsurători.

cel puțin nivelul 3 pe scala IPC, 18 la sută (8,5 milioane oameni) sunt în faza 4 pe scala IPC iar 755 mii persoane trăiesc în insecuritate alimentară nivelul 5, catastrofă.

În anul 2023, per total, au fost 700 mii persoane aflate în faza de catastrofă umanitară nivel 5, aproape dublu față de anul 2022, un alt record negativ al analizelor GRFC (GRFC, 2024). Aceste persoane provin din zone din Burkina Faso, Somalia, Mali și Fâșia Gaza.

Fâșia Gaza este un punct fierbinte pe harta lumii în aceste momente. Oficialii PAM au declarat în luna mai că în zona de nord este foamete, dar fără a fi emise comunicate oficiale.

Situația din Fâșia Gaza s-a transformat în cea mai severă criză alimentară din istoria măsurătorilor GRFC și IPC. 80 la sută din populația din întreaga Fâșie Gaza a fost strămutată intern până la sfârșitul anului 2023 (GRFC, 2024). Analizele celor două organizații indicau faptul că în perioada decembrie 2023 - martie 2024, 600 mii persoane din Gaza s-au aflat la nivelul 5/Catastrofă pe scala IPC. Prognozele arătau că, dacă va continua conflictul și în absența ajutorului umanitar, până în luna iulie 2024 jumătate din populație, adică 1,1 milioane persoane vor fi în această situație. Foametea era iminentă în gubernoratele nordice ale Gaza și în Gaza de Nord pentru 70 la sută din populație (IPC, martie 2024). Cel mai recent raport, publicat în 25 iulie (IPC, iulie, 2024), arată o îmbunătățire temporară a situației în zona de nord, pe fondul intensificării livrărilor de ajutoare umanitare. Astfel că, pe moment, nu sunt îndeplinite condițiile pentru a fi declarată foametea în aceste zone. Cu toate acestea, până în luna septembrie 2024, 96 la sută din populația din întreaga Fâșie Gaza, (2,15 milioane persoane) se va confrunta cu insecuritate alimentară nivelul 3 pe scala IPC, iar 495 mii persoane vor trăi la limita foametei, nivelul 5 pe scala IPC, „catastrofă umanitară”. Riscul de foamete există și se adâncește pe măsură ce conflictul înaintează.

Conflictele sunt principala cauză a insecurității alimentare. Conflictele din Sudan au determinat cel mai mare număr de persoane aflate în faza de urgență umanitară pe scala IPC, precum și cel mai mare număr de persoane strămutate intern, în opt ani de când se fac aceste măsurători.

Oficialii ai Programului Alimentar Mondial au declarat la începutul lunii mai (McCain, NBC, 2024) că în partea de nord a Fâșiei este foamete, dar comunicate oficiale care să ateste acest lucru nu au fost emise. În cei 20 de ani de existență a IPC, doar în Somalia (2011) și Sudanul de Sud (2017) situația a fost atât de neagră încât să fie îndeplinite condițiile pentru a fi clasificată drept foamete pe scala IPC. Deși catastrofa umanitară și foametea sunt ambele considerate nivelul 5, nu sunt același lucru. Catastrofa atestă impactul insecurității alimentare la nivelul gospodăriilor, în timp ce foametea se referă la zone, nu la gospodării. Astfel foametea este declarată de către agențiile internaționale atunci când într-o zonă sunt îndeplinite simultan 3 condiții (IPC, 2024):

- 20 la sută dintre gospodării se confruntă cu lipsă extremă de alimente;
- 30 la sută dintre copiii suferă de malnutriție acută;
- se constată decesul a doi adulți sau patru copii la fiecare 10 mii persoane, în fiecare zi, din cauza foamei sau din cauza malnutriției și a bolilor.

Potrivit IPC (2024) foametea poate fi declarată în două moduri: cu dovezi solide (dacă sunt dovezi clare că au fost depășite pragurile de mai sus) și cu dovezi rezonabile (dacă există dovezi clare că două dintre cele trei condiții de mai sus au fost îndeplinite și analiștii evaluează că cel mai probabil a fost depășit și cel de-al treilea prag).

Raportul GRFC mai relevă faptul că peste 36 milioane persoane din 39 de țări și teritorii s-au confruntat cu insecuritate alimentară nivelul 4, mai mult de o treime fiind persoane din Sudan și Afghanistan. De asemenea, 165,5 milioane persoane din 41 de state s-au

aflat la nivelul 3 de insecuritate alimentară, în timp ce 292 milioane oameni la nivel global din 40 de țări s-au confruntat cu insecuritate alimentară cronică, nivelul 2 pe scala IPC.

Vremea extremă este a treia cauză principală a insecurității alimentare. Anul 2023 a fost cel mai cald an măsurat vreodată. În 2024 vremea a făcut deja victime omenești și materiale importante în zone ale Africii și Indiei, fie din cauza secetei, fie din cauza ploilor abundente.

Șocurile economice sunt o altă cauză a insecurității alimentare. 75 milioane persoane din 21 de țări au fost afectate de probleme economice care au produs insecuritate alimentară și lipsă de hrană. Deși prețurile internaționale la alimente sunt în scădere, în țările afectate deja de crize alimentare puterea de cumpărare a fost redusă de inflația persistentă, iar statele cu datorii publice mari au avut opțiuni limitate de a combate efectele inflației (GRFC, 2024, pag. 2)

Vremea extremă este și ea un determinant semnificativ al insecurității alimentare, fiind principalul motiv care a dus la lipsă de hrană în 18 țări cu o populație de 72 milioane persoane. În multe state oamenii se confruntau deja cu efectele unor secete sau inundații trecute, provocate de fenomene precum El Niño. Anul 2023 a fost cel mai cald an măsurat vreodată, iar prognozele referitoare la 2024 indică temperaturi similare. În martie 2024 autoritățile din Malawi, Zambia și Zimbabwe au declarat stare de dezastru natural, recoltele fiind afectate de seceta provocată de fenomenul El Niño. Căldură extremă s-a înregistrat și în nordul și centrul Indiei, unde au murit peste 50 persoane în perioada 1-30 martie 2024, în timp ce în nord-estul țării ploile violente au dus la moartea a 14 persoane.

8.2. Agricultură în Uniunea Europeană

UE este un contributor major la securitatea alimentară globală, fiind cel mai mare exportator de produse agroalimentare. Anul 2023 a fost unul record, cu surplus total de 70,1 miliarde euro. Cele mai mari exporturi s-au înregistrat la preparatele pe bază de cereale, produsele lactate și vinuri. În schimb, UE importă plante proteice, fructe, nuci, cafea, ceai, cacao și mirodenii.

Agricultura este un sector relativ mic în economia UE, reprezentând 1,3 la sută din PIB-ul UE în 2023 (Eurostat 2024). Cu toate acestea, UE este cel mai mare exportator la nivel mondial de produse agroalimentare, contribuind major la securitatea alimentară globală. În 2023 au fost atinse niveluri record, cu exporturi de 228,6 miliarde euro, importuri de 158,6 miliarde și un surplus total de 70,1 miliarde euro, cu 22 la sută mai mult decât în anul 2022. Surplusul record vine ca urmare a persistenței prețurilor ridicate ale produselor exportate de UE în paralel cu scăderea prețurilor la produsele importate (CE, 2024).

În topul produselor exportate în 2023 s-au aflat preparatele pe bază de cereale, produsele lactate și vinul, care au reprezentat aproape 30 la sută din totalul exporturilor agricole (CE, 2024). Principalele piețe de desfacere au fost Marea Britanie (22 la sută din exporturi) și Statele Unite ale Americii, urmate de China, care a absorbit 6 la sută din aceste exporturi.

Principala sursă pentru 11 la sută din totalul importurilor de produse agricole a fost Brazilia, urmată de Marea Britanie și Ucraina. Valoarea importurilor din Ucraina s-a ridicat la 11,8 miliarde euro, reprezentând 7 la sută din totalul importurilor. Acești trei parteneri comerciali ai UE au furnizat blocului comunitar produse care reprezintă 28 la sută din totalul importurilor de produse agricole. De asemenea, UE a importat produse agricole de la alte 30 de state, în valoare de peste 1 miliard euro. UE continuă să aibă deficit comercial pe anumite categorii de produse pe care le importă și care reprezintă

aproape 14 la sută din totalul importurilor: plantele proteice, fructe, nucifere, cafea, ceai, cacao și mirodenii (CE, 2024).

După protestele fermierilor de la începutul anului CE a acceptat să facă o serie de concesii precum și o propunere de revizuire a PAC.

Așadar agricultura în UE este un domeniu revenit în atenție, pentru a face față cererii interne dar și celei provenite de pe piața globală. Există totuși o serie de provocări pentru viitor, cum ar fi schimbările climatice și geopolitice. Strategia UE este de a reduce emisiile nete de gaze cu efect de seră cu cel puțin 55 la sută până în 2030, comparativ cu nivelurile din 1990, în contextul în care 10 la sută din totalul gazelor produse în UE vin pe ruta agriculturii. De asemenea, principalul obiectiv al strategiei „De la fermă la consumator” este să crească suprafața cu terenuri destinate agriculturii ecologice la 25 la sută, până în 2030. Aceste politici, alături de alte teme, au provocat nemulțumirea fermierilor europeni, care au protestat la începutul anului în țările lor, dar și la Bruxelles, spunând că politicile verzi ale UE vor duce la scăderea producției și creșterea importurilor. Comisia Europeană a acceptat să facă unele concesii, precum și propunerea de revizuire a Politicii Agricole Comune (PAC) pentru a susține fermierii europeni.

Raportul privind perspectivele agriculturii pe termen mediu subliniază nevoia de cercetare, inovare și tehnologizare în domeniu, pentru a putea face față provocărilor climatice dar și noilor tenduri de consum alimentar ale populației.

Astfel Comisia a acceptat să acorde o derogare parțială de la condiționalitățile referitoare la terenurile lăsate în pârloagă (GAEC 8) solicitată de fermieri, precum și sprijin financiar suplimentar pentru cei care lasă în mod voluntar o parte din teren nefolosit, prin intermediul unei eco-scheme. De asemenea, fermierilor li se permite să aleagă între rotația culturilor și diversificarea lor (GAEC 7). Și în ceea ce privește standardul referitor la acoperirea solului în perioadele sensibile (GAEC 6) statele membre vor avea mai multă flexibilitate în definiții, iar în cazul în care fermierii sunt afectați de vreme extremă, statele membre vor putea oferi derogări. Mai mult, Comisia propune ca fermele mici, sub 10 hectare să fie exceptate de la controale și amenzi legate de conformarea la aceste condiționalități, fapt ce va reduce povara administrativă legată de controale pentru 65 la sută din beneficiarii PAC.

Raportul referitor la perspectivele agriculturii în UE pe termen mediu „EU Agricultural Outlook 2023-2035” anticipează o încetinire a consumului de zahăr precum și a cărnii de vită, porc, capră și oaie (CE, 2023). Consumul de vin este prognozat de asemenea să scadă și sunt anticipate fluctuații din cauza schimbărilor climatice, ceea ce ar putea să conducă la reducerea suprafețelor cultivate și a profiturilor cultivatorilor. Cu toate acestea, exporturile de vin ale UE ar putea să crească în anii următori, dar la o rată mai mică. Și cererea pentru biocombustibili este așteptată să scadă în contextul trendului crescător al decarbonizării industriei transporturilor.

Creșteri de producție și consum sunt previzionate în sectoarele produselor lactate, a cărnii de pasăre, a cerealelor și plantelor proteice. Piața uleiului de măsline este așteptată să rămână stabilă, dar schimbările climatice pot afecta calitatea acestuia precum și a randamentelor. Potențialele efecte negative pot fi reduse, subliniază raportul, prin introducerea unor specii de plante mai rezistente precum și prin schimbări în sistemele de producție, cercetare și inovare (CE, 2023).

**PARTEA 4: POLITICI PUBLICE ÎN ACTUALUL CONTEXT
INTERNAȚIONAL**

9. Acțiuni pentru abordarea provocărilor generate de schimbările climatice

9.1. Banca Centrală Europeană

În data de 12 aprilie 2024, Frank Elderson, membru al Comitetului executiv al BCE și vicepreședinte al Consiliului de supraveghere al BCE, a susținut un discurs la Forumul Economic anual de la Delphi, intitulat – „Cunoaște-te pe tine însuși” – evitarea greșelilor de politică (n.n. economică) în lumina prevalenței științei schimbărilor climatice (engl. „*Know thyself*” – *avoiding policy mistakes in light of the prevailing climate science*). Cu referire la profețiile din antichitate ale oracolului din Delphi¹⁰⁷, Elderson menționează că astăzi decidenții de politică nu se bazează pe profeții și oracole, ci pe fapte și știință atunci când evaluează perspectivele, astfel încât să poată lua decizii informate. Dar, în timp ce faptele și știința lasă mult mai puțin loc pentru interpretare și incertitudine decât profețiile antice, ele nu pot fi eliminate în întregime. Metoda științifică necesită ca informațiile consacrate să fie examinate și revizuite, în special – deși cu siguranță nu exclusiv – cunoștințele care împing limitele științei moderne. Așadar, modelele bazate pe știință care sunt folosite pentru a descrie ceea ce se întâmplă în lumea reală trebuie actualizate în mod regulat, atât în ceea ce privește structura, cât și parametrii lor. Aceste modele sunt supuse incertitudinii, inclusiv incertitudinii statistice, de măsurare și de politică economică. Aceste atenționări sunt relevante ori de câte ori sunt folosite aceste modele pentru a descrie ceea ce s-a întâmplat în trecut și sunt deosebit de relevante atunci când se evaluează modul în care cunoștințele prezente sunt folosite pentru a proiecta un punct de vedere pentru viitor.

În același timp, politica (economică) trebuie să rămână robustă în fața acestei incertitudini și să se bazeze pe ceea ce este stabilit științific. Factorii de decizie trebuie să identifice și să explice acele întrebări care, dacă sunt rezolvate, ar reduce incertitudinea și ar crește nivelul de încredere cu care sunt luate deciziile.

Cu această ocazie Elderson și-a propus să discute despre modul în care dovezile prevalente din materia schimbărilor climatice și a mediului pot sta la baza acțiunilor autorităților publice, chiar și a celor care nu sunt responsabile pentru politica în acest domeniu, cum ar fi băncile centrale și autoritățile de supraveghere. Aceste autorități publice – similar ca și companiile și persoanele fizice – iau din ce în ce mai mult decizii ale căror rezultate vor fi supuse consecințelor tangibile ale crizelor climatice și naturale în curs. Elderson a menționat că hotărârea revoluționară a Curții Europene a Drepturilor Omului din 9 aprilie a.c., făcând referire în mod explicit la „avizul științific convingător furnizat, în special, de Grupul Interguvernamental pentru Schimbările Climatice”, a stabilit că statele „trebuie să pună în aplicare reglementările și măsurile necesare menite să prevină o creștere a concentrațiilor de gaze cu efect de seră în atmosfera

Dovezile prevalente din materia schimbărilor climatice și a mediului pot sta la baza acțiunilor autorităților publice, chiar și cele care nu sunt responsabile pentru politica în domeniul schimbărilor climatice, cum ar fi băncile centrale și autoritățile de supraveghere. Aceste instituții iau din ce în ce mai mult decizii ale căror rezultate vor fi supuse consecințelor tangibile ale crizelor climatice și naturale în curs.

¹⁰⁷ Potrivit lui Elderson, există cel puțin trei cazuri în care băncile centrale și autoritățile de supraveghere aduc un omagiu oracolului antic. Modelul macroeconomic semistruktural al economiei olandeze pe care De Nederlandsche Bank îl folosește pentru proiecțiile sale se numește DELFI. În Supravegherea Bancară a BCE, a fost dezvoltat un instrument numit Delphi care integrează indicatorii de piață și informațiile din mass-media pentru a înțelege mai bine evoluțiile riscurilor care afectează băncile în timp real. Băncile centrale au fost descrise ca oferind îndrumări anticipate „Delphic” atunci când comunică despre modul în care intenționează să ajusteze politica în conformitate cu datele primite.

În prezent, omenirea nu este pe o traiectorie care să limiteze creșterea temperaturii medii globale la 1,5 grade Celsius peste nivelurile preindustriale conform Acordului de la Paris. Acest aspect ridică o serie de provocări critice pentru menținerea bunăstării, care depășesc cu mult provocările economice care pot apărea și vor fi deosebit de relevante pentru băncile centrale și autoritățile de supraveghere.

AEM a transmis un mesaj îngrozitor despre riscurile climatice, subliniind că „mai multe riscuri climatice au atins deja niveluri critice”.

Pământului și o creștere a temperaturii medii globale peste niveluri capabile să producă efecte negative grave și ireversibile asupra drepturilor omului”¹⁰⁸.

Întrebarea care se pune este cum ne putem asigura că deciziile luate astăzi reflectă ceea ce se cunoaște despre materia schimbărilor climatice, rămânând în același timp neclintiti în fața incertitudinii.

A] Provocări fundamentale ale eșecului în îndeplinirea obiectivelor Acordului de la Paris

Elderson a reamintit că, în prezent, omenirea nu este pe o traiectorie care să limiteze creșterea temperaturii medii globale la 1,5 grade Celsius peste nivelurile preindustriale – obiectivul general al Acordului de la Paris, potrivit celei mai bune evaluări realizată de oamenii de știință din domeniul schimbărilor climatice. Nici măcar nu suntem pe o traiectorie prin care să limităm creșterea la 2 grade Celsius. De fapt, în noiembrie anul trecut, Raportul ONU privind deficitul de emisii a concluzionat că lumea este pe calea unei creșteri medii de 2,9 grade Celsius și chiar aceasta se va realiza numai dacă sunt implementate toate angajamentele guvernamentale privind măsurile de atenuare¹⁰⁹. Cu alte cuvinte, fără o implementare completă și promptă a acestor angajamente, vom asista la o creștere chiar mai mare de 2,9 grade Celsius. În orice caz, admitând incertitudinea, lumea se îndreaptă în prezent către o creștere a temperaturii cu mult peste obiectivele Acordului de la Paris.

Acest aspect ridică o serie de provocări critice pentru menținerea bunăstării așa cum este cunoscută. Acestea depășesc cu mult provocările economice care pot apărea și vor fi deosebit de relevante pentru băncile centrale și autoritățile de supraveghere. Într-un raport recent, AEM a transmis un mesaj îngrozitor despre riscurile climatice, subliniind că „mai multe riscuri climatice au atins deja niveluri critice” și observând că „dacă nu se iau măsuri decisive acum, majoritatea riscurilor climatice ar putea atinge niveluri critice sau catastrofale până la sfârșitul acestui secol”¹¹⁰. Încălzirea globală va avea un impact asupra hranei, apei și securității energetice și asupra sănătății generale a populației, iar aceste efecte vor fi agravate de degradarea ecosistemului, care este ea însăși agravată de încălzirea globală. În plus, creșterea riscurilor climatice și naturale poate perturba infrastructura critică, punând în pericol mijloacele de trai ale oamenilor și chiar nevoile lor de bază.

De asemenea, pot exista efecte de runda a doua care agravează impactul direct al creșterii riscurilor climatice și naturale. Un exemplu în acest sens ar fi schimbările fluxurilor de migrație, care, similar cu alte asemenea efecte secundare, nu sunt încă, în general, luate în considerare în modelele de impact al schimbărilor climatice și al

¹⁰⁸ [European Court of Human Rights \(2024\), Violations of the European Convention for failing to implement sufficient measures to combat climate change](#), press release, 9 April.

¹⁰⁹ [United Nations Environment Programme \(2023\), Emissions Gap Report 2023: Broken Record – Temperatures hit new highs, yet world fails to cut emissions \(again\)](#).

¹¹⁰ [European Environment Agency \(2024\), European climate risk assessment](#).

degradării naturii. Dar, cu cât scenariul climatic este mai sever, cu atât este mai probabil ca aceste fluxuri să crească și cu atât va fi mai mare impactul acestora¹¹¹.

Totodată, pot exista și efecte de runda a doua care agravează impactul direct al creșterii riscurilor climatice.

Mai mult, IPCC a subliniat din ce în ce mai mult riscurile diferitelor puncte critice. Acestea sunt praguri critice care, atunci când sunt încălțate, vor duce la schimbări mari, accelerate și ireversibile ale sistemului nostru climatic. Potrivit celui mai recent raport de evaluare al IPCC din 2021, riscul atingerii acestor puncte critice este deja evaluat ca fiind ridicat dacă creșterea medie a temperaturii globale se situează între 1,5 și 2,5 grade. Și este evaluat ca fiind foarte ridicat dacă temperaturile globale cresc cu 2,5 până la 4 grade¹¹². Știința schimbărilor climatice poate oferi indicii despre potențiale puncte critice și care ar putea fi consecințele atingerii acestora, cum ar fi topirea calotei de gheață a Groenlandei și impactul pe care l-ar avea asupra nivelului global al mărilor. Cu toate acestea, nu există încă un consens științific cu privire la schimbările sistemice care ar putea apărea după atingerea acestor puncte critice. Prin urmare, este nevoie urgentă de cercetări suplimentare, în special având în vedere traiectoria actuală a încălzirii globale¹¹³. În ultimele 12 luni, temperatura medie globală a fost deja cu 1,5 grade peste nivelurile preindustriale.

B] Provocări economice structurale

Dacă temperaturile cresc cu mult mai mult de 2 grade Celsius consecințele economice structurale vor fi profunde, cu impact atât asupra ofertei, cât și asupra cererii din economie.

Elderson consideră că dacă temperaturile cresc cu mult mai mult de 2 grade Celsius consecințele economice structurale vor fi profunde, cu impact atât asupra ofertei, cât și asupra cererii din economie.

În primul rând, resursele vor trebui să fie dedicate protejării cetățenilor și a societății de riscurile climatice și naturale, cum ar fi incendiile, secetele și inundațiile.

În al doilea rând, în măsura în care creșterea pericolelor nu mai poate fi evitată, economia va trebui să răspundă nevoilor critice pe care Agenția Europeană de Mediu le identifică ca fiind în pericol. În mod specific, menținerea unei producții adecvate de alimente, a disponibilității apei și a îngrijirii sănătății va necesita substanțial mai multe resurse decât le primesc în prezent acele sectoare.

În al treilea rând, dincolo de satisfacerea acestor nevoi critice, economia va suferi o nouă transformare structurală, pe măsură ce atât preferințele, cât și posibilitățile de producție se vor schimba. Turismul este un exemplu, destinațiile care sunt populare în prezent nu mai sunt la fel de solicitate sau chiar accesibile în viitor. Un alt exemplu este comerțul internațional, care poate fi forțat să se rearanjeze pe măsură ce rutele și porturile existente devin indisponibile și altele se deschid. Va exista și o realocare între

¹¹¹ Potrivit Băncii Mondiale, schimbările climatice ar putea contribui la mișcarea a 216 milioane oameni în propriile țări până în 2050, cu excepția cazului în care se iau acțiuni concrete privind clima și dezvoltarea incluzivă. See Clement, V. et al. (2021), [Groundswell Part 2: Acting on Internal Climate Migration](#), World Bank Group, Washington, D.C.

¹¹² [Intergovernmental Panel on Climate Change \(2021\), Climate Change 2021 – The Physical Science Basis.](#)

¹¹³ Rețeaua Bancilor Centrale și a Autorităților de Supraveghere pentru Ecologizarea Sistemului Financiar a elaborat anterior scenariul pentru a evalua modul în care economiile ar putea arăta pe diferite căi de politică climatică. În lucrările viitoare, va acorda prioritate includerii elementelor neliniare – cum ar fi punctele de vârf ale schimbărilor climatice – în modelele sale. (vezi Aerts, S., Spaggiari, M. and Stracca, L. (2023), [“Climate scenarios: procrastination comes at high cost”](#), [The ECB Blog, 4 December](#)). Pentru a realiza acest lucru, știința schimbărilor climatice și a naturii vor fi esențiale pentru a avansa înțelegerea punctelor critice.

sectoare, unele pierzând, în timp ce altele beneficiind, așa cum s-a văzut în urma pandemiei și a crizei energetice.

În al patrulea rând, economia trebuie să devină rezistentă la creșterea riscurilor climatice și naturale. Stocul de capital existent – inclusiv locuințele oamenilor – va trebui modernizat și adaptat, cu toate creșterile costurilor structurale pe care aceasta le presupune. Obținerea unei astfel de rezistențe poate necesita chiar relocarea fizică a unei părți a stocului de capital pentru a evita apropierea de zonele care vor fi puternic expuse pericolelor.

Orice stoc de capital care nu este făcut rezistent la pericole își va vedea cel mai probabil durata de viață economică scurtată semnificativ. Aceasta va lua forma unor rate mai mari de amortizare, care implică riscuri financiare mai mari pentru oricine are expuneri la stocul de capital. Este de remarcat în special faptul că investițiile care se fac în prezent pentru ecologizarea stocului de capital ar putea să nu fie imune la acest efect. De exemplu, o centrală hidroelectrică poate deveni învechită prematur dacă un râu se usucă sau își schimbă cursul. Elderson subliniază că reziliența la rezultatele mai dezastruoase legate de schimbările climatice și natură, care sunt consecința eșecului în îndeplinirea obiectivelor Acordului de la Paris, ar trebui, prin urmare, să figureze proeminent în orice decizii legate de investițiile de atenuare care sunt luate astăzi.

Decidenții de politică economică trebuie să identifice potențialele bariere în calea adaptării efective și eficiente;

(i) eșecul de coordonare poate duce la alocarea greșită a investițiilor;

(ii) ajustarea structurală într-o economie necesită combinația potrivită de flexibilitate, educație și plase de securitate socială;

(iii) pot apărea blocaje financiare.

O provocare cheie pentru factorii de decizie economică va fi să se asigure că economia este pregătită în mod corespunzător pentru a suferi aceste transformări structurale. Dacă nu este, există un risc semnificativ ca factorii economici și financiari să exacerbeze de fapt provocările critice cu care ne vom confrunta într-o lume care depășește obiectivele Acordului de la Paris.

Potrivit lui Elderson, va fi esențial pentru decidenții economici să identifice potențialele bariere în calea adaptării efective și eficiente:

În primul rând, eșecul de coordonare poate duce la alocarea greșită a investițiilor. Este posibil ca unele investiții să nu se materializeze deloc dacă sectorul privat nu ia în considerare beneficiile pentru societate. Iar altele se pot concretiza, dar doar ineficient, de exemplu dacă investițiile în răcirea locuințelor și birourilor au loc la nivelul gospodăriilor și firmelor individuale.

În al doilea rând, ajustarea structurală într-o economie necesită combinația potrivită de flexibilitate, educație și plase de securitate socială pentru a naviga într-un proces de adaptare incluziv și eficient.

În al treilea rând, pot apărea blocaje financiare. Incertitudinea crescută din cauza potențialelor pericole climatice și naturale poate duce la o creștere a primelor de risc, care, la rândul său, ar putea împiedica investițiile, iar această situație ar putea fi exacerbată dacă nu mai este posibil să se obțină asigurare împotriva anumitor riscuri – sau dacă este posibil, dar la un cost prohibitiv. Pe lângă frecvența și impactul mai mare al pericolelor, riscurile neasigurabile apar atunci când pericolele devin sistemice – cu alte cuvinte, atunci când un pericol ar afecta întreaga populație deodată dacă s-ar materializa. Atunci când astfel de riscuri sunt neasigurabile, persoanele fizice

și firmele – precum și instituțiile financiare care le finanțează – au nevoie de o capacitate mai mare de absorbție a pierderilor. Această autoasigurare va însemna că – toate celelalte lucruri fiind egale – înclinația agregată de a investi va scade în continuare.

Multe dintre provocările menționate revin factorilor de decizie din alte domenii (decât băncilor centrale și autorităților de supraveghere), dar deciziile de politică economică luate ca răspuns vor avea o influență asupra mediului în care băncile centrale și autoritățile de supraveghere își exercită mandatul.

Elderson a subliniat că blocajele în fluxul de finanțare care reduc investițiile sau care duc la alocare greșită pot fi atenuate printr-un sistem bancar solid și cu piețe de capital bine dezvoltate, care întăresc transparența și asigură o evaluare adecvată a riscurilor legate de climă și natură. În acest context, există o nevoie urgentă de a finaliza Uniunea Bancară și Uniunea Piețelor de Capital – așa cum a solicitat anterior BCE – indiferent de scenariul climatic și natural care se materializează în cele din urmă.

În zonele în care blocajele investițiilor private nu pot fi rezolvate, guvernele ar putea fi nevoite să intervină cu investiții publice sporite și plase de securitate. Acest lucru ar da naștere unor datorii contingente semnificative ale guvernului, care nu sunt încă reflectate în mod corespunzător în ratingurile de credit sau în cadrele de guvernanță economică instituțională.

C] Relevanța pentru băncile centrale și autoritățile de supraveghere

Elderson reamintește că multe dintre provocările menționate – atât cele economice critice, cât și cele structurale – revin factorilor de decizie din alte domenii, mai degrabă decât băncilor centrale și autorităților de supraveghere. Dar, provocările prezentate și alegerile de politică care sunt luate ca răspuns, vor avea o influență asupra mediului în care băncile centrale și autoritățile de supraveghere își exercită mandatul de a menține stabilitatea prețurilor și a asigura siguranța și soliditatea băncilor.

Stabilitatea prețurilor și soliditatea băncilor oferă o ancoră care face ca o economie să fie mai rezistentă la șocuri.

În primul rând, obiectivele noastre sunt și mai importante într-o lume care se confruntă cu o creștere a riscurilor climatice și naturale. Stabilitatea prețurilor și soliditatea băncilor oferă o ancoră care face ca o economie – și, prin urmare, o societate – să fie mai rezistentă la șocuri. Cu cât șocurile sunt mai frecvente și mai intense, cu atât mai important devine ca ancora să nu se rupă.

Devine mai complicat să se evalueze tipul de șoc care lovește economia, dar acest lucru este esențial pentru a evalua riscul potențial pentru stabilitatea prețurilor sau pentru soliditatea băncilor, precum și pentru răspunsul adecvat al deciziei de politică economică.

În al doilea rând, în timp ce sarcinile noastre devin mai importante atunci când lumea din jurul nostru devine mai descurajantă, menținerea stabilității prețurilor și a unui sector bancar solid devine mai complicată. Și asta nu doar pentru că șocurile sunt mai frecvente și mai intense. De asemenea, devine mai complicat să se evalueze tipul de șoc care lovește economia, dar acest lucru este esențial pentru a evalua riscul potențial pentru stabilitatea prețurilor sau pentru soliditatea băncilor, precum și pentru răspunsul adecvat al deciziei de politică economică. Ar putea ridica semne de întrebare cu privire la posibilitatea de a surprinde pe deplin riscurile schimbărilor climatice și de mediu în clasificarea tradițională a cererii, ofertei și șocurilor financiare care sunt inerente în majoritatea modelelor macroeconomice. Elderson a amintit că Isabel Schnabel, membru al Comitetului executiv al BCE, a sugerat ca în cugetarea la impactul schimbărilor climatice asupra inflației să se folosească concepte pe care ea le-a numit „*climateflation*”, „*fossilflation*” și „*greenflation*” (inflație datorată schimbărilor climatice, combustibililor fosili și, respectiv, energiei verzi). Între timp, Comitetul de la Basel pentru Supravegherea Bancară a stabilit deja că riscurile legate de climă se traduc în

tipurile tradiționale de risc pe care băncile le iau în considerare. Acestea acoperă riscul de credit, riscul de lichiditate, riscul de piață și riscul operațional, inclusiv riscul de litigii. Cu toate acestea, mecanismele exacte de cartografiere a pericolelor reale pentru riscuri trebuie încă analizate în continuare pentru a captura pe deplin factorii legați de climă în cerințe cuantificabile de reglementare și supraveghere.

Băncile centrale și autoritățile de supraveghere trebuie să extindă orizontul analizelor cu mult dincolo de orizontul tipic considerat astăzi.

În al treilea rând, clima și pericolele naturale limitează capacitatea productivă a economiei. Unele dintre consecințe pot dispărea în cele din urmă – deși pot persista destul de mult timp – de exemplu, dacă lanțurile de aprovizionare sunt întrerupte ca urmare a materializării pericolelor. Altele pot fi permanente - de exemplu, dacă natura care furnizează servicii critice – inclusiv utilizarea terenurilor și pescuitul – se degradează. În ambele cazuri, riscul ca economia să se confrunte cu constrângeri de capacitate ar fi mai mare. Prin urmare, pentru a evalua în mod corespunzător starea economiei și pentru a identifica riscurile, băncile centrale și autoritățile de supraveghere trebuie să-și aprofundeze și mai mult înțelegerea cu privire la partea de ofertă a economiei, așa cum a trebuit făcut după pandemie și criza energetică. Aceasta înseamnă, de asemenea, că băncile centrale și autoritățile de supraveghere trebuie să extindă orizontul analizelor cu mult dincolo de orizontul tipic considerat astăzi. Știința climatică ne oferă o fereastră către restul acestui secol. Ceea ce se poate vedea prin această fereastră ar trebui luat în serios, inclusiv de către băncile centrale și autoritățile de supraveghere, pe măsură ce sunt identificate și evaluate riscurile în îndeplinirea mandatelor lor. Este momentul să ne gândim serios la termenul lung, apreciază Elderson.

Combinăția dintre o incertitudine sporită și o nevoie mai mare de autoasigurare ar putea conduce la o creștere a înclinației de a economisi în sectorul privat, ceea ce ar conduce la o creștere a ratei dobânzii reale de echilibru.

În al patrulea rând, combinația dintre o incertitudine sporită și o nevoie mai mare de autoasigurare ar putea conduce la o creștere a înclinației de a economisi în sectorul privat. Acest lucru ar putea crea spațiu pentru investiția care este atât de urgentă și necesară și – în absența unor economii sporite – ar conduce la o creștere a ratei dobânzii reale de echilibru. În același timp, dacă datorită eșecurilor de coordonare economiile sporite nu sunt canalizate către asigurarea investiției necesare, rata dobânzii reale de echilibru ar fi în schimb deprimată. Deoarece această rată de echilibru este rata dobânzii care prevalează atunci când toate șocurile asupra economiei s-au disipat și politica monetară nu este nici acomodativă, nici restrictivă, ea este un etalon important pentru băncile centrale. Astfel, pentru politica monetară, va fi esențială înțelegerea cărora dintre aceste efecte domină în cele din urmă.

Creșterea riscurilor financiare care decurg din crizele climatice poate afecta soliditatea instituțiilor financiare și stabilitatea sistemului financiar în ansamblu, transmiterea politicii monetare ar putea fi afectată.

În al cincilea rând, creșterea riscurilor financiare care decurg din crizele climatice și naturale poate afecta soliditatea instituțiilor financiare și stabilitatea sistemului financiar în ansamblu. În cazul în care aceste riscuri se concretizează – în ciuda tuturor eforturilor noastre de a le atenua – transmiterea politicii monetare ar putea fi afectată. Deciziile de politică monetară ar fi transmise prin sistemul financiar și prin economie într-o manieră mai puțin ordonată și mai puțin previzibilă, ceea ce poate face mai dificilă atingerea obiectivului băncilor centrale de menținere a stabilității prețurilor. Elderson subliniază că eficacitatea și eficiența politicilor băncilor centrale beneficiază de o bună funcționare a piețelor. Acest lucru este valabil atât în ceea ce privește capacitatea băncilor centrale de a menține stabilitatea prețurilor, cât și necesitatea de a evita riscul ca impulsurile de politică monetară să contribuie în mod nejustificat la o alocare greșită a resurselor.

D] Concluzii

Factorii de decizie trebuie să conlucreze cu părțile interesate dincolo de propriile lor domenii de expertiză. Analiza BCE și a altor bănci centrale și autorități de supraveghere arată în mod repetat că, o tranziție ordonată este de departe preferabilă scenariilor alternative de a nu face nimic sau de a face prea puțin și prea târziu.

În încheiere Elderson concluzionează că trebuie să se acționeze pe baza cunoștințelor într-un mod care este robust în fața incertitudinilor cunoscute și necunoscute, pentru a se evita greșelile care pot fi evitate. Aceasta include identificarea și căutarea de răspunsuri la întrebări care reduc incertitudinea și măresc sfera acțiunilor de politică economică „fără regret”. Acest lucru va necesita ca factorii de decizie să conlucreze cu părțile interesate dincolo de propriile lor domenii de expertiză. Elderson menționează ca exemplu Banca Greciei care, prin intermediul Comitetului interdisciplinar de studiu al impactului schimbărilor climatice, a anunțat recent rezultatele preliminare ale lucrărilor analitice privind impactul economic, social și de mediu al schimbărilor climatice în Grecia¹¹⁴. Experții din toate disciplinele – inclusiv oamenii de știință din domeniile climei și naturii, biologi, economiști, experți juridici și sociologi – vor trebui să colaboreze îndeaproape pentru a răspunde provocărilor cu mai multe fațete care urmează. Dacă a existat vreodată o nevoie urgentă de a pune în comun cunoștințele și de a recurge la diferite domenii de expertiză, aceasta este acum. Având în vedere știința dominantă a climei, nu ar trebui cruțat niciun efort pentru a lucra în vederea atingerii obiectivelor Acordului de la Paris. Legea europeană a climei impune acest lucru, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că guvernele care nu își îndeplinesc angajamentele în materie de climă încalcă drepturile omului. Analiza BCE și a altor bănci centrale și autorități de supraveghere arată în mod repetat că, din perspectivă economică, o tranziție ordonată este de departe preferabilă scenariilor alternative de a nu face nimic sau de a face prea puțin și prea târziu.

9.2. Banca Națională a României: modelarea efectelor economice ale politicilor climatice

Simulările cu ajutorul modelelor de evaluare integrată (IAM) conturează traiectoria pe termen lung a principalelor variabile macroeconomice în funcție de diferite scenarii privind emisiile de gaze cu efect de seră, rezultatele fiind sensibile la tipul de tranziție climatică presupus.

Analiza efectelor schimbărilor climatice a devenit o temă relevantă de interes pentru băncile centrale, în condițiile sporirii evidențelor privind modurile în care încălzirea globală poate afecta stabilitatea prețurilor, poate îngreuna transmisia politicii monetare și poate contribui la sporirea incertitudinii privind proiecțiile macroeconomice¹¹⁵. În acest context, Direcția Modelare și prognoze macroeconomice (DMPM) a elaborat, cu ajutorul unui model *Integrated Assessment Model* – IAM¹¹⁶ regional mai multe scenarii de evoluție pe termen lung a unor variabile macroeconomice-cheie, între care și cea a unui indicator PIB „net” de daune climatice și de costuri de combatere a emisiilor. În general, elementele unui model IAM sunt: (i) traiectoria emisiilor de gaze cu efect de seră (GES), (ii) dinamica temperaturii medii, (iii) funcția de utilitate socială, (iv) funcția de reducere a emisiilor de GES, (v) reprezentarea modului în care schimbările de temperatură afectează activitatea economică, preponderent PIB, dar și consumul („funcția de pierdere”). Având în vedere că atât sursa, cât și impactul emisiilor de GES se manifestă la nivel global, în cadrul simulărilor rezultatele depind într-o măsură semnificativă de tipul „traectoriei socio-economice comune” (engl. *Shared Socioeconomic Pathway* – SSP)

¹¹⁴ Bank of Greece (2023), [“Preliminary results of the studies on the vulnerability assessment and the impact of climate change in Greece”](#), 15 decembrie 2023

¹¹⁵ A se vedea și Secțiunea 7. *Acțiuni pentru abordarea provocărilor generate de schimbările climatice* aferentă România – Zona Euro Monitor: Uniunea confruntată cu „policriza” (nr. 13, an 5, 2023).

¹¹⁶ Utilizate pe scară largă pentru analiza efectelor economice ale schimbărilor climatice.

utilizate, care reflectă efortul comun de tranziție către o economie cu un volum cât mai redus de emisii poluante (economie „verde”).

Evidențele acumulate privind impactul schimbărilor climatice asupra activității economice și, în general, asupra societății, a făcut necesară analiza efectelor macroeconomice ale politicilor climatice, cu aplicare specifică în cazul României. Mai mult, frecvența (intervale de timp a câte cinci ani) și, într-o oarecare măsură, orizontul îndelungat de analiză (sute de ani) ale modelelor IAM fac dificilă integrarea acestora în cadrul de analiză și prognoză al unei bănci centrale (care vizează, în cele mai multe cazuri, orizonturi temporale ale analizelor de doi-trei ani). Astfel, s-a considerat utilizarea unui instrumentar specializat și adaptat pentru fundamentarea mai multor scenarii plauzibile privind evoluțiile politicilor climatice din România pe parcursul următorilor 10 ani, în vederea proiectării impactului acestora asupra traiectoriilor variabilelor macroeconomice de interes (precum creșterea economică sau evoluția prețurilor)¹¹⁷.

Un instrumentar relevant pentru analiza politicilor climatice este CPAT (*Climate Policy Assessment Tool*¹¹⁸). Acesta a fost elaborat de Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială și permite evaluarea unei suite de politici de climă asupra cadrului macroeconomic al unei singure țări, cu accent pe efectele de bunăstare și traiectoria utilizării diferitelor surse de energie. CPAT este structurat pe baza unor module fundamentate pe o suită de modele economice¹¹⁹/econometrice/climatice¹²⁰. Pornind de la un model în formă redusă al utilizării energiei de către principalele sectoare economice, în vederea analizării efectelor schimbărilor climatice, instrumentarul permite alegerea unor tipuri de politici și a unor parametri cheie ai analizei economice. Tipurile de politici de reducere a emisiilor de carbon disponibile sunt: taxa pe carbon, sistemul de comercializare a certificatelor de emisii (ETS), sistem de tip *feebates*¹²¹, reglementări în domeniul eficienței energetice și politici în funcție de sector/combustibil. Orizontul de prognoză vizat de model este anul 2035. În cadrul CPAT, politicile de climă sunt stabilite la nivelul fiecărei țări, fără a fi modelată explicit ipoteza colaborării dintre state, cum nu sunt luate în considerare nici externalitățile pe care acțiunile climatice adoptate de unele state le pot avea asupra celorlalte, inclusiv, în cazul de față, asupra României.

Utilizând CPAT, în cazul României, au fost fundamentate multiple scenarii plauzibile cu privire la politicile de climă aferente intervalului temporal analizat, pentru a deduce traiectorii indicative privind evoluția unor variabile macroeconomice de interes. Scenariile sunt analizate inclusiv prin raportare la cel de referință de tip *business as usual*, denumit generic scenariu **baseline** (în cadrul acestuia se presupune că nu sunt

Scenariul implementat cu ajutorul CPAT presupune introducerea unei taxe pe emisiile de carbon în vederea încadrării în obiectivele asumate internațional, inclusiv în cadrul Acordului de la Paris.

Instrumentarul Climate Policy Assessment Tool (CPAT) permite evaluarea unui set de politici de climă asupra cadrului macroeconomic al unei singure țări, cu accent pe efectele de bunăstare și traiectoria utilizării diferitelor surse de energie.

¹¹⁷ De menționat că emisiile de GES ale României au reprezentat, la nivelul anului 2022, aproximativ 3,1 la sută din totalul generat la nivelul Uniunii Europene, o cotă substanțial mai redusă comparativ cu unele economii dezvoltate din Uniune: Germania (22,4 la sută din total emisii), Franța (11,4 la sută), Italia (11,1 la sută), Spania (8,1 la sută).

¹¹⁸ Mai multe informații se găsesc la adresa <https://www.imf.org/en/Topics/climate-change/CPAT>.

¹¹⁹ Menționăm că în cadrul CPAT nu sunt modelate instrumentele de politică monetară, astfel că singura categorie de politici existentă este cea fiscală, i.e. de taxe și de redistribuire.

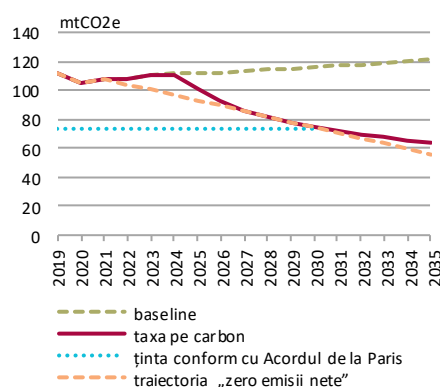
¹²⁰ Modelul este calibrat pentru a fi consistent cu evaluarea standard a parametrilor cheie ai acestuia în literatura de specialitate.

¹²¹ Sistem de taxare și redistribuire în care agenții economici cu un nivel de emisii peste media de referință sunt taxați, iar cei cu un nivel de emisii sub această valoare primesc aceste sume sub formă de subvenții.

implementate politici climatice, exceptându-le pe cele care sunt deja în vigoare, cum ar fi, de pildă, cele privind ETS). Una din ipoteze este faptul că prețul carbonului crește liniar de la implementare până la orizontul proiecției, cu restricția suplimentară că prețul țintă al carbonului este calibrat a fi atins în 2030, în linie cu angajamentele asumate internațional, inclusiv în cadrul Acordului de la Paris (2015). O altă ipoteză de bază prezentă în analiza politicilor climatice este cea a „reciclării”/redistribuirii veniturilor obținute din taxarea emisiilor de carbon, prin redirecționarea în economie a sumelor aferente atât pentru compensarea unor categorii de agenți economici vulnerabili, afectate de politicile implementate, cât și pentru stimularea unor comportamente în sensul reducerii suplimentare a emisiilor. În cadrul simulărilor, din totalul veniturilor suplimentare de așteptat a fi obținute de autorități din implementarea măsurilor climatice, s-a presupus că, efectiv, se va colecta și redistribui doar un procent de 70 la sută, ipoteză ce are ca suport posibile dificultăți în colectarea fiscală, considerate a fi chiar mai pronunțate în cazul taxării emisiilor de carbon decât în cazul altor categorii de venituri fiscale. Pentru simplificarea interpretării rezultatelor, toate valorile monetare utilizate în model sunt exprimate în prețuri de bază ale anului 2021 (referința are un caracter pur convențional, fără să influențeze în vreun fel rezultatele analizei/simulărilor).

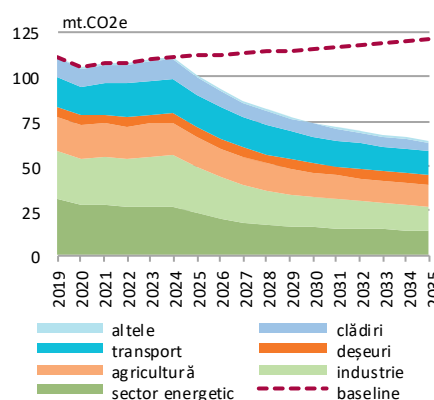
Mai jos, sunt prezentate rezultatele unui scenariu ilustrativ: în concordanță cu țintele asumate în cadrul Acordului de la Paris și ulterior prin documente normative specifice¹²², acesta presupune reducerea emisiilor de GES cu 12,7 la sută în 2030 față de 2005 (ținta la nivelul UE agregat fiind de 40 la sută, conform Regulamentului UE [Effort Sharing](#)). În cadrul scenariului, instrumentul selectat pentru atingerea acestui obiectiv este implementarea unei taxe suplimentare pe carbon la nivelul întregii economii.

Grafic 9.1. Emisiile GES

Sursa: CPAT (ipoteze DMPM)

Grafic 9.2. Emisiile GES la nivel sectorial

Sursa: CPAT (ipoteze DMPM)

Introducerea unei asemenea taxe pe carbon ar conduce, conform CPAT, la o reducere cu 31 la sută a emisiilor de gaze cu efect de seră în anul 2030 față de 2022.

Pentru a atinge nivelul de emisii aferent acestui scenariu (Grafic 9.1), conform estimărilor, prețul carbonului ar trebui să fie de 290 dolari SUA per tonă de CO₂¹²³. În ceea ce privește impactul politicii din punct de vedere al reducerii GES (Grafic 9.2),

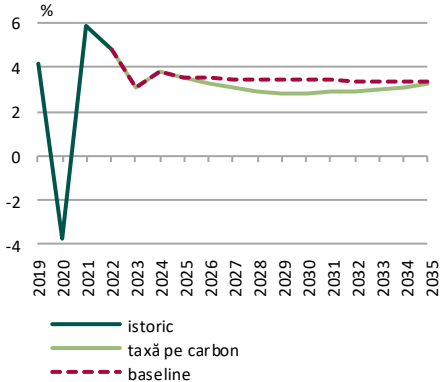
¹²² Adoptate la nivelul statelor UE și înaintate organismelor ONU abilitate în vederea actualizării țăintelor asumate prin Acordul de la Paris din 2015.

¹²³ Conform monitorizărilor realizate de către Grupul Băncii Mondiale, prețul carbonului aferent schemei ETS de la nivel UE, aplicabilă și în România a fost de 61,3 dolari SUA per tonă de CO₂ la data de 1 aprilie 2024.

În anul 2030 acestea ar fi cu circa 36 la sută mai mici față de cele din scenariul *baseline* și, respectiv, cu circa 31 la sută mai reduse față de nivelul din anul 2022. În linie cu așteptările, se observă faptul că cele mai mari reduceri ale emisiilor provin din sectoarele energetic și industrial¹²⁴. Astfel, sectorul energetic contribuie cu 11,3 puncte procentuale din reducerea emisiilor de CO2 până la orizontul anului 2030, în timp ce sectorul industrial are o contribuție de 8,7 puncte procentuale.

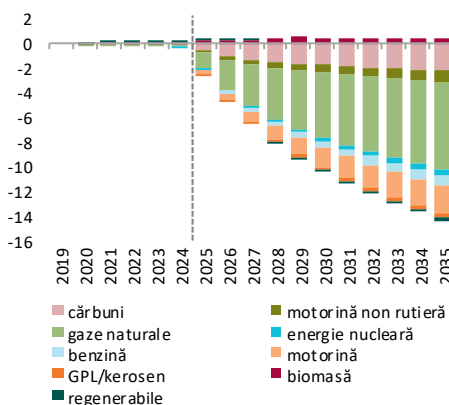
Impactul net asupra dinamicii PIB, estimat în cadrul scenariului, este de -4,2 puncte procentuale (cumulat pe perioada 2025-2035) față de situația în care taxa pe emisii nu este introdusă.

Grafic 9.3. Creșterea economică anuală

Sursa: CPAT (ipoteze DMPM)

Grafic 9.4. Dinamica consumului de energie primară

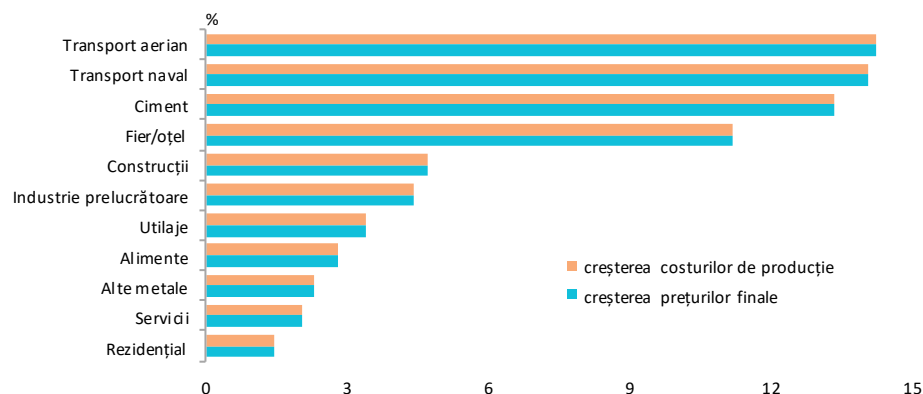

Sursa: CPAT (ipoteze DMPM)

Majorarea prețului carbonului în acest scenariu are un efect asemănător unei ajustări fiscale, cu un impact cumulat asupra dinamicii PIB de -13,3 puncte procentuale în intervalul 2025-2035. În ceea ce privește impactul net asupra activității economice la nivel agregat, având în vedere inclusiv „reciclarea” veniturilor obținute din taxarea carbonului, descrisă mai sus, se observă o dinamică a PIB mai redusă în scenariul de acțiune climatică comparativ cu scenariul *baseline* cu aprox. -4,2 puncte procentuale, cumulat în intervalul analizat, efectul maxim manifestându-se în anul 2028 (aprox. -0,6 puncte procentuale, Grafic 9.3). Ca urmare a acestei politici, prețurile de comercializare ale materiilor prime, în special cele ale cărbunelui și petrolului, ar urma să înregistreze creșteri semnificative până la orizontul prognozei. În Graficul 9.4 se poate observa modificarea consumului de energie în funcție de combustibil comparativ cu scenariul *baseline* (cca. 54 la sută în anul 2035). În termeni absoluți, cea mai mare reducere are loc în cazul gazelor naturale, al motorinei și al cărbunilor.

Din punct de vedere al costurilor de producție (în calibrarea utilizată, se presupune o transmisie completă a acestora în prețurile finale de producție), cele mai afectate sectoare sunt transportul aerian, transportul naval și cel al materialelor de construcții, acestea fiind situate între +11 la sută și +15 la sută față de *baseline* în anul 2030 (Grafic 9.5). La un nivel mai dezagregat, impactul cel mai pronunțat este manifestat în cazul industriei chimice, celei a zahărului, sectorului transporturilor, dar și al altor sectoare energointensive.

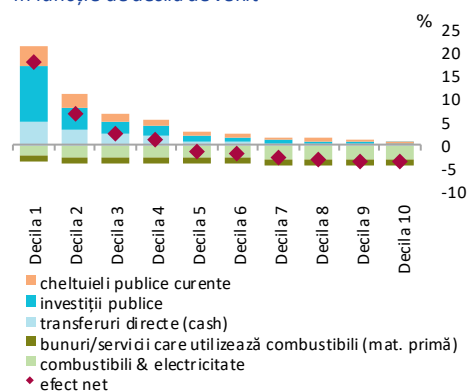
¹²⁴ În România, la nivelul anului 2022, ultimul pentru care sunt disponibile date statistice, cel mai important sector poluant a fost industria (25,6 la sută din totalul emisiilor sectoriale de GES), urmat de agricultură, păduri și pescuit (22 la sută din totalul emisiilor) și de sectorul energetic (20,9 la sută din totalul emisiilor).

Grafic 9.5. Dinamica sectorială a costurilor de producție/prețurilor finale

Sursa: CPAT (ipoteze DMPM)

Veniturile rezultate din taxa pe carbon sunt „reciclate” în economie prin intermediul unor cheltuieli publice ce cuprind: investiții, transferuri către gospodării vulnerabile și bunuri publice (sănătate, educație etc.).

Incertitudinea cu privire la unele surse de date (ex.: nivelul emisiilor de gaze cu efect de seră) poate influența semnificativ rezultatele analizelor.

Grafic 9.6. Modificarea consumului gospodăriilor în funcție de decila de venit

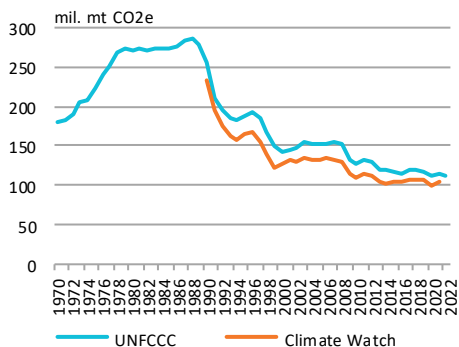
Sursa: CPAT (ipoteze DMPM)

În cazul efectelor asupra consumului gospodăriilor ulterioare aplicării politicilor de redistribuire (Grafic 9.6), în anul 2030 comparativ cu scenariul *baseline* se evidențiază un impact pozitiv asupra primelor patru decile¹²⁵ (foarte pronunțat pentru prima, cca. 18 la sută) și ușor negativ pentru celelalte, în cel din urmă caz efectul reducerii consumului de energie dominând aportul celorlalte componente. Trebuie menționat faptul că acest impact depinde de structura cheltuielilor publice presupusă pentru „reciclarea” veniturilor obținute din taxarea emisiilor. Ipoteza de lucru utilizată pentru scenariul de față prevede că 30 la sută din venituri sunt folosite pentru creșterea investițiilor publice (de ex., transport public, digitalizare, infrastructură de salubritate), 20 la sută pentru cheltuielile curente (de ex., sănătate, educație, asistență socială) și 20 la sută reprezintă transferuri directe, țintite, acordate gospodăriilor vulnerabile (primele 4 decile în calibrarea considerată), în timp ce, după cum s-a menționat anterior, 30 la sută din suma anticipată nu se colectează (eng. *deadweight loss*).

Tot în cadrul analizei, s-a remarcat sensibilitatea foarte ridicată a rezultatelor la datele de intrare, în special în cazul nivelurilor istorice ale emisiilor de GES. Din cauza multiplelor ipoteze utilizate în prelucrarea datelor, se pot înregistra diferențe semnificative între seriile disponibile, cu o magnitudine relativă de peste 10 la sută (a se vedea, spre exemplu, Graficul 9.7). Deși țintele asumate de România la nivel internațional prevăd ajustări ale emisiilor cu precizarea exactă a seriei istorice utilizate pentru îndeplinirea obiectivului, comparația cu alte documente/rapoarte pe această

¹²⁵ Decilele sunt ierarhizate de la prima (10 la sută din totalul populației având cele mai reduse venituri), până la cea de-a zecea (10 la sută din populație având cele mai ridicate venituri). Măsurile de „reciclare” avute în vedere de autorități au o natură țintită și vizează acordarea de compensații de natura celor enumerate în Graficul 9.6, în special a categoriilor de populație cele mai afectate de măsurile climatice (respectiv, segmentele de populație având cele mai reduse venituri).

Grafic 9.7. Emisii GES excl. folosința terenurilor, schimbarea folosinței terenurilor și silvicultura (LULUCF)

Sursa: UNFCCC, Climate Watch

Modelarea impactului politicilor climatice rămâne marcată de dificultăți survenite din complexitatea relațiilor ce trebuie surprinse în cadrul analizei (climă-economie-societate).

temă ar putea fi îngreunată de existența multiplelor surse de date cu privire la schimbările climatice.

Nu în ultimul rând, analiza efectelor politicilor climatice trebuie să aibă în vedere stadiul dinamic al țintelor și instrumentelor de politică utilizate¹²⁶. Pe lângă angajamentele luate la nivel internațional, România, la fel ca alte state, trebuie la nivel intern să găsească soluții pentru valorificarea schimbărilor structurale importante cerute de politicile climatice, adaptându-se în același timp

multiplelor constrângeri și provocări (spre exemplu, în ceea ce privește prețurile globale la energie). Acest lucru face ca scenariile privind impactul politicilor climatice să sufere de un grad sporit de incertitudine, având în vedere dificultatea modelării interacțiunilor diferitelor tipuri de politici și obiective ale agenților guvernamentali/statali.

În plus, instrumentele de tipul CPAT ar putea suferi de unele limitări în ceea ce privește modelarea completă a externalităților induse de aplicarea unor politici de mediu de tipul celor analizate în cuprinsul acestui articol. De exemplu, este dificil de cuantificat impactul benefic al acestor politici asupra diminuării numărului deceselor cauzate de poluare ori pe cel benefic asociat, probabil, unei decongestionări a valorilor de trafic rutier, implicit și pe cel al diminuării numărului de accidente șamd. Pe acest fond, ar fi conceptibil, de pildă, ca efectele adverse pe termen mediu asupra activității economice evidențiate anterior, să fie, în realitate, mai atenuate.

Totodată, atât din perspectiva modelării, cât și în general, este esențial ca autoritățile publice să elaboreze o strategie adecvată pentru a decide modalitatea în care vor fi cheltuite veniturile din taxele mai mari pe carbon. Din acest punct de vedere, este preferabilă o structură echilibrată între, pe de-o parte, acordarea de transferuri țintite grupurilor de agenți economici direct afectați de măsurile climatice iar pe de altă parte, creșterea investițiilor publice. În final, acestea din urmă ar putea genera efecte favorabile inclusiv asupra grupurilor vulnerabile și, implicit, asupra realizării unei echități la nivel societal a reformelor implementate.

¹²⁶ Spre exemplu, la sfârșitul anului 2023 a fost adoptată, prin Hotărâre de Guvern (nr 1215/2023), *Strategia pe termen lung a României pentru reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră – România Neutră în 2050*, care prevede multiple ținte naționale și sectoriale în vederea îndeplinirii angajamentelor internaționale ale României.

BIBLIOGRAFIE

- Acemoglu, D.,
Johnson, S.,
Robinson, J. „The colonial origins of comparative development: an empirical investigation”.
The American Economic Review, 2001, 91: 1369-1401
- Aerts, S.,
Spaggiari, M., and
Stracca, L. [“Climate scenarios: procrastination comes at high cost”](#). The ECB Blog, 4 December 2023
- Banca Centrală
Europeană „Increasing resilience and long-term growth: the importance of sound institutions and economic structures for euro area countries and EMU”, *Economic Bulletin Issue No. 5*, 2016, disponibil la:
https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/eb201605_article03.en.pdf
- Raportul de convergență al Băncii Centrale Europene, disponibil la adresa:
<https://www.ecb.europa.eu/press/other-publications/convergence/html/ecb.cr202406~475c2172bc.en.html>
- „Progress on the preparation phase of a digital euro” – First progress report, 24 iunie 2024, disponibil la adresa:
<https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2024/html/ecb.pr240624~7b3d7581e6.en.html>
- Banca Europeană
de Investiții „EU Finance Ministers set in motion EIB Group Action Plan to further step-up support for Europe’s security and defence industry”, Press Release, 12 April 2024, disponibil la: <https://www.eib.org/en/press/all/2024-143-eu-finance-ministers-set-in-motion-eib-group-action-plan-to-further-step-up-support-for-europe-s-security-and-defence-industry>
- Banca Națională
a României Raportul EuroMonitor nr. 15
- Bankes, S. „Robustness, Adaptivity, and Resiliency Analysis”, *AAAI Fall Symposium, Technical Report*, 2010, disponibil la:
https://www.researchgate.net/publication/270279829_Robustness_Adaptivity_and_Resiliency_Analysis
- Bank of Greece [“Preliminary results of the studies on the vulnerability assessment and the impact of climate change in Greece”](#), 15 decembrie 2023
- British Broadcasting
Corporation „China and EU to hold talks on electric car tariffs”, 24 June 2024, disponibil la:
<https://www.bbc.com/news/articles/cw999dwp313o>
- Buti, M.,
Messori, M. „A central fiscal capacity in the EU policy mix”, *CEPR Discussion Paper 17577*, 2022.
- Centre for European
Policy Studies „Towards a Resilient and Sustainable Post-Pandemic Recovery”, 2021, disponibil la:
<https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2021/06/IP-TF-Report-Executive-summary.pdf>

Cohen, P.,
Bradsher, K.,
Tankersley, J.

New York Times, 27 Mai, 2024

Comisia Europeană *Report From The Commission prepared in accordance with Article 126(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union*, COM(2024) 598 final, 19.6.2024a, disponibil la: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/1d91e302-b9cc-4b54-988a-9e6787230152_en

Recommendation for a COUNCIL DECISION establishing that no effective action has been taken by Romania in response to the Council Recommendation of 18 June 2021, 19 June 2024b, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0915>

Recommendation for a Council Recommendation on the economic, social, employment, structural and budgetary policies of Romania, 19 June 2024c, disponibil la: https://commission.europa.eu/document/download/553bcecc-b835-4396-8c22-8cc7e69b2ea6_en?filename=com_2024_623_1_en.pdf

In-Depth Review 2024. Romania, 23 March 2024d, disponibil la: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/c5b5a8cb-6114-46e6-b7be-e47c689022c4_en?filename=ip275_en_UPD.pdf

The Convergence Report 2024, 25 June 2024e, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_3449

The Annual EU Budget Conference, Johannes Hahn, Speech, 29 April 2024f, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_24_2361

Regulation (EU) 2024g/1469, which authorizes the use of net profits from the frozen assets of the Central Bank of Russia to support Ukraine's recovery, reconstruction, and self-defense against Russia's war of aggression, amending Regulation (EU) No 833/2014, which first imposed sanctions on Russia, and implements the measures authorized in Council Decision (CFSP) 2024/1470. (Regulation (EU) 2024/1469, recital 25, art. 1, paras. 2, 3, annex; Regulation (EU) No 833/2014, art. 5a, para. 14 (new); Decision 2024/1470, art. 1, para. 2; Decision 2014/512/CFSP, art. 1a, para. 11 (new))

Commission investigation provisionally concludes that electric vehicle value chains in China benefit from unfair subsidies, 13 June 2024h, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_3231

EU budget: Commission proposes to reinforce long-term EU budget to face most urgent challenges, 2023a, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3345

Commission launches investigation on subsidised electric cars from China, 4 October 2023b, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_4752

Comisia Europeană

Președinția Portugaliei la Consiliul UE, 2020, disponibil la:
https://www.portugal2020.pt/wp-content/uploads/enn.en_.pdf

Commission Staff Working Document, *Guidance To Member States, Recovery And Resilience Plans*, 22 January, 2021, SWD 12 final, PART ½, disponibil la:
https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/document_travail_service_part1_v2_en.pdf, 2018, *Quarterly Report on the Euro Area*, Institutional Paper 076, April 2018, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/ip076_chapter_i_economic_resilience_en.pdf

Economic Resilience In Emu Thematic Discussions On Growth And Jobs, Note for the Eurogroup 2017, disponibil la:
<https://www.consilium.europa.eu/media/23535/eurogroup-15-september-item1-com-note-economic-resilience-in-emu.pdf>

European Economic Forecast, Spring 2024, Institutional Paper 286, mai 2024, disponibil la: [European Economic Forecast. Spring 2024 \(europa.eu\)](https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/6e6837c1-e00c-42ed-9f10-8d1ad56f913a_en?filename=spring_forecast-2024_statistical%20annext_en.pdf) și https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/6e6837c1-e00c-42ed-9f10-8d1ad56f913a_en?filename=spring_forecast-2024_statistical%20annext_en.pdf

Comunicat de presă „Comerțul cu produse agricole a atins un surplus record în 2023”, 5 Aprilie 2024, disponibil la: https://agriculture.ec.europa.eu/news/eu-agri-food-trade-achieved-record-surplus-2023-2024-04-05_en#:~:text=EU%20exports%20reached%20%E2%82%AC228.6,world%20prices%20for%20imported%20products.

Raport referitor la perspectivele medii ale agriculturii în UE 2023-2035, DG Agriculture and Rural Development, Brussels, 2023, disponibil la: https://agriculture.ec.europa.eu/data-and-analysis/markets/outlook/medium-term_en

„White Paper on an Instrument on Foreign Subsidies” (COM(2020)0102), 2020, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0102>

„Identifying and addressing barriers to the Single Market” (COM(2020) 93 final), disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2020:93:FIN>

„Long term action plan for better implementation and enforcement of single market rules” (COM(2020) 94 final), disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2020:94:FIN>

„Making the most of the EU’s innovative potential An intellectual property action plan to support the EU’s recovery and resilience” (COM/2020/760 final”, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:52020DC0760>

„Secure 5G deployment in the EU - Implementing the EU toolbox” (COM/2020/50 final), disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2020:0050:FIN>

„Cybersecurity of 5G networks” (C(2019) 2335 final), disponibil la: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/cybersecurity-5g-networks>

- Comisia Europeană „Updating the 2020 New Industrial Strategy: Building a stronger Single Market for Europe’s recovery” (COM(2021) 350 final), disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2021:350:FIN>
- „Framework for ensuring a secure and sustainable supply of critical raw materials” (COM(2023)160), disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:52023PC0160>
- „Action Plan on synergies between civil, defence and space industries” (COM(2021) 70 final), disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0070&qid=1721633928153>
- Consiliul European *EU strategic agenda 2024–2029*, 27 June 2024a, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/strategic-agenda-2024-2029/>
- Secțiunea *Guvernanța UEM website*, 2024b, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/economic-governance-framework/>
- Extraordinary revenues generated by immobilised Russian assets: Council greenlights the use of net windfall profits to support Ukraine’s self-defence and reconstruction*, Comunicat de presă, 21 mai 2024c, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2024/05/21/extraordinary-revenues-generated-by-immobilised-russian-assets-council-greenlights-the-use-of-windfall-net-profits-to-support-ukraine-s-self-defence-and-reconstruction/>
- Secțiunea *Capital market securitisation website*, disponibil la: Sursa: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/european-capital-markets/securitisation/>
- Darvas, Z., Welslau, L., Zettelmeyer, J. „The implications of the European Union’s new fiscal rules”, *Policy Brief 10/2024*, Bruegel
- Dăianu, D. „A New EU Economic Governance and Fiscal Framework: what role for the national independent fiscal institutions (IFIs)?”, *SUERF Policy Brief*, Febr. 2023, disponibil la adresa: https://www.suerf.org/wp-content/uploads/2023/11/f_4c9eec3d7332e888b0020535fa030434_62155_suerf.pdf
- „The national independent fiscal institutions need to be stronger to be effective”, *Intereconomics*, March-April, 2024, disponibil la adresa: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2024/number/2/article/national-independent-fiscal-institutions-need-to-be-stronger-to-perform-effectively.html>
- „Dispariția dividendului păcii: câteva gânduri”, *Consiliul Fiscal al României*, 27 iunie 2024
- „Democrația liberală vs. democrația iliberală – de ce cresc înclinații autoritariste”, *Hotnews și Contributors.ro*, 14 mai 2018
- „Noul protectionism: de unde vine și încotro duce?”, *OpiniiBnr.ro*, 2, februarie 2017

- Dăianu, D. „The Inward-looking syndrome: where does it come from and where could it go”, *World Commerce Review*, Spring 2017
- „Economia si Pandemia”, Polirom, 2021
- Di Pietro, F.,
Lecca, P.,
Salotti, S. „Regional economic resilience in the European Union: a numerical general equilibrium analysis”, *Spatial Economic Analysis*, 16:3, 2021, pp.287-312, disponibil la:
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17421772.2020.1846768#d1e2733>
- Draghi, M. „Radical Change—Is What Is Needed”, Speech at *the High-level Conference on the European Pillar of Social Rights*, April 16 2024, disponibil la:
<https://geopolitique.eu/en/2024/04/16/radical-change-is-what-is-needed/>
- „An Industrial Strategy For Europe” (2024), Acceptance Speech at the Monastery of San Jeronimo de Yuste, Spain, 14 June 2024, for the Carlos V European Award, disponibil la: <https://geopolitique.eu/en/2024/06/14/mario-draghi-grand-continent-an-industrial-strategy-for-europe/>
- Duval, R.,
Elmeskov, J.,
Vogel, L. „Structural Policies and Economic Resilience to Shocks”, *OECD Economics Department Working Papers*, No. 567, OECD Publishing, 2007, disponibil la:
<http://dx.doi.org/10.1787/140152385131>
- Duff, A.,
Garicano, L. „A two-tier federal budget for the European Union”, *Discussion Paper European Politics And Institutions Programme*, 27 February 2024, disponibil la:
https://epc.eu/content/PDF/2024/TwoTierBudget_DP_v3.pdf
- EconPol Europe „EU Policy Priorities: How to Ensure Europe’s Competitiveness and Future Prosperity?,” *EconPol Forum* 25 (3), CESifo, Munich, 2024, disponibil la:
<https://www.econpol.eu/publications/forum-2024-3/eu-policy-priorities>
- Europe Magazine
Instagram
Eurofi <https://www.threads.net/@europe.magazine>
- High Level Seminar Report*, February 2024 organised in association with the Belgian EU Council Presidency, disponibil la: https://www.eurofi.net/wp-content/uploads/2024/05/summary_the-eurofi-financial-forum_ghent_february-2024.pdf
- European Court of Human Rights „[Violations of the European Convention for failing to implement sufficient measures to combat climate change](https://www.eurofi.net/wp-content/uploads/2024/05/summary_the-eurofi-financial-forum_ghent_february-2024.pdf)”, press release, 9 April
- European Environment Agency [European climate risk assessment](https://www.eurofi.net/wp-content/uploads/2024/05/summary_the-eurofi-financial-forum_ghent_february-2024.pdf), 2024
- The Economist „The Rise of Chinese Science, 21 June, a.c.
- Financial Times „We must strengthen European sovereignty”, article, 27 May 2024, disponibil la:
<https://www.ft.com/content/853f0ba0-c6f8-4dd4-a599-6fc5a142e879>
- Fondul Monetar Internațional „A Macroeconomic Perspective on Resilience”, *IMF Policy Brief*, November 2016, disponibil la: <http://www.g20.utoronto.ca/2017/2017-Germany-IMF-a-macroeconomic-perspective-on-resilience.pdf>

Fondul Monetar Internațional	„Fiscal Monitor: Fiscal Policy in the Great Election Year”, disponibil la: https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2024/04/17/fiscal-monitor-april-2024
Food and Agriculture Organisation of the United Nations	„An Introduction to the Basic Concepts of Food Security”, 2008, disponibil la: https://www.fao.org/3/al936e/al936e00.pdf
Food Security Information Network	2024 <i>Global Report on Food Crises</i> , 2024, disponibil la: https://www.fsinplatform.org/sites/default/files/resources/files/GRFC2024-brief-en.pdf
Frankel, J., Rose, A.	„Currency crashes in emerging markets: empirical indicators”, 1996, disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/5193412_Currency_Crashes_in_Emerging_Markets_Empirical_Indicators
Georgieva, K.	„A Strategy for European Competitiveness”, Remarks to the Eurogroup, June 20, 2024, disponibil la: https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/06/20/sp062024-md-a-strategy-for-european-competitiveness
Gentiloni, P.	Declarație de presă preluată de FT, articol 10 februarie 2024, disponibil la: https://www.ft.com/content/aa67e22c-396a-4b3f-88ad-14a04ec7f031?desktop=true&segmentId=7c8f09b9-9b61-4fbb-9430-9208a9e233c8#myft.notification:daily-email:content
Giudice, G., Hanson, J., Kontolemis, Z.	„Economic Resilience in EMU”, <i>Quarterly Report on the Euro Area (QREA)</i> , Directorate General Economic and Financial Affairs (DG ECFIN), European Commission, vol. 17(2), pages 9-15, July, 2018
Grupul Băncii Mondiale	Groundswell Part 2: Acting on Internal Climate Migration
Integrated Food Security Phase Classification	„The IPC Famine Factsheet”, martie 2024, disponibil la: https://www.ipcinfo.org/fileadmin/user_upload/ipcinfo/docs/IPC_Famine_Factsheet.pdf „Famine Review committee: Gaza Strip March 2024, conclusions and Recommendations”, martie 2024, disponibil la: https://www.ipcinfo.org/fileadmin/user_upload/ipcinfo/docs/IPC_Famine_Committee_Review_Report_Gaza_Strip_Acute_Food_Insecurity_Feb_July2024_Special_Brief.pdf „Famine Review committee: Gaza Strip June 2024, conclusions and Recommendations”, iunie 2024, disponibil la: https://www.ipcinfo.org/fileadmin/user_upload/ipcinfo/docs/IPC_Famine_Review_Committee_Report_Gaza_June2024.pdf „Sudan, acute Food Insecurity Snapshot”, iunie 2024, disponibil la: https://www.ipcinfo.org/fileadmin/user_upload/ipcinfo/docs/IPC_Sudan_Acute_Food_Insecurity_Snapshot_Jun2024_Feb2025.pdf

- Intergovernmental Panel on Climate Change [Climate Change 2021 – The Physical Science Basis](#)
- Jen, E. „Stable or robust? What’s the difference?, Complexity”, *Wiley Periodicals*, Vol. 8, No.3, pp. 12-18, 2003, disponibil la: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/cplx.10077>
- Kaminsky, G., Lizondo, S., Reinhart, C. „Leading indicators of currency crises”, *International Monetary Fund*, 45. 10. 1596/1813-9450-1852, 1998, disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/313674022_Leading_Indicators_of_Currency_Crises
- Lagarde, C. „A Kantian shift for the capital markets union”, Speech at *the European Banking Congress*, 17 November, 2023, disponibil la: https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2023/html/ecb.sp231117~88389f194b_en.html
- Letta, E. *Much more than a market*, April 2024, disponibil la: www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf
- Macron, E. „Europe speech”, Elysee, 24 April 2024, disponibil la: <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2024/04/24/europe-speech>
- McCain, Cindy Interviu la emisiunea „Meet the Press”, NBC, mai 2024, disponibil la: <https://www.nbcnews.com/politics/politics-news/world-food-programme-director-cindy-mccain-gaza-full-blown-famine-rcna150644>
- Mens, M., Klijn, J. P., de Bruijn, F., van Beek, E.K. & Monti, M. „The meaning of system robustness for flood risk management”, *Environmental Science & Policy*, Vol.14, Issue 8, 2011, pp. 1121-1131, disponibil la: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1462901111001365>
- „Towards a Single Market Act. For a highly competitive social market economy. 50 proposals for improving our work, business and exchanges with one another”, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0608:FIN:en:PDF>
- NATO Press conference following *the Informal meeting of NATO Ministers of Foreign Affairs* in Prague, 31 May 2024, disponibil la: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_226063.htm
- Noyer, C. „The Noyer Group’s Report”, 2024, disponibil la: https://www.true-sale-international.de/fileadmin/tsi-gmbh/tsi_downloads/aktuelles/EN_-_Report_-_Developing_European_capital_markets.pdf
- New York Times „How China pulled so far ahead on industrial policy”, 27 May, a.c.
- Parlamentul European *Regulation (EU) 2021/241 of the European Parliament and of the Council of establishing the Recovery and Resilience Facility*, 12 February, 2021a, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/241/oj>

Parlamentul European și Consiliul	Regulamentul (UE) 2022/2065 al Parlamentului European și al Consiliului din 19 octombrie 2022, privind o piață unică pentru serviciile digitale și de modificare a Directivei 2000/31/CE, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32022R2065
Politico	„EU vote humiliates Scholz’s German coalition”, article, 10 June 2024, disponibil la: https://www.politico.eu/article/eu-european-election-results-2024-german-coalition-olaf-scholz-social-democrats/
Pench, L.	„Three risks that must be addressed for new European Union fiscal rules to succeed”, <i>Policy Brief 08/2024, Bruegel</i> , disponibil la: https://www.bruegel.org/policy-brief/three-risks-must-be-addressed-new-european-union-fiscal-rules-succeed
Rodrik, D.	„The Future of Economic Convergence”, NBER Working Paper 17400/2011.
Sánchez, C., Rasmussen, A. M., Röhn, O.	„Economic resilience: what role for policies?”, <i>OECD Economics Department Working Papers</i> , No. 1251, 2015, OECD Publishing, disponibil la: https://doi.org/10.1787/5jrxhgf61q5j-en .
Sutherland, D., Hoeller, P.	„Growth-promoting Policies and Macroeconomic Stability”, <i>OECD, Economics Department Working Papers</i> , No. 1091, OECD Publishing, 2013, disponibil la: http://dx.doi.org/10.1787/5k3xqs7c8d2-en
Schnabel, I.	„Inaugural lecture of the EMU Lab”, Speech the <i>European University Institute</i> , 16 February 2024, disponibil la: https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2024/html/ecb.sp240216~df6f8d9c31.en.html
Sondermann, D.	„Towards More Resilient Economies: The role of well-functioning economic structures”, <i>CEPS Working Paper No 2017/03</i> , January 2017, disponibil la: https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2017/01/WD%202017_03%20Sondermann%20ResilientEconomies.pdf
Villeroy de Galhau, F.	„From a Capital Markets Union to a genuine financing union for transition”, Speech at <i>EUROFI High Level Seminar</i> Ghent, 21 February, 2024, disponibil la: https://www.eurofi.net/wp-content/uploads/2024/05/summary_the-eurofi-financial-forum_ghent_february-2024.pdf
Tagliapietra, S., Veugelers, R., (Eds.)	„Sparking Europe’s New Industrial Revolution: A Policy for Net Zero, Growth, and Resilience”, 2023, <i>Bruegel Blueprint Series 33</i> , Bruegel, Brussels, disponibil la: https://www.bruegel.org/book/sparking-europes-new-industrial-revolution-policy-net-zero-growth-and-resilience
United Nations Environment Programme	„ Emissions Gap Report 2023: Broken Record – Temperatures hit new highs, yet world fails to cut emissions (again) .”, 2023
Uniunea Europeană	„2024 European election results”, disponibil la: https://results.elections.europa.eu/

- Uniunea Europeană „*Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (Versiune Consolidată)*”, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF
- „*Tratatul privind Uniunea Europeană*”, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF
- The Anvers Dialogues „*The Antwerp Declaration for a European Industrial Deal*”, 20 February 2024, disponibil la: <https://antwerp-declaration.eu/>

